

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЯНДОВИЧ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.9+351.741

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПАРТАМЕНТУ
СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право
081 Право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д. О. Яндович

Науковий керівник: **Вітвіцький Сергій Сергійович,**
доктор юридичних наук, професор

Кропивницький – 2026

АНОТАЦІЯ

Яндович Д. О. Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, 081 – «Право». – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2026.

У роботі узагальнені наукові підходи до узагальнення правового забезпечення протидії організованій злочинності з урахуванням трансформації безпекового середовища, дії правового режиму воєнного стану та модернізації правоохоронних органів, що дозволило виявити концептуальні прогалини у науковому осмисленні адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та обґрунтувати необхідність його комплексного дослідження як спеціалізованого суб'єкта реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності.

Охарактеризовано систему суб'єктів протидії організованій злочинності за рівнями (стратегічний – суб'єкти формування й забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики; цільовий – суб'єкти безпосередньої реалізації державної політики протидії організованій злочинності; змішаний – суб'єкти, що здійснюють таку протидію в межах виконання своїх основних публічно-владних функцій) з урахуванням умов збройного конфлікту й дії правового режиму воєнного стану, у межах якої визначено місце Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як спеціалізованого суб'єкта цільового рівня який приймає тільки участь у боротьбі з організованою злочинністю, що зумовлює необхідність його чіткого законодавчого закріплення на рівні ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Критично осмислено нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції

України, яке носить не тільки підзаконний (відомчий) механізм адміністративно-правового регулювання, а й кримінальний процесуальний та оперативно-розшуковий характер, що зумовлює необхідність правового закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (2019 р.) як однієї з цілей діяльності, спрямованої на проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів в умовах збройних ризиків, з метою прийняття невідкладних управлінських рішень у тому числі й в умовах воєнного стану.

Визначено адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як систему нормативно закріплених цільових, структурно-організаційних та компетенційних елементів, спрямованих на реалізацію повноважень щодо протидії організованим злочинності, шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також координації дій підпорядкованих підрозділів з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави.

Надана характеристика елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з розподілом на: цільові (мета, принципи, завдання та функції діяльності); структурно-організаційні (створення та функціонування органу; організаційна структура; реалізації цільових елементів щодо протидії організованим злочинності; взаємодія); компетенційні (права та обов'язки органу, працівників). Зокрема проведено систематизацію нормативно-закріплених завдань Департаменту стратегічних розслідувань з виокремленням оперативно-розшукових (стратегічні, тактичні), які спрямовані на протидію організованим групам і злочинним організаціям, терористичним загрозам у межах визначеної компетенції; корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Здійснено розподіл функцій Департаменту стратегічних

розслідувань на організаційні, інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, процесуальні, координаційні, міжнародні, безпекові. Визначено зміст повноважень Департаменту стратегічних розслідувань: 1) права (загальні, спеціальні (цільові, оперативні), що сприяють забезпеченню охорони прав і свобод людини, протидії організованим злочинності, корупції, тероризму; 2) обов'язки – носять функціональний характер і визначені через завдання та сферу компетенції.

Запропоновані шляхи імплементації зарубіжного досвіду інституційного забезпечення протидії організованим злочинності, зокрема визнано перспективним розроблення та впровадження у вітчизняне правове поле та правозастосовну практику документів стратегічного рівня: Концепції розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яка має закласти ідеологію ризик-орієнтованої діяльності; План дій з удосконалення діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованим злочинності (до 2030 року), який конкретизуватиме положення Концепції та передбачатиме: функціональне розмежування повноважень; інституційне посилення кримінального аналізу; упровадження системи постійного моніторингу криміногенної та безпекової ситуації; переорієнтацію оцінювання ефективності діяльності; удосконалення спеціалізованих програм підготовки особового складу з урахуванням сучасних викликів.

Розроблені пропозиції щодо посилення нормативно-правової бази протидії організованим злочинності в Україні та розроблення і прийняття комплексних міждержавних програм протидії транснаціональній організованій злочинності, з урахуванням рекомендацій ООН та діяльності міжнародних безпекових інституцій, що безпосередньо визначають зміст і практичну реалізацію цільових та компетенційних елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у міжнародному вимірі.

Відтак, дисертація є одним із перших теоретико-праксеологічних досліджень проблемних питань адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з урахуванням правового регулювання, поліцейської практики та умов збройного конфлікту й воєнного стану. Автором сформульовано нові наукові положення, що мають вагомe значення для подальшого забезпечення оперативності й результативності роботи такого міжрегіонального територіального органу у складі кримінальної поліції у протидії організованій злочинності.

Ключові слова: Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, адміністративно-правовий статус, правове регулювання, завдання, функції, повноваження, організована злочинність, протидія, збройний конфлікт, воєнний стан.

SUMMARY

Yandovych D. O. Administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law, 081 – «Law». – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2026.

The work summarizes scientific approaches to generalizing legal support for combating organized crime, considering transformation of the security environment, the effect of the legal regime of martial law, and modernization of law enforcement bodies which allowed us to identify conceptual gaps in scientific understanding of the administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine and to substantiate the need for its comprehensive study as a specialized entity implementing state policy in the field of combating organized crime.

The system of subjects of counteraction to organized crime is characterized by the levels (the strategic level includes the subjects of formation and ensuring implementation of the national security policy; the target level includes the subjects of direct implementation of the state policy of counteraction to organized crime; the mixed level includes the subjects that carry out such counteraction within the framework of their main public and governmental functions) regarding the conditions of the armed conflict and the effect of the legal regime of martial law, within which the place of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine is determined as a specialized target-level entity that participates only in the fight against organized crime, which necessitates its clear legislative consolidation in Article 5 of the Law of Ukraine “On Organizational and Legal Foundations of Combating Organized Crime”.

The regulatory and legal support for the organization of the activities of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine, which carries not only a subordinate (departmental) mechanism of administrative and legal

regulation, but also has criminal procedural and operational-detective nature, is critically analyzed which necessitates legal consolidation of the function of operational and investigative response to criminal offenses in a separate section of the Regulations on the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine (2019) as one of the goals of activities aimed at conducting overt and covert search and counterintelligence measures, carried out by operational and operational-technical means in conditions of armed risks, with the purpose of making urgent management decisions, in conditions of martial law including.

The administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine has been determined as a system of normatively established target, structural, organizational and competence elements, aimed at implementing powers to combat organized crime, by carrying out operational and investigative activities, collecting, analyzing and summarizing information on criminal offenses, as well as coordinating the actions of subordinate units to ensure protection of human rights and freedoms, national security, and the interests of the state. A description of the elements of the administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine is provided, divided into: target elements (the goal, principles, tasks and functions of activity); structural and organizational elements (creation and functioning of the body; organizational structure; implementation of target elements for combating organized crime; interaction); competence elements (the rights and responsibilities of the body and its employees). In particular, the regulatory tasks of the Department of Strategic Investigations were systematized, with the distinction between operational and investigative tasks (strategic, tactical), which are aimed at countering organized groups and criminal organizations, and terrorist threats within the defined competence; corruption offenses and offenses related to corruption.

The functions of the Department of Strategic Investigations have been divided into organizational, information-analytical, operational-search, procedural, coordination, international, and security ones. The content of the powers of the Department of Strategic Investigations has been determined as follows : 1) the rights

(general, special (targeted, operational) that contribute to ensuring protection of human rights and freedoms, combating organized crime, corruption, and terrorism; 2) the responsibilities are of functional nature and they are defined according to the tasks and areas of the competence.

Ways of implementing foreign experience in institutional support for combating organized crime are proposed, in particular, the development and implementation of strategic-level documents into the domestic legal field and law enforcement practice is recognized as promising: the Concept for the development of the Strategic Investigations Department of the National Police of Ukraine, which should establish an ideology of risk-oriented activity; the Action plan to improve the activities of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine in combating organized crime (until 2030), which will specify the provisions of the Concept and provide for: functional separation of powers; institutional strengthening of criminal analysis; introduction of a system of permanent monitoring of the criminogenic and security situation; reorientation of performance evaluation; improvement of specialized personnel training programs considering modern challenges.

Proposals have been developed to strengthen the regulatory framework for combating organized crime in Ukraine and to develop and adopt comprehensive interstate programs for combating transnational organized crime, taking into account the recommendations of the UN and the activities of international security institutions, which directly determine the content and practical implementation of the target and competence elements of the administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine in the international dimension.

Therefore, the dissertation is one of the first theoretical and praxeological studies of problematic issues of administrative and legal status of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine considering legal regulations, police practice, and conditions of the armed conflict and martial law. The author formulated new scientific provisions that are of great importance for further

ensuring the efficiency and effectiveness of the work of such an interregional territorial body within the criminal police in combating organized crime.

Keywords: the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine, administrative and legal status, legal regulation, tasks, functions, powers, organized crime, counteraction, armed conflict, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Яндович Д.О. Зарубіжний досвід публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7 (67). С. 463-469. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.70>.

2. Яндович Д.О. Елементи адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №4. С. 647-650. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/158>.

3. Яндович Д.О. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. №3 (88). С. 335-341. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.3.48>.

4. Яндович Д.О. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності. *Право та державне управління*. 2025. №2. С.338-344. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.46>.

5. Яндович Д. О. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2025. №2. С.800-807. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.108>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Яндович Д. О. Завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності. *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 28–29 січня 2022 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2022. С. 66-69.

7. Яндович Д. О. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій

злочинності. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4–5 лютого 2022 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2022. С. 33-35.

8. Яндович Д. О. Завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 397-400.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	144
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	24
1.1. Стан наукових досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення протидії організованим злочинності в Україні	24
1.2. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованим злочинності	43
1.3. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України	63
Висновки до розділу 1	88
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	92
2.1. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України	92
2.2. Елементи адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України	103
2.3. Характеристика окремих елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України.....	120
Висновки до розділу 2	147
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	151

3.1. Зарубіжний досвід публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності	151
3.2. Реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України під час міжнародного співробітництва щодо протидії організованій злочинності	171
Висновки до розділу 3	195
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	203
ДОДАТКИ.....	222

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні, організована злочинність дедалі більше інтегрується у сфери економіки, публічного управління, фінансів та безпеки, набуває транснаціональних форм, використовує наслідки війни, соціальну нестабільність і цифрові технології для розширення свого впливу. Так, у 2025 році продовжилося істотне зростання основних показників діяльності організованих злочинних формувань: якщо у 2015 році було виявлено 131 організовану групу, то у 2023 році їх кількість зростає до 443 (збільшення на 247,8%), а у 2025 році – до 591, що становить приріст ще на 33,4%. Абсолютну більшість серед виявлених злочинних угруповань стабільно становлять саме організовані групи, що підтверджує структурну еволюцію злочинності та зростання її організованих форм. Зазначені тенденції посилюють запит на ефективні адміністративно-правові механізми управління, координації та аналітичного супроводу протидії таким загрозам.

У той же час, органи правопорядку опинилися в умовах безпрецедентного навантаження та підвищених безпекових ризиків, що актуалізувало комплекс організаційних, кадрових, управлінських і правових проблем, які обмежували їхню спроможність повною мірою виконувати завдання із забезпечення національної безпеки. Суспільний запит на глибинні, системні та незворотні реформи правоохоронної системи не лише зберігся, а й суттєво посилюється, що повністю кореспондує з європейськими підходами до модернізації сектору внутрішньої безпеки в посткризових і воєнних умовах. Саме такі положення покладені в основу Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки. Національна поліція України як ключовий елемент цього сектору виконує широкий спектр завдань, спрямованих на забезпечення публічної безпеки, захист прав і свобод людини, запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень. У межах її структури посідає особливе місце Департамент стратегічних розслідувань як міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції, який бере участь у реалізації державної

політики з питань протидії організованій та корупційній злочинності, терористичним загрозам.

Відтак, в умовах збройної агресії проти України, запровадження воєнного стану, а також трансформації кримінальних загроз, особливої актуальності набуває наукове осмислення адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як спеціалізованого суб'єкта протидії організованій злочинності.

Теоретичну основу дослідження становлять здобутки учених-представників адміністративно-правової науки, які присвятили свої наукові праці правоохоронній діяльності, зокрема: В. Б. Авер'янов, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, С. Г. Братель, С. С. Вітвіцький, В. В. Галуцько, І. П. Голосніченко, С. М. Гусаров, О. Ю. Дрозд, В. О. Заросило, Т. О. Коломєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, М. В. Лошицький, В. А. Мацько, О. М. Мердова, О. М. Музичук, А. М. Подоляка, О. П. Рябченко, О. Ю. Салманова, Є. Ю. Соболев, В. В. Сокурєнко, О. С. Юнін, Х. П. Ярмакі, О. Н. Ярмиш та ін.

Окремі аспекти протидії організованій злочинності були предметом наукових досліджень Л. І. Аркуші, В. Л. Грохольського, О. С. Доценка, П. С. Єпринцева, В. І. Литвиненка, В. В. Марчука, Т. М. Міщенко, Г. П. Пожидаєва, В. Г. Севрука, Ю. Ю. Сорочик, О. Ю. Шостко та ін.

Доробок зазначених вчених має важливе наукове й практичне значення, однак, за сучасних реалій збройної агресії проти України, запровадження воєнного стану, трансформації кримінальних загроз, посилення транснаціонального характеру організованої злочинності, а також реформування системи органів правопорядку, у вітчизняній юридичній науці досі відсутнє комплексне, системне й цілісне дослідження адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яке б охоплювало правове регулювання, функціональне призначення, повноваження та напрями удосконалення діяльності такого суб'єкта в механізмі протидії організованій злочинності. Зазначені обставини

й зумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як складової сектора безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України 25 грудня 2013 року (протокол № 7), а уточнено рішенням Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ від 27 квітня 2022 року (протокол № 12)

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є розв'язання комплексної науково-прикладної задачі щодо сутності, змісту й особливостей адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України на основі аналізу національного законодавства та зарубіжного досвіду, з розробленням пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення діяльності такого суб'єкта у протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати сучасний стан наукових досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності в Україні;
- визначити місце Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності;
- встановити особливості нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України;
- сформулювати поняття та визначити особливості адміністративно-

правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України;

– систематизувати наукові підходи до визначення елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України;

– надати характеристику окремим елементам (завдання, функції, повноваження) адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України;

– узагальнити зарубіжний досвід публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності та розробити пропозиції щодо його використання в Україні;

– запропонувати шляхи реалізації адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України під час міжнародного співробітництва щодо протидії організованій злочинності.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить використання сукупності загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема: *діалектичного* – для осмислення теоретичних положень і нормативно-правових приписів, що визначають адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України (розділи 1–3); *історико-правового* – з метою аналізу наукових підходів до адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності, а також формування та розвитку інституційних засад діяльності Департаменту стратегічних розслідувань у структурі Національної поліції України (підрозділи 1.1, 1.2); *формально-юридичного* – для дослідження змісту чинних нормативно-правових актів, що регламентують організацію та діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, виявлення прогалин,

колізій і недоліків правового регулювання (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3); *структурно-функціонального* – для аналізу місця Департаменту стратегічних розслідувань у системі суб'єктів протидії організованій злочинності, дослідження його завдань, функцій і повноважень, а також їх реалізація під час міжнародного співробітництва (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3, 3.2); *логіко-юридичного* – для надання поняття адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, визначення його елементів (підрозділи 2.1, 2.2); *порівняльно-правового* – з метою аналізу зарубіжного досвіду публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності та можливостей його імплементації в діяльність Департаменту стратегічних розслідувань (підрозділ 3.1); *документального аналізу та узагальнення* – для опрацювання програмних нормативно-правових документів, матеріалів поліцейської практики, офіційних звітів та аналітичних довідок, що характеризують реалізацію адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань (розділи 1–3); *статистичного* – з метою аналізу та узагальнення емпіричних даних щодо стану та динаміки організованої злочинності, а також оцінки результативності діяльності Департаменту стратегічних розслідувань (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.2); *моделювання* – для розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань, у тому числі шляхом обґрунтування доцільності прийняття концептуальних і програмних документів (підрозділи 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становили положення Конституції України, законодавчі акти, укази і розпорядження Президента України, постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, міжнародно-правові документи з питань протидії організованій злочинності, наукові доробки вітчизняних вчених; узагальнені результати опитувань 225 працівників Департаменту стратегічних розслідувань з усіх регіонів країни; аналітичні звіти Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, а також результати вивчення практики протидії злочинності з урахуванням

значного досвіду роботи автора безпосередньо в підрозділах Департаменту стратегічних розслідувань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших теоретико-праксеологічних досліджень проблемних питань адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з урахуванням правового регулювання, поліцейської практики та умов збройного конфлікту й воєнного стану. Автором сформульовано нові наукові положення, що мають вагоме значення для подальшого забезпечення оперативності й результативності роботи такого міжрегіонального територіального органу у складі кримінальної поліції у протидії організованій злочинності, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано інституційний підхід до системи суб'єктів протидії організованій злочинності за рівнями (стратегічний – суб'єкти формування й забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики; цільовий – суб'єкти безпосередньої реалізації державної політики протидії організованій злочинності; змішаний – суб'єкти, що здійснюють таку протидію в межах виконання своїх основних публічно-владних функцій) з урахуванням умов збройного конфлікту й дії правового режиму воєнного стану, у межах якої визначено місце Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як спеціалізованого суб'єкта цільового рівня який приймає тільки участь у боротьбі з організованою злочинністю, що зумовлює необхідність його чіткого законодавчого закріплення на рівні ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»;

– визначено адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як систему нормативно закріплених цільових, структурно-організаційних та компетенційних елементів, спрямованих на реалізацію повноважень щодо протидії організованій злочинності, шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також

координації дій підпорядкованих підрозділів з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави;

– запропоновані шляхи імплементації зарубіжного досвіду інституційного забезпечення протидії організованій злочинності, зокрема визнано перспективним розроблення та впровадження у вітчизняне правове поле та правозастосовну практику документів стратегічного рівня: Концепції розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яка має закласти ідеологію ризик-орієнтованої діяльності; План дій з удосконалення діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності (до 2030 року), який конкретизуватиме положення Концепції та передбачатиме: функціональне розмежування повноважень; інституційне посилення кримінального аналізу; упровадження системи постійного моніторингу криміногенної та безпекової ситуації; переорієнтацію оцінювання ефективності діяльності; удосконалення спеціалізованих програм підготовки особового складу з урахуванням сучасних викликів;

удосконалено:

– наукові підходи до узагальнення правового забезпечення протидії організованій злочинності з урахуванням трансформації безпекового середовища, дії правового режиму воєнного стану та модернізації правоохоронних органів, що дозволило виявити концептуальні прогалини у науковому осмисленні адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та обґрунтувати необхідність його комплексного дослідження як спеціалізованого суб'єкта реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності;

– систематизацію нормативно-закріплених завдань Департаменту стратегічних розслідувань з виокремленням оперативно-розшукових (стратегічні, тактичні), які спрямовані на протидію організованим групам і злочинним організаціям, терористичним загрозам у межах визначеної

компетенції; корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

– розподіл функцій Департаменту стратегічних розслідувань на організаційні, інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, процесуальні, координаційні, міжнародні, безпекові;

– зміст повноважень Департаменту стратегічних розслідувань: 1) права (загальні, спеціальні (цільові, оперативні), що сприяють забезпеченню охорони прав і свобод людини, протидії організованій злочинності, корупції, тероризму; 2) обов'язки – носять функціональний характер і визначені через завдання та сферу компетенції;

дістало подальшого розвитку:

– критичне осмислення нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яке носить не тільки підзаконний (відомчий) механізм адміністративно-правового регулювання, а й кримінальний процесуальний та оперативно-розшуковий характер, що зумовлює необхідність правового закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (2019 р.) як однієї з цілей діяльності, спрямованої на проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів в умовах збройних ризиків, з метою прийняття невідкладних управлінських рішень у тому числі й в умовах воєнного стану;

– характеристика елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з розподілом на: цільові (мета, принципи, завдання та функції діяльності); структурно-організаційні (створення та функціонування органу; організаційна структура; реалізації цілевих елементів щодо протидії організованій злочинності; взаємодія); компетенційні (права та обов'язки органу, працівників);

– наукове обґрунтування пропозицій щодо посилення нормативно-правової бази протидії організований злочинності в Україні та розроблення і прийняття комплексних міждержавних програм протидії транснаціональній організований злочинності, з урахуванням рекомендацій ООН та діяльності міжнародних безпекових інституцій, що безпосередньо визначають зміст і практичну реалізацію цільових та компетенційних елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у міжнародному вимірі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджені та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – при подальшому вирішенні проблемних питань, пов’язаних з дослідженням організації діяльності Національної поліції України щодо протидії організований злочинності (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 08 липня 2025 року);

– *практичній діяльності* – для розроблення й удосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність та визначає адміністративно правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Публічне адміністрування», «Управління в правоохоронних органах», «Стратегічне управління в публічній сфері» (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 08 липня 2025 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 28–29 січня 2022 року); «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 4–5 лютого 2022 року); «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16–17 червня 2023 року).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 8 наукових працях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 3 тези у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування на 18 сторінках) та трьох додатків на 9 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 231 сторінка, з них основний текст дисертації 189 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Стан наукових досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення протидії організованим злочинності в Україні

Адміністративно-правове забезпечення протидії організованим злочинності в Україні на сучасному етапі нерозривно пов'язане з реалізацією державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки, правопорядку та запобігання корупції, що належать до пріоритетних завдань правоохоронної системи. Центральне місце у такій системі посідає Національна поліція України, створення якої стало одним із ключових етапів модернізації правоохоронних органів, орієнтованої на утвердження принципів верховенства права, законності, прозорості, підзвітності та підвищення рівня суспільної довіри до інститутів державної влади [1]. Саме через адміністративно-правові механізми визначаються її завдання, повноваження, організаційна структура, порядок взаємодії та управлінського впливу у сфері протидії злочинності, зокрема її організованим формам.

Водночас запровадження воєнного стану в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії зумовило суттєву трансформацію функціонального призначення та завдань Національної поліції, що безпосередньо позначилося на змісті й спрямованості адміністративно-правового забезпечення її діяльності. В умовах воєнного часу до традиційних функцій із підтримання правопорядку та протидії злочинності додалися завдання щодо забезпечення безпеки громадян у зонах активних бойових дій, на деокупованих територіях і в прифронтних районах; протидії диверсійно-розвідувальним групам, терористичним загрозам, колабораціонізму та мародерству; контролю за дотриманням режимних обмежень, установлених

військовими адміністраціями; забезпечення безпеки евакуаційних заходів, гуманітарних операцій і процесів розмінування; посилення охорони об'єктів критичної інфраструктури, а також документування воєнних злочинів [2, с. 473].

За таких умов протидія організованій злочинності набуває системного, комплексного характеру та виходить за межі суто кримінально-правового реагування, зумовлюючи потребу у належному адміністративно-правовому забезпеченні як ключовому інструменті організації, координації та управління діяльністю уповноважених суб'єктів. Особливе значення у цій системі належить ДСР Національної поліції України як спеціалізованому підрозділу, на який покладено завдання з виявлення, припинення та документування діяльності організованих злочинних угруповань, у тому числі в умовах воєнного стану, підвищених безпекових ризиків і трансформації форм організованої злочинності, що обумовлює необхідність поглибленого наукового осмислення чинних адміністративно-правових засад діяльності Національної поліції України загалом і Департаменту стратегічних розслідувань зокрема, з урахуванням особливостей правового режиму воєнного стану, адаптації організованої злочинності до нових соціально-правових умов та потреб забезпечення міжвідомчої координації у секторі безпеки і оборони.

Розпочинаючи аналіз відповідного підрозділу, доцільно наголосити, що організована злочинність становить одну з найсерйозніших і найбільш стійких загроз суспільній та публічній безпеці, особливо в умовах глибоких трансформацій, реформування та інституційної розбудови державно-правових механізмів. Саме у такі перехідні періоди формуються сприятливі умови для активізації організованих злочинних формувань, які характеризуються високим рівнем структурованості, конспіративності та здатністю проникати у різні сфери суспільного життя, економіки й системи державного управління. Масштабність і системність їх діяльності створюють безпосередню загрозу як національній, так і міжнародній безпеці, оскільки організована злочинність чинить тиск на політичну владу, впливає на законодавчі та управлінські

процеси, деформує правозастосовну практику та формує реальні загрози державності. Вона дестабілізує функціонування соціальних і економічних інститутів, підриває довіру населення до демократичних процедур, посилює соціальну напруженість і активно використовує підвищену вразливість окремих соціальних груп для отримання значних кримінальних прибутків [3]. Недарма, відповідно до ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (1993 р.), організована злочинність визначається як сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [4]. Проте це визначення відображає передусім кількісну складову феномену – множинність злочинних діянь та наявність групи осіб, що їх учиняє. Більше того, попри законодавче закріплення, положення закону, які передбачали визначення видів і ознак організованої злочинної діяльності у КК України [5], так і не були повноцінно реалізовані.

Звертаючи увагу на стан наукової розробленості проблем організації та забезпечення протидії організованій злочинності, які протягом тривалого часу перебувають у фокусі уваги вітчизняної правової науки слід наголосити, що проблематика протидії організованій злочинності поступово, рік за роком, починаючи ще з кінця ХХ ст. системно розглядалася у дисертаційних дослідженнях, монографіях, підручниках, навчальних посібниках, наукових статтях, матеріалах науково-практичних конференцій та інших спеціалізованих виданнях. Така наукова увага була зумовлена ускладненням форм злочинної діяльності, зростанням рівня її організованості та поступовим усвідомленням небезпеки цього явища для стабільного розвитку держави й суспільства.

Згодом на найвищому політичному рівні було визнано, що організована злочинність виступає суттєвим чинником посилення соціальної напруженості, дестабілізації суспільних відносин, деформації економічних процесів і гальмування темпів соціально-економічного розвитку держави. У цьому контексті інформаційне та наукове забезпечення боротьби з організованою злочинністю розглядається як необхідна складова державної політики, що

передбачає системне проведення наукових досліджень з метою аналізу ефективності чинного законодавства та практичних заходів, які реалізуються державними органами у сфері протидії організованій злочинності [6].

В оновлених Стратегіях національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України № 392/2020 [7], а також боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України № 1126/2020) [8] підкреслюється, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Реалізація цього конституційного положення визначає базову мету державної політики у сфері національної безпеки та діяльності щодо запобігання організованим формам злочинності. Вказані стратегічні документи акцентують увагу на необхідності: удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії організованим злочинним формуванням; формування ефективної системи інституційного забезпечення; запровадження дієвих механізмів міжвідомчої координації між суб'єктами протидії; посилення запобіжних заходів у сферах, найбільш уразливих до впливу організованої злочинності; розвитку інформаційно-аналітичного, наукового та кадрового потенціалу правоохоронних органів; активізації участі громадськості; а також розширення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Відповідно до змісту зазначених стратегічних документів державна політика у сфері безпеки ґрунтується на низці базових засад. По-перше, стримування, що передбачає нарощування оборонних і безпекових спроможностей держави з метою унеможливлення збройної агресії та мінімізації ризиків діяльності організованих злочинних формувань. По-друге, стійкість, яка визначає здатність держави й суспільства своєчасно реагувати на зміни безпекового середовища, зменшувати внутрішні та зовнішні вразливості, а також забезпечувати безперервне функціонування критично важливих систем навіть за умов криз і воєнного стану. По-третє, взаємодія, що орієнтована на поглиблення стратегічних відносин із ключовими міжнародними партнерами – Європейським Союзом, НАТО, державами-членами та Сполученими Штатами

Америци, а також на розвиток прагматичного міжнародного співробітництва на основі національних інтересів України.

Водночас практична реалізація зазначених стратегічних положень залишається недостатньо ефективною. Прискорені темпи реформування сектору безпеки і правоохоронної системи, застарілість та фрагментарність окремих нормативно-правових актів, наявні організаційні прогалини у протидії діяльності організованих злочинних угруповань, недостатній рівень міжвідомчої координації, а також недосконалість механізмів моніторингу й оцінювання криміногенної ситуації негативно впливають на результативність протидії організованій злочинності. За таких умов особливого значення набуває адміністративно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України та її спеціалізованих підрозділів, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань, як ключового суб'єкта у системі запобігання, виявлення, припинення й документування організованих форм злочинної діяльності. Сукупність зазначених чинників свідчить про недосягнення окремих задекларованих стратегічних цілей і об'єктивну необхідність подальшого вдосконалення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки та адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності в Україні.

Одним із перших комплексних наукових досліджень організованої злочинності в умовах незалежної України стала праця В. Д. Гвоздецького «Організована злочинність як об'єкт соціально-філософського аналізу» (1997 р.), у якій було сформульовано концептуальні висновки, положення та пропозиції щодо визначення шляхів боротьби з організованою злочинністю в період трансформації українського суспільства до ринкових відносин. Зазначене дослідження ґрунтувалося на комплексному соціально-філософському осмисленні організованої злочинності як цілісного антисоціального явища, аналізі її сутності, базових чинників і тенденцій становлення та функціонування, а також параметрів злочинної діяльності. Обґрунтовуючи необхідність посилення протидії організованій злочинності,

автор акцентував на тому, що вона становить надзвичайно небезпечну реальну загрозу економіці держави, соціально-політичній структурі суспільства, духовним цінностям, правам і свободам людини і громадянина, конституційному ладу, а також виступає одним із ключових факторів політичної та соціально-економічної нестабільності України. Важливим є і висновок ученого про те, що організована злочинність у найбільш загальному вимірі являє собою найвищий рівень організації злочинної діяльності, стійке, ієрархічно структуроване антисоціальне явище, здатне інтегруватися у державно-владні структури та використовувати їх у власних корисливих інтересах [9, с. 11–12].

Подальший розвиток наукових уявлень про організовану злочинність був пов'язаний із проведенням дослідження В. В. Василевичем на тему «Боротьба з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насильницького спрямування» (1998 р.), у межах якого запропоновано нові підходи до вирішення низки дискусійних питань та сформульовано теоретичні положення щодо підвищеної суспільної небезпечності організованих злочинних утворень. До найбільш значущих результатів цього дослідження належать: визначення поняття, основних ознак і класифікації організованих злочинних формувань за критеріями ступеня організованості, виду злочинної діяльності та інших засад; характеристика соціальних наслідків організованої злочинності для особи, суспільства і держави; аналіз рівня, динаміки та структурних особливостей діяльності організованих злочинних угруповань; формування узагальненого соціально-кримінологічного портрета учасників таких формувань, включно з їх лідерами; виявлення криміногенних детермінант організованої злочинності; а також обґрунтування комплексу загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів впливу та пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства у сфері протидії організованій злочинності [10].

У дисертаційному дослідженні І. В. Пшеничного на тему «Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй» (2000 р.) здійснено ґрунтовний аналіз феномена організованої

транснаціональної злочинності, визначено її характерні ознаки та розкрито зміст як складного соціально-правового явища. Автором систематизовано міжнародні й національні підходи до класифікації суттєвих ознак транснаціональних злочинних угруповань, а також запропоновано конкретні напрями законодавчого й організаційно-практичного забезпечення боротьби з ними. Важливе місце у роботі посідає аналіз зарубіжного досвіду протидії транснаціональній злочинності, що дозволило обґрунтувати низку теоретичних положень і практичних висновків, значущих для науки та правозастосовної діяльності. Зокрема, сформульовано авторське визначення організованої транснаціональної злочинності як якісно нового явища, що виникло внаслідок розвитку міжнародних економічних і соціальних відносин, інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів, демократичних перетворень у країнах Східної Європи, на пострадянському просторі, а також у державах Африки, Азії та Латинської Америки [11].

Значний внесок у дослідження проблем протидії організованій злочинності зробила Л. І. Аркуша у дисертаційній роботі «Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків» (2002 р.), у якій запропоновано низку нових концептуальних положень, важливих як у теоретичному, так і у практичному вимірах. Авторкою сформульовано поняття методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що поєднується з корупційними зв'язками, та запропоновано багаторівневу систему такої методики з визначенням структури її складових і специфічних елементів. У роботі вдосконалено визначення організованої злочинності, розроблено її криміналістичну характеристику, розкрито структуру загальної та частинної криміналістичної характеристики, а також проаналізовано окремі її елементи. Особливу увагу приділено системі рівнів організованої злочинності, способам вчинення злочинів залежно від рівня організованості, поняттю та механізмам формування корупційних зв'язків, умовам їх виникнення, розвитку й функціонування [12]. Наукова цінність в аспекті предмету дослідження такої

роботи полягає також у тому, що в ній послідовно обґрунтовується тісний взаємозв'язок організованої злочинності та корупції як взаємопов'язаних і взаємопідсилюючих соціально-правових явищ, що має принципове значення для формування сучасних підходів до адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності, у тому числі в діяльності спеціалізованих підрозділів Національної поліції України, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань.

Монографія О. М. Литвака «Держава і злочинність» вирізняється концептуальною новизною та глибиною наукового аналізу взаємозв'язку між державою і кримінальними процесами, що має безпосереднє значення для формування сучасних підходів до адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності. Автор виходить із конституційного положення про історичне призначення української держави як інституту, покликаного забезпечувати права і свободи людини, захищати її життя, здоров'я, честь, гідність і недоторканність як найвищі соціальні цінності. У цьому контексті правоохоронна функція держави визначається як ключова у сфері протидії злочинності та розглядається як багатовимірне явище, що є предметом міждисциплінарного наукового аналізу, насамперед у межах кримінології. Особливу увагу автор приділяє державному контролю за злочинністю як складовій загальної теорії соціального контролю, підкреслюючи недостатній рівень його наукової розробленості. Фрагментарність наявних досліджень, на думку вченого, унеможлиблює формування цілісної теорії протидії злочинності. Важливим є також висновок про те, що держава, реалізуючи правоохоронну функцію, за відсутності належних адміністративно-правових механізмів може не лише протидіяти злочинності, а й опосередковано формувати криміногенні чинники або сприяти виникненню нових її форм. У зв'язку з цим ефективний і раціональний контроль за злочинністю можливий лише за умови створення загальної теоретичної моделі впливу державної влади на кримінальні процеси, що має важливе значення для вдосконалення адміністративно-правового регулювання

діяльності правоохоронних органів [13].

Вагомим етапом розвитку наукових досліджень організованої злочинності стало також дисертаційне дослідження Б. В. Лизогуба «Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії» (2004 р.), у межах якого вперше здійснено спробу уніфікованої класифікації організованих злочинних угруповань [14]. Автор обґрунтовує необхідність їх комплексного аналізу з боку правоохоронних органів із урахуванням сукупності запропонованих критеріїв, що має значення для побудови ефективних моделей протидії. Разом із тим окремі результати цього дослідження викликають наукову дискусію, зокрема щодо доцільності криміналізації внутрішньогрупових насильницьких дій, пов'язаних із так званим «зведенням рахунків», а також щодо встановлення спеціальної відповідальності за передачу відомостей, що становлять державну чи іншу охоронювану законом таємницю.

Такі наукові праці заклали підґрунтя і зробили суттєвий внесок у формування теоретичних засад дослідження організованої злочинності, однак вони переважно зосереджені на кримінологічних і кримінально-правових аспектах проблеми.

В адміністративно-правовому напрямі протидії організованій злочинності особливу наукову цінність становить одна з перших дисертаційних робіт В. Л. Грохольського «Управління діяльністю спеціальних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України по боротьбі з організованою злочинністю» (2004 р.), у якій вперше в Україні здійснено комплексний аналіз системи управління діяльністю спеціалізованих підрозділів з протидії організованій злочинності [15]. Значущість цього дослідження полягає у формуванні цілісного управлінського підходу до організації діяльності відповідних підрозділів як самостійної, внутрішньо узгодженої та специфічної системи в структурі органів внутрішніх справ. Окрему увагу у дослідженні приділено питанням удосконалення організаційної структури спеціальних підрозділів з протидії організованій злочинності, визначенню ролі, місця та значення роботи з

персоналом як ключового чинника ефективності управління. Автором запропоновано комплекс заходів щодо добору, професійної підготовки, розстановки кадрів, визначення штатної чисельності та формування системного підходу до кадрового забезпечення діяльності зазначених підрозділів [15]. Незважаючи на те, що зазначене дослідження виконувалося в інших інституційних умовах функціонування правоохоронної системи, його положення мають суттєве теоретичне та практичне значення для сучасного етапу розвитку адміністративно-правового забезпечення протидії організованим злочинності. Зокрема, напрацьовані вченим-правником управлінські підходи та організаційно-правові рішення можуть бути переосмислені й адаптовані до діяльності Національної поліції України, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань, як спеціалізованого суб'єкта реалізації державної політики у сфері протидії організованим злочинності в умовах сучасних безпекових викликів.

Подальший розвиток наукових підходів до дослідження організованої злочинності пов'язаний із застосуванням соціально-психологічного та міждисциплінарного інструментарію, що має безпосереднє значення для формування ефективного адміністративно-правового забезпечення протидії цьому явищу. Так, вагомий внесок у вивчення групових форм кримінальної поведінки здійснив О. В. Головкін у монографії «Групова злочинність та її попередження» (2005 р.), у якій уперше системно окреслено широкий спектр аспектів кримінологічного аналізу групової злочинності. Автор запропонував розгорнутий науковий апарат для дослідження внутрішніх процесів функціонування злочинних груп, зокрема групової динаміки, санкцій, конфліктів, механізмів згуртованості, феномену лідерства та психологічного впливу між учасниками. Обґрунтовано ключове положення про те, що групова злочинність є початковою стадією формування організованої злочинності, оскільки обидва феномени ґрунтуються на спільних соціально-психологічних закономірностях. У цьому зв'язку автор справедливо наголошує, що ефективне стримування організованої злочинності є неможливим без цілеспрямованого

впливу на етапі трансформації групових кримінальних проявів у стійкі злочинні об'єднання. Науково значущою є й пропозиція щодо законодавчого об'єднання превентивних заходів у межах єдиного нормативного акта «Про попередження групової і організованої злочинності» [16, с. 7], що має потенціал для розвитку адміністративно-правових засад профілактики злочинності.

Важливим доповненням до аналізу протидії організованої злочинності є дослідження Ю. О. Стрелковської «Маргінальні групи у структурі організованої злочинності» (2008 р.), у якому розкрито механізми формування злочинних угруповань через залучення представників соціально вразливих і маргінальних категорій населення. Авторка виокремлює мігрантів, колишніх військовослужбовців, осіб, які проходили службу в правоохоронних органах, спортсменів, а також осіб, що відбували покарання у виді позбавлення волі, доводячи, що їх залучення істотно підвищує криміногенний потенціал організованих угруповань. Значну увагу приділено аналізу «горизонтальних» і «вертикальних» моделей структурної організації організованої злочинності, що дозволило обґрунтувати необхідність індивідуалізованого підходу до спеціально-кримінологічного попередження втягнення таких осіб у злочинну діяльність з урахуванням різноманітності причин і механізмів залучення [17, с. 9–10].

Суттєвий імпульс для розвитку наукових підходів до протидії організованій злочинності надало дисертаційне дослідження В. В. Ткаліча «Тактика використання інформаційних технологій і засобів масової інформації при розкритті і розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями» (2008 р.). У цій роботі аргументовано необхідність інтенсифікації застосування сучасних інформаційних технологій, програмно-технічних засобів і комунікаційних систем, створення єдиної загальнодержавної інформаційно-обчислювальної мережі та інтегрованих банків даних на основі типізації й уніфікації інформації. Автор обґрунтовує доцільність упровадження мобільних автоматизованих робочих місць для оперативних працівників і слідчих, що сьогодні знаходить практичне втілення в діяльності окремих

підрозділів Національної поліції України. Важливим є й акцент на необхідності ведення інформаційної боротьби з організованими злочинними угрупованнями, використання правомірних методів психологічного впливу та сучасних засобів масової комунікації з метою оптимізації слідчої ситуації і превентивного впливу на криміногенні фактори [18, с. 179–167].

Слід відзначити й дисертаційне дослідження Г. П. Пожидаєва, присвячене адміністративно-правовим засадам протидії організованим транснаціональній злочинності. Автором запропоновано модель системного вдосконалення протидії цьому виду злочинності як складової забезпечення національної безпеки України, що ґрунтується на формуванні ефективної системи державного управління та реалізації стратегії комплексної протидії. У роботі визначено органи загальної та спеціальної компетенції, обґрунтовано структуру сфери протидії організованим транснаціональній злочинності як об'єкта державного управління, розроблено адміністративно-правові й організаційні заходи щодо вдосконалення діяльності Національної поліції України та міжнародного співробітництва у цій сфері, а також наголошено на ключовому значенні антикорупційної політики для підвищення ефективності протидії злочинності [19, с. 7].

Європейський вектор дослідження організованої злочинності репрезентовано у науковій праці О. Ю. Шостко (2010 р.), у якій проаналізовано кримінологічні підходи до визначення організованої злочинності в державах – членах Європейського Союзу, систему статистичного обліку та сучасний стан цього явища. Автором узагальнено позитивний і негативний досвід європейських країн та розроблено рекомендації щодо вдосконалення кримінального і кримінального процесуального законодавства України, а також практики загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання організованим злочинності [20, с. 6].

Своєю чергою М. Г. Вербенський у дослідженні кримінологічної характеристики та шляхів запобігання транснаціональній злочинності (2010 р.) розкрив генезу відповідних понять у кримінології, дослідив особливості

розвитку транснаціональної злочинності в Україні та обґрунтував пріоритетність уніфікації законодавства і координації діяльності правоохоронних органів різних держав як ключової умови ефективної протидії цьому явищу [21, с. 9–13].

Вагомий внесок у формування адміністративно-правового підходу до протидії організованій злочинності здійснив й Ю. Ю. Сорочик у кваліфікаційній науковій праці «Адміністративно-правове забезпечення протидії організованій злочинності» (2010 р.), яке є одним із перших спеціалізованих наукових досліджень, безпосередньо присвячених зазначеній проблематиці. У роботі автором визначено поняття та системні ознаки організованої злочинності як негативного соціально-правового явища, а також розкрито зміст і сутність адміністративно-правового забезпечення протидії їй як самостійного напрямку державної діяльності. Науково обґрунтованим є вдосконалення визначення елементів адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності, що дозволило систематизувати управлінські, організаційні та нормативно-правові складові відповідного механізму [22, с. 10–11].

Особливу увагу в дослідженні приділено характеристиці системи суб'єктів протидії організованій злочинності на національному рівні, визначенню їх повноважень, форм і методів діяльності, а також аналізу особливостей взаємодії між ними. Поряд із цим здійснено аналіз діяльності суб'єктів протидії організованій злочинності на міжнародному рівні, розкрито проблемні аспекти співпраці між міжнародними та національними інституціями, а також окреслено напрями її вдосконалення. Важливим є й те, що автором проаналізовано причини та умови поширення організованої злочинності в Україні, що дозволило сформулювати низку пропозицій щодо вдосконалення законодавчих норм, які регламентують діяльність суб'єктів протидії організованій злочинності [22, с. 12].

Разом із тим, з огляду на подальше реформування правоохоронної системи, створення Національної поліції України та формування в її структурі

спеціалізованих підрозділів, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань, положення, сформульовані у зазначеному дослідженні, потребують подальшого розвитку й уточнення. Насамперед це стосується оновлення адміністративно-правових механізмів координації, управління та аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності з урахуванням сучасних безпекових викликів, умов воєнного стану та трансформації форм і методів злочинної діяльності.

Подальший розвиток адміністративно-правових підходів до протидії організованій злочинності відображено у дисертаційному дослідженні Т. М. Міщенка «Адміністративно-правове забезпечення організації боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками» (2017 р.), у якому з позицій адміністративного права комплексно проаналізовано проблеми боротьби з організованою злочинністю, інтегрованою з корупційними практиками. У роботі виявлено ключові недоліки державного управління у цій сфері, розкрито етапи становлення та розвитку законодавства з протидії організованій злочинності й корупції, проаналізовано чинне нормативно-правове регулювання, визначено прогалини адміністративно-правового характеру та запропоновано шляхи їх усунення. Авторкою встановлено систему органів, уповноважених на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією, визначено їх адміністративно-правовий статус, а також окреслено напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії відповідних суб'єктів. Важливим науковим результатом є обґрунтування необхідності прийняття єдиного загальнодержавного систематизованого нормативно-правового акта (стратегії) з протидії організованій злочинності, а також визначення ролі спеціально уповноважених органів у міжнародно-правових заходах боротьби з організованою злочинністю та корупцією [23].

Не можна оминати увагою дисертаційне дослідження здійснене А. А. Вознюком «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як

посягання на громадську безпеку» (2018 р.), у межах якого розроблено доктринальну модель системи кримінально-правових норм, що визначають підстави відповідальності за створення злочинних організацій, банд, терористичних груп і організацій, не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а також за участь у них. У дослідженні сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики його застосування, зокрема у вигляді авторського законопроекту про внесення змін до Кримінального кодексу України з метою підвищення ефективності відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них [24]. Незважаючи на кримінально-правову спрямованість, висновки цієї роботи мають значення і для адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності, оскільки визначають межі та напрями діяльності правоохоронних органів у системі забезпечення громадської безпеки.

У контексті предмета даного дослідження особливий науковий інтерес становить доктринальний науковий підхід до протидії організованій злочинності О. С. Доценка «Адміністративно-правовий механізм забезпечення протидії організованій злочинності в Україні: концептуальні підходи», у якій здійснено комплексне теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукової проблеми формування теоретико-методологічних і концептуально-правових засад адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності. Автором проведено системно-структурний аналіз генези організованої злочинності та еволюції державної протидії їй в Україні, узагальнено наукові підходи до розуміння змісту адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності, а також проаналізовано рівень його наукової розробленості. Значну увагу приділено обґрунтуванню системи суб'єктів протидії організованій злочинності та розкриттю їх адміністративно-правового статусу, визначенню стратегічної мети, тактичних завдань, принципів, форм і методів їх діяльності [25].

Крім того, у роботі з'ясовано сутність організаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності, розкрито

значення прогностичної діяльності, системи планування, координації та взаємодії суб'єктів протидії, а також запропоновано шляхи залучення населення до відповідних заходів. Автором сформульовано комплекс пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового й організаційного забезпечення міжнародного співробітництва, а також функціонально-організаційної структури суб'єктів протидії організованій злочинності в Україні. Сукупність наведених положень формує концептуальне підґрунтя для подальшого розвитку адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності з урахуванням сучасних викликів, реформування правоохоронної системи та зростаючої ролі Національної поліції України і Департаменту стратегічних розслідувань у реалізації державної політики у цій сфері [26].

Також у контексті розроблення проблематики протидії організованій злочинності доцільно відзначити монографічну працю В. Г. Севрука «Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика» (2022 р.). У зазначеному дослідженні комплексно розглянуто правові, теоретичні та прикладні аспекти протидії злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі, із виокремленням особливостей детермінації таких проявів, специфіки їх структури, внутрішньої організації, способів комунікації та механізмів конспірації. Виходячи з результатів аналізу наукових джерел, присвячених теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесуального доказування, норм національного та зарубіжного кримінального процесуального й оперативно-розшукового законодавства, вітчизняної практики судових і правоохоронних органів, а також практики Європейського суду з прав людини, автором обґрунтовано низку теоретичних положень і сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення протидії зазначеним злочинам. Наукова значущість цієї праці для теми адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності полягає у тому, що вона актуалізує питання

належної організації міжвідомчої взаємодії, коректного процесуального оформлення результатів оперативно-розшукових заходів, забезпечення стандартів прав людини та мінімізації ризиків дискримінаційних практик, що прямо впливає на легітимність і результативність діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України [27].

На особливу увагу заслуговує також дисертаційне дослідження П. С. Єпринцева «Теорія і практика запобігання організованій злочинності в Україні», яке обґрунтовано визнається одним із найбільш комплексних і системних наукових опрацювань проблематики запобігання організованій злочинності в сучасних умовах [28]. Автором уперше на доктринальному рівні поставлено та вирішено масштабну наукову проблему формування цілісної концепції запобігання організованій злочинності, яка поєднує теоретико-методологічні засади, аналіз емпіричних закономірностей і практичні рекомендації щодо удосконалення державної політики у відповідній сфері. У роботі ґрунтовно розкрито теоретико-правові основи запобігання організованій злочинності, зокрема проаналізовано понятійно-категоріальний апарат, визначено сутність і специфіку організованих злочинних формувань, окреслено рівень їх суспільної небезпеки, а також досліджено підходи до кримінальної відповідальності та зарубіжні моделі запобігання.

Значний акцент у дослідженні зроблено на кримінологічній характеристиці організованої злочинності в Україні: з'ясовано її динаміку, територіальну поширеність, структурні особливості, досліджено еволюцію організованих злочинних угруповань та механізми їх адаптації до трансформацій соціально-економічних і політичних процесів. Автором виокремлено комплекс причин і умов, що детермінують учинення кримінальних правопорушень організованими групами та злочинними організаціями, при цьому окрему увагу приділено соціальним, економічним, управлінським, політичним і кримінальним чинникам. Самостійним елементом аналізу є кримінологічна характеристика лідерів і рядових учасників

організованих злочинних формувань із урахуванням їхніх ролей, функцій, мотивацій, кримінального досвіду та способів залучення до злочинної діяльності. Важливою складовою дослідження є розроблення концептуальних засад діяльності суб'єктів запобігання організованій злочинності, що включає моделювання структури взаємодії між правоохоронними органами, органами державної влади, місцевого самоврядування та іншими інституціями, а також формування системи стратегічних і тактичних заходів запобігання. Значний інтерес становлять розроблені автором та апробовані на практиці заходи підвищення ефективності запобіжної діяльності, зокрема у сферах виявлення, документування, нейтралізації та недопущення діяльності організованих злочинних угруповань, що безпосередньо корелює з функціональною спрямованістю Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як спеціалізованого підрозділу, орієнтованого на протидію організованим злочинним проявам.

Новітній етап наукового осмислення адміністративно-правових засад протидії організованій злочинності представлено роботою В. В. Марчука «Публічне адміністрування боротьби з організованою злочинністю в Україні» (2024 р.), у якій з'ясовано сутність публічного адміністрування боротьби з організованою злочинністю як правового механізму реального захисту суспільства та його цінностей від грубих і організованих посягань на права і свободи людини, юридичних осіб та держави. Автор обґрунтовує, що відповідний механізм не може залишатися лише на рівні загальних засад, а має бути імplementований у законодавство та втілений в ефективну адміністративну, правоохоронну (у тому числі у формах досудового розслідування) та судову практику, коли протидія злочинності здійснюється в межах режиму законності як складової принципу верховенства права і включає не лише кримінально-правові засоби реагування на кримінальні правопорушення, а й превентивні інструменти публічного адміністрування.

Крім того, у роботі виявлено та узагальнено спеціальні принципи публічного адміністрування боротьби з організованою злочинністю, які

інтегрують засади адміністративного та кримінального процесуального права, а також оперативно-розшукової діяльності, забезпечуючи запобігання, попередження, виявлення, притягнення до справедливої кримінальної відповідальності винних членів організованих злочинних угруповань, організацію їх реабілітації після відбуття покарання, а кінцевою метою визначають захист прав і законних інтересів потерпілих осіб, забезпечення публічного інтересу суспільства, а також військової й антикорупційної безпеки України. Окремо актуалізовано сутнісні характеристики профілактики злочинності серед молоді як критично важливої складової ефективного публічного адміністрування боротьби з організованою злочинністю, що розглядається автором як правовий і світоглядний (духовний) процес правової освіти, соціально-патріотичної роботи, інформаційних кампаній та реабілітаційних засад, спрямованих на недопущення ризиків залучення молоді до злочинної діяльності й підвищення рівня її соціальної адаптації [29].

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що організована злочинність є складним, динамічним і високоадаптивним соціально-правовим феноменом, здатним оперативно пристосовуватися до змін у суспільстві, трансформацій соціально-економічних процесів, оновлення законодавства та реформування інституцій правоохоронної системи. Проведений аналіз наукових досліджень періоду незалежності України, присвячених проблемам протидії організованій злочинності, свідчить, що наукова думка зосереджувалася переважно на широкому спектрі окремих напрямів такої діяльності, охоплюючи філософські підходи до осмислення природи організованої злочинності, кримінологічні, управлінські, адміністративно-правові, кримінально-правові, кримінальні процесуальні, криміналістичні та інші аспекти. Водночас комплексне, системне дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності з урахуванням сучасних умов тривалий час залишалося фрагментарним.

З огляду на високий рівень адаптованості організованої злочинності до зовнішніх впливів і її здатність до самозбереження та еволюції, обґрунтованим

видається підхід, який передбачає розв'язання проблем протидії цьому явищу за сукупністю взаємопов'язаних напрямів, у межах яких провідне місце належить саме адміністративно-правовому механізму. Лише безперервне наукове осмислення процесів протидії організованій злочинності у їх динаміці, із застосуванням міждисциплінарних підходів і урахуванням емпіричних даних, здатне сформувати належне наукове підґрунтя для ефективної реалізації адміністративно-правового механізму протидії цьому явищу відповідно до викликів сьогодення.

За таких обставин дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності об'єктивно має здійснюватися з урахуванням актуальних безпекових загроз, умов воєнного стану, змін у системі публічного управління та трансформації функціонування правоохоронних інституцій. Особливої уваги при цьому потребує діяльність Національної поліції України та її спеціалізованих підрозділів, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань, який у сучасних умовах відіграє ключову роль у виявленні, припиненні та документуванні діяльності організованих злочинних угруповань. У цьому контексті наявна наукова спадщина потребує переосмислення крізь призму адміністративно-правового регулювання, з акцентом на уточнення управлінських, організаційних і координаційних механізмів реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності в Україні, що є необхідною передумовою підвищення ефективності правоохоронної діяльності та забезпечення національної безпеки держави.

1.2. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності

Протидія організованій злочинності в сучасних умовах розвитку української держави набуває особливої актуальності з огляду на ускладнення криміногенного середовища, трансформацію форм і методів злочинної

діяльності, а також дію правового режиму воєнного стану. Організована злочинність дедалі частіше інтегрується у сфери публічного управління, економіки та безпеки, використовуючи корупційні зв'язки, насильницькі механізми й елементи гібридного впливу, що об'єктивно зумовлює потребу у функціонуванні ефективної, скоординованої та ієрархічно впорядкованої системи суб'єктів її протидії.

У цій системі ключова роль належить правоохоронним органам, насамперед Національній поліції України, яка відповідно до покладених на неї завдань здійснює комплекс заходів із запобігання, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі вчинених організованими злочинними угрупованнями. Особливе місце серед структурних підрозділів Національної поліції України посідає Департамент стратегічних розслідувань як спеціалізований орган, функціонально орієнтований на протидію організованій злочинності, у тому числі з корупційною складовою, а також на документування діяльності стійких злочинних об'єднань, що становлять підвищену суспільну небезпеку.

Водночас нормативно-правове закріплення місця та ролі Департаменту стратегічних розслідувань у системі суб'єктів протидії організованій злочинності залишається недостатньо визначеним, що ускладнює чітке розмежування повноважень, форм і методів діяльності між різними інституціями, знижує ефективність міжвідомчої взаємодії та реалізації державної політики у цій сфері. За таких умов наукове осмислення адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань, його функціонального призначення та системних зв'язків з іншими суб'єктами протидії організованій злочинності набуває особливого значення.

Звертаючи увагу на предмет дослідження слід наголосити, що за період незалежності Україна реалізувала низку системних реформ, зумовлених стратегічним курсом на європейську інтеграцію та прагненням до входження у спільний правовий і безпековий простір Європейського Союзу. Водночас показовим є те, що імпульси до приведення національного законодавства у

відповідність до міжнародних і європейських стандартів у багатьох сферах були ініційовані насамперед зовнішніми зобов'язаннями держави. Особливо чітко це простежується у сфері протидії корупції, де під впливом міжнародних інституцій сформовано розгалужену нормативно-правову базу та створено спеціалізовані органи. Натомість, як стверджує О. С. Доценко, проблематика протидії організованій злочинності, попри її тісний і системний зв'язок із корупційними практиками, тривалий час не перебувала у фокусі прямих вимог міжнародної та європейської спільноти, що об'єктивно зумовило фрагментарність і несистемність відповідних реформ у національному праві та інституційній архітектурі [30, с. 112].

У зв'язку з цим ключовою передумовою формування дієвого адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності є створення чітко вибудованої системи уповноважених суб'єктів, визначення їх стратегічної мети й завдань, належне нормативне закріплення повноважень і компетенції, а також формування узгодженої та стабільної законодавчої бази. Саме системність, інституційна визначеність і функціональна спеціалізація мають стати основою ефективної державної політики у сфері протидії організованій злочинності, особливо в умовах ускладненого безпекового середовища та дії правового режиму воєнного стану.

Відзначимо, що однією з базових внутрішніх функцій сучасної правової держави є правоохоронна функція, яка в умовах збройного конфлікту, тимчасової окупації частини території та дії гібридних загроз набуває особливої інтенсивності та системоутворювального значення. Її зміст полягає у забезпеченні комплексного й гарантованого захисту прав і свобод людини і громадянина, підтриманні правопорядку та законності, а також у захисті суверенітету, територіальної цілісності держави, національної безпеки та охороні державного кордону. У таких умовах правоохоронна функція трансформується з відносно стабільного напрямку державної діяльності на динамічний інструмент реагування на багатовимірні безпекові виклики.

У науковій доктрині правоохоронна функція держави розглядається як цілісний і пріоритетний напрям державної політики, спрямований на охорону фундаментальних правових цінностей, реалізацію принципу верховенства права, недопущення системних порушень прав людини та стабілізацію правового середовища. Так, О. Л. Соколенко обґрунтовано визначає правоохоронну функцію як інтегрований компонент державної діяльності, що забезпечує реалізацію публічних інтересів через інституційно впорядковану систему правових засобів і механізмів [31, с. 851]. Такий підхід підкреслює не лише репресивний, а насамперед регулятивний і гарантійний характер правоохоронної діяльності.

Подібної позиції дотримуються О. С. Яра та О. П. Світличний, які розглядають правоохоронну функцію як один із провідних напрямів діяльності держави, орієнтований на реалізацію гарантованих прав і свобод особи, а також на забезпечення інтересів суспільства і держави. Науковці слушно наголошують, що діяльність правоохоронних органів має ґрунтуватися на чіткому розподілі повноважень, який є змінним і залежить від соціально-політичних, економічних та безпекових чинників, що особливо відчутно проявляється в умовах воєнного стану [2, с. 473].

О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко, розкриваючи зміст правоохоронної функції держави, виокремлюють низку її специфічних ознак, серед яких: особливий характер впливу на поведінку осіб, що реалізується через систему заборон, юридичної відповідальності та загрози санкцій; інформативний ефект, пов'язаний із доведенням до відома суспільства правових приписів, спрямованих на охорону соціально значущих цінностей; а також індикативну роль правоохоронної функції як показника політичного, правового й культурного рівня розвитку суспільства та гуманістичної спрямованості державної політики [32, с. 326].

За таких теоретичних підходів у післявоєнний період модернізація правоохоронної функції держави має розглядатися не лише як техніко-організаційна реформа системи органів правопорядку, а як глибока

концептуальна трансформація змісту державної безпекової політики, орієнтована на відновлення суспільної довіри, підвищення інституційної спроможності правоохоронних органів, реальне дотримання прав людини та забезпечення сталого правопорядку в умовах тривалої соціальної та правової турбулентності.

У сучасних умовах військової агресії та дії правового режиму воєнного стану правоохоронна функція держави зазнала суттєвих внутрішніх трансформацій і тісно пов'язується з необхідністю забезпечення спеціального правового режиму. Її реалізація безпосередньо детермінована нормативно-правовим регулюванням. Так, Закон України «Про національну безпеку України» (2018 р.) [33] покладає на Національну поліцію України, Національну гвардію України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України та інші державні органи виконання окремих правоохоронних функцій у сфері забезпечення національної безпеки. Водночас зазначений закон не містить чіткого переліку органів, які належать до правоохоронних, що ускладнює визначення їх системи. Закони України «Про правовий режим воєнного стану» (2015 р.) [34] та «Про оборону України» (1991 р.) [35] також не конкретизують, які саме правоохоронні органи мають реалізовувати відповідні повноваження в умовах воєнного стану, що породжує нормативну невизначеність і фрагментарність правового регулювання.

За таких обставин законодавча невизначеність системи правоохоронних органів у частині реалізації правоохоронної функції держави актуалізує потребу в чіткому розмежуванні компетенції, встановленні взаємних зобов'язань держави щодо захисту прав і свобод людини, а також охорони суспільних і державних інтересів. Особливої ваги набуває також уніфікація та узгодження термінологічного апарату, що використовується у національному законодавстві. Виконуючи свою правоохоронну функцію, держава зобов'язана забезпечити належний рівень протидії організованій злочинності як одному з найбільш небезпечних чинників дестабілізації суспільних відносин і загрози національній безпеці. З огляду на це проблематику протидії організованій

злочинності доцільно розглядати крізь призму реалізації функцій держави, які здійснюються через спеціально створені органи, що функціонують відповідно до Конституції України, законодавства та наділені чітко визначеними цілями, завданнями, функціями, компетенцією і повноваженнями. Саме такий підхід, наголошує Д. М. Тичина, дозволяє оцінити ефективність інституційної моделі протидії організованій злочинності та виявити її структурні й функціональні дисбаланси [36, с. 159].

У цьому контексті обґрунтованою видається позиція Г. В. Форос, яка виходить з того, що суб'єктом правоохоронної діяльності є держава, яка реалізує її через представницькі, виконавчі, судові органи та прокуратуру, а також через участь громадських організацій і об'єднань. Водночас суб'єктами діяльності щодо протидії злочинності можуть визнаватися лише ті органи, організації або окремі особи, які безпосередньо виконують хоча б одну з базових функцій запобігання злочинності, а саме: організацію, координацію, здійснення або безпосередню участь у реалізації відповідних заходів. Діяльність допоміжного характеру, пов'язана із забезпеченням таких заходів (підготовка кадрів, видання науково-методичних матеріалів, фінансування, розроблення рекомендацій тощо), хоча й має важливе значення, не створює достатніх функціональних підстав для віднесення її виконавців до суб'єктів протидії злочинності у власному розумінні цього поняття [37, с. 180].

Зазначене методологічне положення має принципове значення для визначення місця та ролі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності, оскільки дозволяє відмежувати формальну «участь» у боротьбі з цим явищем від реального виконання спеціалізованих функцій організації, координації та безпосереднього здійснення заходів протидії організованим злочинним угрупованням.

Розглядаючи проблеми організації діяльності правоохоронних органів, наголосимо на тому, що кожній державі притаманні власні національні особливості в цій сфері, водночас у будь-якій країні правоохоронні органи

виконують завдання протидії загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку [38, с. 8]. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати боротьбу саме з організованою злочинністю законодавець відніс:

1) *державні органи, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю:*

– спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи;

– державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

2) державні органи, які спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю:

– Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. Однак, ще рішенням Конституційного Суду № 9-рп/2004 від 07.04.2004 р. [39], таке положення визнано неконституційним, а орган повинен був втратити повноваження, але законодавець, на сьогодні, із закону його не виключив. У разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби [4]. Як зазначає О. С. Доценко, у 2005 р. такий комітет було ліквідовано Указом Президента України «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» № 208/2005 [40], передавши його функції, фінансове та матеріально-технічне забезпечення Раді національної безпеки і оборони України. Однак, аналіз Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (РНБО) засвідчив, що цілеспрямованого визначення боротьби з організованою злочинністю в ньому не йдеться, а тим більше з транснаціональною (тільки п. 8 ст. 4 Закону містить загальне положення, що РНБО координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення

громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони) [41].

Наступним державним органом, який на законодавчому рівні визначений як такий, що спеціально створений для боротьби з організованою злочинністю, є спеціальні підрозділи з боротьби з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України [4]. Їх функціонування традиційно розглядається в контексті забезпечення державної безпеки, що зумовлює особливе місце Служби безпеки України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності, насамперед у тих її проявах, які безпосередньо загрожують суверенітету, конституційному ладу, економічній та управлінській стабільності держави.

Аналіз положень Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ свідчить, що відповідно до ч. 2 ст. 2 на Службу безпеки України покладаються завдання щодо «...попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України» [42]. Таким чином, законодавець свідомо обмежує предметну сферу діяльності Служби безпеки України лише тими проявами організованої злочинності, які мають виразний безпековий, управлінський або економічний характер і безпосередньо посягають на життєво важливі інтереси держави. Це об'єктивно означає, що Служба безпеки України не охоплює всі напрями злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, особливо ті, що мають загальнокримінальний або міжрегіональний характер і не завжди перебувають у прямому зв'язку з питаннями державної безпеки.

Водночас слід наголосити, що чинне законодавство України не визначає жодного іншого державного органу, який би на рівні закону був спеціально створений саме для системної протидії організованій злочинності в усіх її проявах. Ліквідація спеціальних підрозділів з боротьби з організованою

злочинністю Міністерства внутрішніх справ України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ» від 12 лютого 2015 року № 193-VIII призвела до істотної інституційної прогалини у системі суб'єктів протидії організованій злочинності. Як відзначають науковці, у результаті фактично було втрачено спеціалізовану загальнополицейську ланку, орієнтовану саме на виявлення, припинення та документування діяльності організованих злочинних угруповань поза межами вузько безпекової компетенції Служби безпеки України [31]; загалом повністю втрачені не тільки величезний масив накопиченої за часів незалежності існування УБОЗ безцінної інформації про діяльність організованих злочинних груп та злочинних організацій в Україні, зокрема і з міжнародними зв'язками, а й щонаголовніше – самі фахівці в галузі боротьби із організованими формами злочинності, які вміли документувати їх злочинну поведінку оперативно-розшуковим шляхом, попереджати та навіть контролювати їх діяльність [43]; створений із великим запізненням і в напівдієвому вигляді Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України виявився неефективним, оскільки його підрозділи діють лише в обласних центрах і керівникам Управлінь Національної поліції України в областях не підпорядковані, а тому і говорити про будь-яку взаємодію з іншими її підрозділами, а тим більше – на місцях, ніяких підстав немає [44, с. 38].

Більше того, варто підтримати думку Б. В. Лизогуба в частині того, що II розділ Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» повинен визначати правовий статус та загальну компетенцію спеціальних підрозділів для боротьби з організованою злочинністю, права їх працівників, вимоги щодо рівня підготовки та постійного підвищення кваліфікації, обміну позитивним досвідом роботи, закріплювати порядок створення та ліквідації регіональних структурних підрозділів спецпідрозділів та порядок призначення на посади їх керівного складу. Залишення назви спеціальних підрозділів «по боротьбі з організованою злочинністю» за умов використання у Законі терміну «протидія організованій злочинності» має на

меті зберегти без зміни теперішню назву спецпідрозділів для недопущення витрат бюджетних коштів, пов'язаних з можливим перейменуванням спецпідрозділів [45, с. 173].

У контексті дослідження місця Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованих злочинності наведені положення мають принципове значення. Обмежений за сферою повноважень характер діяльності Служби безпеки України та відсутність інших спеціально створених на законодавчому рівні органів для комплексної протидії організованих злочинності об'єктивно актуалізують роль Національної поліції України та її спеціалізованих підрозділів. Саме в цій інституційній ніші Департамент стратегічних розслідувань постає як ключовий суб'єкт цільового (оперативного) рівня, покликаний забезпечити системну, цілеспрямовану й позбавлену безпекових обмежень протидію організованих злочинності, що зумовлює необхідність чіткого визначення його адміністративно-правового статусу, повноважень і місця у загальнодержавному механізмі забезпечення правопорядку.

Що стосується інших підрозділів Служби безпеки України, не зазначених у п. 2 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», то вони, подібно до більшості підрозділів Національної поліції України, не наділені спеціально визначеними законодавством завданнями й функціями у сфері протидії організованих злочинності. За таких умов їх участь у відповідній діяльності має переважно опосередкований і допоміжний характер, що дозволяє кваліфікувати їх як формально визначених суб'єктів протидії організованих злочинності. Фактично кожний структурний підрозділ, виконуючи власні функціональні завдання у межах компетенції, може виявляти окремі прояви діяльності організованих злочинних формувань, однак така діяльність не є цілеспрямованою та системною. Відповідно до п. 6 ст. 16 зазначеного Закону їх роль зводиться насамперед до інформаційного забезпечення, а саме до обов'язку передавати отримані відомості до спеціальних підрозділів Служби безпеки України з

боротьби з корупцією та організованою злочинністю, що ще раз підтверджує відсутність у них самостійного адміністративно-правового статусу як повноцінних суб'єктів протидії організованій злочинності та актуалізує потребу у чіткому розмежуванні функціональних ролей між такими органами й спеціалізованими підрозділами [4];

3) державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать:

- органи Національної поліції і Служби безпеки України;
- органи прокуратури України;
- органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю;
- органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори;
- розвідувальний орган Міністерства оборони України;
- Служба зовнішньої розвідки України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Бюро економічної безпеки України [4].

Відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю [8], формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю здійснюється з урахуванням утворення нових правоохоронних інституцій:

1) державні органи, основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю (спеціально визначений підрозділ у структурі Національної поліції та оперативні підрозділи Служби безпеки України);

2) державні органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій (органи/підрозділи Національної поліції та Служби безпеки України, крім зазначених у попередньому абзаці, органи прокуратури, органи державного фінансового контролю, контролюючі органи, Державна прикордонна служба, Національна гвардія, органи та установи виконання покарань і слідчі ізолятори, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, АРМА,

розвідувальні органи, органи, що забезпечують формування та реалізацію державної політики з питань інформаційного суверенітету України тощо;

3) державні органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю (Національний банк, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна, інші державні органи, що здійснюють контроль за додержанням законодавства) [8].

Також, відповідно до цієї Стратегії, превенцію організованої злочинності здійснюють: органи підсистеми боротьби з організованою злочинністю та інші, а також інститути громадянського суспільства. Наукове забезпечення та координацію у сфері боротьби з організованою злочинністю здійснюються з урахуванням практики країн – членів Європейського Союзу шляхом: утворення (у межах чисельності наявних органів державної влади, що провадять свою діяльність у зазначеній сфері) і функціонування координаційного органу (Національного координатора), який буде здійснювати організаційне забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, відповідати за ефективне функціонування механізмів координації, взаємодії, моніторингу та звітності в зазначеній сфері через запровадження та подальшого організаційного забезпечення реалізації механізму стратегічних комунікацій у сфері боротьби з організованою злочинністю; діяльності уповноважених прокурорів, які координують діяльність правоохоронних органів у сфері протидії організованим злочинності [8].

У свою чергу, О. С. Доценко обґрунтував та запропонував систему суб'єктів протидії організованим злочинності, які не просто беруть участь, а повинні здійснювати протидію організованим злочинності. Запропоновану систему класифіковано на три групи: 1) органи загальної компетенції, які виробляють та забезпечують реалізацію державної політики щодо протидії організованим злочинності в Україні: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, окремі міністерства, агенції, інспекції, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування; 2) органи галузевої (функціональної) компетенції, що покликані здійснювати (реалізовувати) державну політику з протидії організованим злочинності:

Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідування; 3) органи змішаної компетенції, котрі здійснюють протидію організованій злочинності у певній сфері при виконанні своїх основних функцій, і протидія організованій злочинності не є їх основним завданням, це: органи державного фінансового контролю, органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори, розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національна гвардія України тощо [25; 30]; Г. П. Пожидаєв суб'єктів державного управління у сфері протидії організованій транснаціональній злочинності відповідно до їх повноважень об'єднав у дві групи: 1) органи загальної компетенції, якими є: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, судові органи, громадські організації та окремі громадяни; 2) органи спеціальної компетенції: МВС, Генеральна Прокуратура, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба, Державна митна служба, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба, органи і установи виконання покарань, розвідувальний орган Міністерства оборони України, Служба зовнішньої розвідки України [19].

Викликає також певний інтерес праксеологічна модель системи суб'єктів запропонована П. С. Єпринцевим, яку становлять: 1) органи, які здійснюють запобігання організованій злочинності: а) органи, які здійснюють запобігання організованій злочинності відповідно до закріпленої законом компетенції (прокуратура України; Національна поліція; Державне бюро розслідувань; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори); б) органи, які здійснюють контррозвідувальне забезпечення боротьби з організованою злочинністю (СБУ); 2) органи, що сприяють у запобіганні організованій злочинності в обсязі покладених на них завдань (органи виконавчої влади й

місцевого самоврядування, громадські об'єднання, експертні установи та ін.) [28].

З урахуванням умов збройної агресії проти України, активізації спроб створення терористичних структур та зростання гібридних криміногенних загроз, організована злочинність обґрунтовано розглядається як безпосередня загроза національній безпеці, у зв'язку з чим, на нашу думку, інституційне забезпечення протидії організованій злочинності включає в себе таку рівневу систему суб'єктів:

1) стратегічний – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування);

2) цільовий – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованій злочинності (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідувань);

3) змішаний – суб'єкти, які здійснюють протидію організованій злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій (Національна гвардія України, Служба зовнішньої розвідки України, органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори тощо).

Запропонована багаторівнева модель дозволяє не лише впорядкувати коло суб'єктів протидії організованій злочинності, а й чітко розмежувати їх функціональне призначення, повноваження та відповідальність, що є необхідною умовою підвищення ефективності міжвідомчої координації. Водночас вона створює методологічні передумови для доктринального обґрунтування особливого статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як системоутворюючої ланки цільового рівня, діяльність якої забезпечує трансформацію стратегічних рішень у практичні заходи з виявлення, припинення та документування діяльності організованих

злочинних угруповань в умовах воєнного стану та підвищених гібридних загроз.

На державному рівні об'єктивно визнано необхідність існування спеціалізованих підрозділів, безпосередньо орієнтованих на протидію організованій злочинності, які в сучасних інституційних умовах функціонування правоохоронної системи України отримали назву Департаменту стратегічних розслідувань [46, с. 383]. У практичній площині, відзначають О. О. Волобуєва та С. С. Барган, здійснення протидії організованій злочинності відокремленими від загального кримінального блоку підрозділами формує низку суттєвих організаційно-управлінських передумов і переваг, що підвищують ефективність виконання відповідних завдань. До таких, зокрема, належать:

- відсутність залежності від керівників територіальних правоохоронних органів, зумовлена вертикальною системою підпорядкованості, що знижує ризики локального адміністративного впливу;

- істотне зменшення загрози витоку оперативно значущої інформації щодо наявних розробок унаслідок корупційних зв'язків у правоохоронному середовищі, які традиційно супроводжують діяльність організованої злочинності;

- комплектування підрозділів найбільш кваліфікованими та професійно підготовленими працівниками, що сприяє підвищенню якості та результативності оперативно-розшукової діяльності на одному з найскладніших і найбільш ризикованих напрямів;

- вузька функціональна спеціалізація, яка звільняє підрозділи від необхідності здійснення оперативно-розшукової діяльності за іншими напрямками, забезпечуючи зростання рівня активності, концентрації ресурсів і цілеспрямованості протидії організованій злочинності [47, с. 4].

Загалом такий підхід узгоджується з положеннями теорії управління, відповідно до яких виконання окремої складної та соціально значущої функції потребує створення спеціалізованих організаційних структур, що, своєю

чергою, призводить до усунення дублювання повноважень, мінімізації кількості рівнів управління та управлінських зв'язків, формування умов для оперативності й гнучкості управлінських рішень, а також досягнення високої продуктивності діяльності за одночасної мінімізації витрат.

Відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, затвердженого наказом Національної поліції України від 23.10.2019 р. №1077, такий суб'єкт є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю, та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність [48]. Уже на рівні загальних положень фіксується подвійна природа Департаменту стратегічних розслідувань: з одного боку – це структурний підрозділ Національної поліції України (внутрішньовідомча інтеграція у кримінальну поліцію), з іншого – міжрегіональний орган, що за своїм функціональним призначенням охоплює масштаби, які виходять за межі локальної територіальної компетенції та відповідають характеру організованої злочинності як явища, що має внутрішньомережеву та транстериторіальну природу.

Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України за своєю нормативною архітектонікою та управлінсько-організаційною логікою загалом кореспондує типовим моделям регламентації діяльності Департаменту кримінальної поліції: воно встановлює загальні засади функціонування, принципи, коло завдань і функцій, права, внутрішню організацію, підпорядкування та механізми ресурсного забезпечення. Фактично єдиною сутнісною «відмінністю» є предметна конкретизація напряму діяльності – протидія організованій злочинності та корупції як пріоритетної сфери оперативно-службової спеціалізації. Водночас саме така предметна конкретизація, з огляду на природу організованої злочинності як прямої загрози національній безпеці України, що проявляється у зростанні тяжких злочинів, поширенні корупційних зв'язків, застосуванні насильства та дестабілізації

соціально-політичної ситуації, підриві економічного розвитку й довіри до органів влади, повинна мати не лише декларативне, а й системоутворююче значення для визначення місця Департаменту стратегічних розслідувань у загальнодержавній системі суб'єктів протидії організованій злочинності.

Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України – інституційно інтегрований у блок кримінальної поліції Національної поліції України, що з позицій чинного законодавчого регулювання зумовлює ключову концептуальну проблему: відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» Національна поліція України належить до державних органів, які *беруть участь* у боротьбі з організованою злочинністю, а не визначається як орган, *спеціально створений* для її здійснення. Такий законодавчий підхід, будучи наслідком історично сформованої моделі розмежування компетенцій, об'єктивно знижує рівень нормативної визначеності щодо ролі Департаменту стратегічних розслідувань у механізмі протидії організованій злочинності, оскільки фіксує його статус як «учасника» у сфері, де ефективність детермінується не епізодичністю залучення, а сталістю спеціалізації, міжрегіональною координацією та інституційною спроможністю діяти на випередження.

У цьому контексті принципово важливо підкреслити: ототожнення Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України із ліквідованими у 2015 р. спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України (ГУБОЗ) є методологічно та юридично некоректним, позаяк останній мав інший правовий статус і функціональне призначення, закріплені на рівні Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», тобто в акті законодавчого рівня, який визначав його місце у системі державних інститутів протидії організованій злочинності. Натомість адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань визначено підзаконним (відомчим) нормативним актом – наказом Національної поліції

України, що зумовлює істотно інший рівень правових гарантій інституційної стабільності, прогнозованості компетенції та системної інтеграції у законодавчо встановлену модель боротьби з організованою злочинністю. Відтак питання про належний правовий рівень закріплення Департаменту стратегічних розслідувань у системі суб'єктів протидії організованій злочинності набуває не лише організаційного, але й наукового значення у контексті забезпечення принципу правової визначеності.

Відтак, можна констатувати наявність структурної диспропорції між фактичними функціональними можливостями окремих органів та їх законодавчим «статусним маркуванням». У межах чинної моделі частина суб'єктів фактично виконує переважно допоміжні функції – інформаційне забезпечення, реалізація доручень у межах компетенції, участь у спільних заходах, – не будучи повноцінно легітимованими як самостійні суб'єкти протидії організованій злочинності з власними системними завданнями, ресурсами та механізмами відповідальності. Як наслідок, за такої конфігурації центральним законодавчо визначеним спеціально створеним органом, орієнтованим на боротьбу з організованою злочинністю, продовжують залишатися спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, тоді як інші інституції формально віднесені до «учасників» або «суб'єктів, що беруть участь», попри те, що реальна протидія організованій злочинності вимагає багатосуб'єктної, узгодженої та спеціалізованої системи.

Водночас зміст Положення про Департамент стратегічних розслідувань (його завдання, функції та повноваження) демонструє, що Департамент здійснює не лише допоміжну участь, а виконує низку ключових для протидії організованій злочинності функцій: аналітичну (оцінка оперативної обстановки, прогнозування криміногенних тенденцій), оперативно-розшукову (виявлення, документування, нейтралізація діяльності організованих груп і злочинних організацій), координаційну (взаємодія підрозділів поліції та міжвідомча взаємодія), а також функції, пов'язані із протидією корупційним механізмам

забезпечення організованої злочинності, легалізації доходів, захисту бюджетних коштів і протидії організованим посяганням у сферах підвищеного кримінального ризику. Це означає, що за своїм реальним функціональним профілем Департамент стратегічних розслідувань відповідає критеріям цільового (основного) суб'єкта протидії організованій злочинності, а не лише «учасника» відповідних заходів.

З огляду на це, на наш погляд, до основних суб'єктів протидії організованій злочинності доцільно відносити:

- спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України;
- Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України;
- органи прокуратури України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Державне бюро розслідувань.

Такий підхід є логічним і обґрунтованим, оскільки впливає з аналізу завдань, функцій, повноважень і компетенції Департаменту стратегічних розслідувань, а також загальної спрямованості перелічених інституцій на протидію організованим формам злочинності, що супроводжуються корупційними зв'язками, зловживанням владою, підривом економічної та безпекової стабільності держави. Додатково він узгоджується з міжгалузєвою природою протидії організованій злочинності, яка не може бути ефективно забезпечена лише одним спеціальним органом, а потребує інтегрованої системи суб'єктів із чітко розмежованими, але взаємодоповнюваними компетенціями: оперативно-розшуковою, процесуальною, наглядовою, антикорупційною та інституційно-координаційною.

У зв'язку з цим видається обґрунтованим висновок про необхідність віднесення Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України до основних суб'єктів протидії організованій злочинності із закріпленням відповідного статусу на законодавчому рівні, зокрема у ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою

злочинністю». Саме законодавче закріплення, на відміну від підзаконного регулювання, здатне забезпечити:

- (1) належну правову визначеність компетенції Департаменту стратегічних розслідувань у системі суб'єктів;
- (2) інституційну стабільність і передбачуваність його ролі;
- (3) підвищення рівня міжвідомчої координації;
- (4) узгодження взаємодії та відповідальності;
- (5) мінімізацію дублювання функцій і компетенційних колізій.

Узагальнюючи слід відзначити, що система суб'єктів протидії організованій злочинності є недостатньо узгодженою, чітко не врегульованою та науково недостатньо обґрунтованою, що, у підсумку, зумовлює її низьку функціональну ефективність. Наявність невідповідності між фактичними повноваженнями окремих органів (зокрема Департаменту стратегічних розслідувань) та їх статусним положенням у законі зумовлює управлінські дисфункції, ускладнює стратегічне планування, звужує можливості інституційної відповідальності та обмежує потенціал системної протидії організованій злочинності.

Для коректного визначення суб'єктів протидії організованій злочинності доцільно виходити не лише з формально-юридичного переліку органів, а з основних напрямів такої діяльності, закріплених законодавцем у ст. 6 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», які охоплюють: створення правової основи та умов для ефективної боротьби; організацію міжнародного співробітництва; виявлення і нейтралізацію соціальних процесів, що детермінують організовану злочинність; запобігання шкоді людині, суспільству і державі; запобігання виникненню організованих угруповань; виявлення, розслідування, припинення та запобігання правопорушенням організованих формувань і притягнення винних до відповідальності; забезпечення відшкодування шкоди; запобігання корумпованим зв'язкам з посадовими особами та їх втягненню у злочинну діяльність; протидію використанню об'єднань громадян і засобів масової

інформації у злочинних інтересах; запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, та використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [4].

Саме відповідність органу цим напрямом за критеріями спеціалізації, наявності повноважень, ресурсів, управлінсько-координаційних можливостей і процедурної спроможності повинна бути визначальною для його включення до кола основних суб'єктів протидії організований злочинності. У цьому сенсі Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, виходячи з нормативно визначених завдань і функцій, об'єктивно претендує на роль одного з ключових елементів цільового рівня протидії організований злочинності, що потребує належного законодавчого оформлення та системного узгодження з іншими суб'єктами відповідної діяльності.

1.3. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України

Багатовимірність сучасної правової реальності, її динамічність та неоднозначність інтерпретації об'єктивно зумовлюють ускладнення процесів правового регулювання суспільних відносин, зокрема у сфері організації та діяльності правоохоронних органів. В умовах євроінтеграційного курсу України, гармонізації національного законодавства з міжнародними та європейськими стандартами, а також трансформації сектору безпеки і оборони, нормативно-правове забезпечення діяльності правоохоронних інституцій набуває особливого значення як інструмент упорядкування владних повноважень, визначення меж допустимого втручання у права людини та забезпечення ефективності державної політики у сфері протидії злочинності.

У структурі правової системи саме правове регулювання виконує системоутворюючу функцію, оскільки через норми права встановлюються організаційні засади діяльності державних органів, визначаються їх завдання, функції, компетенція, форми та методи діяльності, а також механізми взаємодії

між суб'єктами публічної влади [49]. Як стверджують вчені-правники, особливої актуальності набуває питання якості, узгодженості та ієрархічної впорядкованості нормативно-правових актів, що регламентують діяльність спеціалізованих правоохоронних підрозділів, адже саме від цього залежить ефективність реалізації правоохоронної функції держави, дотримання принципів верховенства права, законності та правової визначеності [50, с. 45].

У цьому контексті нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України слід розглядати як складову ширшої системи правового регулювання правоохоронної діяльності, що формується на основі міжнародних зобов'язань України, актів національного законодавства та відомчих нормативно-правових актів. Саме їх сукупність визначає правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань, особливості його організаційної побудови, порядок реалізації повноважень, а також межі та способи застосування оперативно-розшукових і адміністративно-правових інструментів у сфері протидії організованій злочинності.

Водночас дослідження нормативно-правового регулювання діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України дозволяє не лише систематизувати чинну правову базу, а й виявити внутрішні суперечності, прогалини та колізії, що впливають на ефективність його функціонування. Аналіз таких нормативних приписів уможливорює оцінку ступеня адаптації організаційно-правової моделі діяльності Департаменту до сучасних безпекових викликів, умов воєнного стану, а також міжнародних стандартів у сфері правоохоронної діяльності.

З огляду на це, дослідження нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України є необхідною передумовою для наукового осмислення його місця і ролі у системі суб'єктів протидії організованій злочинності, а також для формування обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства та адміністративно-правових механізмів реалізації державної політики у цій сфері.

Правове регулювання є цілеспрямованим процесом владно-організаційного впливу на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою системи правових засобів, зокрема юридичних норм, правовідносин, індивідуальних правових приписів та актів застосування права, і має на меті забезпечення результативного, нормативно впорядкованого впливу на суспільні процеси з метою їх упорядкування, охорони та розвитку відповідно до об'єктивних потреб суспільства [51, с. 165]. У цьому контексті правове регулювання виступає не лише як техніко-юридичний інструмент, а як фундаментальний елемент функціонування правової системи, що забезпечує стабільність соціального порядку, передбачуваність правозастосування та реалізацію публічних і приватних інтересів.

У науковій літературі проблематика правового регулювання отримала ґрунтовне та багатовекторне осмислення. Так, Т. І. Тарахович визначає правове регулювання як державно-владний вплив на суспільні відносини, що здійснюється всією системою юридичних засобів з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [52, с. 12]. Такий підхід акцентує на системності правового регулювання та його безпосередньому зв'язку з реалізацією владних повноважень держави у сфері управління суспільними процесами.

У свою чергу, С. В. Бобровник розглядає правове регулювання як специфічний різновид соціального регулювання, який має низку характерних ознак. Зокрема, воно має чітко визначений предмет – сферу суспільних відносин, що усвідомлюються суб'єктами як соціально значущі для них самих і для суспільства в цілому; реалізується за допомогою нормативно закріплених методів, які охоплюють як активні права (дозволи), так і пасивні обов'язки щодо вчинення правомірних дій в інтересах уповноваженої сторони (зобов'язання); забезпечується відповідними методами, що координують дії учасників суспільних відносин, відображаючи або їх рівноправне становище у правовій сфері, або субординаційні зв'язки, зумовлені наявністю у одного з суб'єктів владних повноважень; стосується діяльності визначеного кола

суб'єктів, до яких належать фізичні особи, посадові особи, юридичні особи, органи державної влади та держава в цілому; визначає межі державно-правового втручання у суспільні відносини, має цілеспрямований, організаційний та впорядкований характер; реалізується через систему правових засобів, сукупність яких утворює механізм правового регулювання [53, с. 51]. Наведена концепція дозволяє розглядати правове регулювання як складний багаторівневий механізм, що поєднує нормативний, інституційний та процедурний компоненти.

С. К. Бостан розглядає правове регулювання як владний вплив держави на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, який здійснюється за допомогою всієї сукупності юридичних засобів і норм позитивного права, а також шляхом впливу на поведінку та правову свідомість громадян через проголошення їх прав і обов'язків, установлення дозволів і заборон, ухвалення та реалізацію правових актів [54, с. 30]. Такий підхід підкреслює регулятивно-виховний потенціал права та його роль у формуванні правомірної поведінки.

У межах загальної теорії правового регулювання особливе місце посідає адміністративно-правове регулювання як різновид правового регулювання, що має власну предметну та методологічну специфіку. Так, Т. О. Коломєць зауважує, що адміністративно-правове регулювання є особливим видом правового регулювання, специфіка якого визначається об'єктом впливу – відносинами, що регулюються нормами адміністративного права, а також особливостями самих адміністративно-правових норм. Характерною рисою адміністративного права є те, що воно часто регулює порядок застосування норм інших галузей права, забезпечуючи їх практичну реалізацію в управлінській діяльності [55].

О. П. Рябченко розглядає адміністративно-правове регулювання як діяльність, що складається з окремих, взаємопов'язаних дій, які здійснюються послідовно, у визначеному порядку та за встановленою процедурою. Така процедура, на думку дослідника, виступає формою реалізації змісту

адміністративно-правового регулювання і забезпечує його системність, передбачуваність та юридичну визначеність [56].

Поряд із цим у науковій доктрині представлена позиція І. М. Миронця, який наголошує на необхідності виокремлення ознак адміністративно-правового регулювання як самостійної соціально-правової категорії. Зокрема, адміністративно-правове регулювання: є формою владного впливу держави на суспільні відносини, що виникають між їх суб'єктами; здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, сукупність яких утворює механізм адміністративно-правового регулювання; має на меті впорядкування державно-владних відносин; встановлює юридичні права та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, забезпечуючи їх функціонування у межах визначеного правового режиму [57].

Далі варто відзначити, що правоохоронна діяльність є органічно та функціонально пов'язаною з правоохоронною функцією держави й становить один із ключових напрямів діяльності сучасної правової держави, особливо в умовах становлення та розвитку громадянського суспільства. Реалізація цієї функції відображає спроможність держави забезпечувати належний рівень правопорядку, захист прав і свобод людини та громадянина, а також ефективно протидіяти загрозам публічній безпеці та національним інтересам.

У контексті державної політики інтеграційні процеси доцільно розглядати не лише як форму партнерства чи взаємовигідного міжнародного співробітництва, а як комплексний, багатовимірний процес, що виходить за межі суто зовнішньополітичних аспектів. Така інтеграція передбачає глибинні внутрішні трансформації у державно-політичній, правовій та інституційній сферах, спрямовані на приведення механізмів державного управління, у тому числі у сфері правоохоронної діяльності, у відповідність до визнаних міжнародним співтовариством правових принципів, стандартів і цінностей [58]. У цьому зв'язку ключовим аспектом інтеграції України до міжнародного та європейського правового простору слід вважати формування й реалізацію державної політики на засадах верховенства права, поваги до прав людини,

інституційної ефективності та прозорості, що у свою чергу зумовлює необхідність модернізації правоохоронної системи відповідно до міжнародних і європейських стандартів [50, с. 47].

З урахуванням викладеного, логічним є перехід від загальнотеоретичного осмислення правоохоронної діяльності та інтеграційних процесів до аналізу конкретних інституційних механізмів реалізації правоохоронної функції держави. У цьому контексті особливого значення набуває нормативно-правове забезпечення організації та діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії організованій злочинності, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, який у сучасних умовах воєнного стану та гібридних загроз виконує системоутворюючу роль у механізмі реалізації державної політики у сфері безпеки. Саме аналіз нормативно-правових засад функціонування цього підрозділу дає змогу оцінити ступінь відповідності національної моделі протидії організованій злочинності міжнародним і європейським стандартам, виявити прогалини та суперечності правового регулювання, а також обґрунтувати напрями його подальшого вдосконалення.

Збройна агресія проти України, що розпочалася у квітні 2014 року, а з 24 лютого 2022 року набула форми повномасштабної війни, спричинила не лише тимчасову окупацію окремих територій, масштабні руйнування та значні економічні, екологічні й людські втрати, але й докорінну трансформацію криміногенної ситуації в державі. Воєнний стан, мілітаризація суспільного життя, порушення усталених соціально-економічних зв'язків, масове переміщення населення та зростання обігу зброї об'єктивно зумовили появу нових форм злочинної активності та істотне ускладнення традиційних кримінальних проявів. Зокрема, у 2025 році зафіксовано відчутне зростання рівня окремих видів злочинності, а також зміну динаміки тяжких (на 10,3 %) та особливо тяжких злочинів (на 15,8 %) [59], що свідчить про поглиблення криміногенних ризиків у державі.

За таких умов протидія злочинності набуває ознак стратегічного завдання державної політики у сфері національної безпеки та правопорядку, а ефективність її реалізації безпосередньо залежить від якості нормативно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Криміногенні реалії воєнного часу об'єктивно вимагають від держави не фрагментарних чи ситуативних рішень, а системного, юридично вивіреного механізму реагування, заснованого на чіткому розмежуванні повноважень, належній координації та використанні всього арсеналу правових засобів. У цьому контексті особливого значення набуває нормативно-правове забезпечення організації діяльності спеціалізованих підрозділів, покликаних протидіяти найбільш небезпечним формам злочинності, насамперед організованій та транснаціональній.

Сучасна злочинність за своїми якісними та кількісними характеристиками істотно відрізняється від кримінальних проявів мирного часу. Вона дедалі частіше набуває ознак воєнно-обумовленої, професійно організованої, транснаціональної та високотехнологічної діяльності, що характеризується складною ієрархічною структурою, використанням корупційних каналів, сучасних інформаційних технологій, фінансових інструментів та технічних засобів. Така трансформація злочинності зумовлює потребу в адекватних, неординарних формах державного реагування, які мають спиратися на чітко вибудовану нормативно-правову модель організації та функціонування правоохоронних інституцій, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, як одного з ключових суб'єктів протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану.

Варто наголосити, що у таких сучасних безпекових умовах нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України формується сукупністю взаємопов'язаних правових норм різної галузевої належності. Водночас визначальне значення серед них мають норми конституційного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та оперативного-розшукового характеру, які в сукупності становлять ядро

адміністративно-правового статусу такого міжрегіонального територіального органу кримінальної поліції. Характерною особливістю такого статусу є істотна роль відомчого (підзаконного) регулювання, що зумовлює специфіку механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності Департаменту та водночас актуалізує питання його нормативної узгодженості із законодавчими актами вищої юридичної сили.

Відтак, до складових нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України запропоновано віднести правові норми, що:

1) визначають порядок утворення, організаційну побудову, функціонування та регламентацію діяльності;

2) відображають форми й межі державно-владного впливу на протидію організованій злочинності, в органах державної влади та місцевого самоврядування, корупційним проявам, а також у сфері захисту прав і свобод людини й об'єктів права власності, з одночасним визначенням обсягу повноважень і компетенції;

3) забезпечують реалізацію встановлених прав і обов'язків, а також регламентують порядок взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки.

Відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України такий орган керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законами України, актами Президента України та Постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами, наказами Національної поліції України та таким Положенням [48].

Як бачимо особливе, концептуально визначальне місце належить Конституції України, ухвалення якої у 1996 р. зумовило докорінну зміну змісту, спрямованості та ціннісних орієнтирів діяльності правоохоронних органів [60].

Саме з прийняттям Основного Закону український народ отримав формально закріплені засади та стратегічні напрями формування і реалізації державної політики у ключових сферах суспільних відносин, у тому числі у сфері забезпечення правопорядку та протидії злочинності. У зв'язку з цим обґрунтованою є позиція вчених-правників, які наголошують, що для держави, яка обрала демократичний і правовий шлях розвитку, Конституція перетворюється не лише на акт найвищої юридичної сили, а й на системоутворюючий чинник суспільного та державно-правового поступу, джерело й водночас фундамент державної політики, без якого демократичні засади публічної влади втрачають реальний зміст [50, с. 43].

Конституційний рівень правового регулювання охоплює сукупність правових інститутів і норм, які формують вихідні, базові положення для всіх видів державної діяльності, зокрема й для організації та функціонування суб'єктів правоохоронної системи. Значна кількість положень Конституції України прямо або опосередковано визначає засади реалізації правоохоронної функції держави, встановлюючи межі, цілі та принципи діяльності відповідних органів. Так, закріплення у ст. 1 Конституції України положення про те, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [60], нормативно фіксує принцип загальної обов'язковості правового регулювання будь-якої сфери суспільної практики, включно зі сферою протидії організованій злочинності та діяльністю спеціалізованих правоохоронних підрозділів. У цьому аспекті діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України не може ґрунтуватися на дискреційних чи ситуативних управлінських рішеннях, а має здійснюватися виключно в межах, формах і способами, визначеними Конституцією та законами України. Водночас положення ст. 3 Конституції України, якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини визначаються головним обов'язком держави, істотно трансформують зміст правоохоронної діяльності [60]. Така конституційна

норма зумовлює пріоритетність правозахисної, а не виключно репресивної складової у діяльності органів правопорядку, включно з Департаментом стратегічних розслідувань.

Таким чином, конституційні приписи визначають не лише загальні ціннісні орієнтири, а й межі допустимого втручання держави у сферу прав і свобод особи, встановлюють вимоги пропорційності, законності та підзвітності застосування владних повноважень. Конституція України виступає первинною нормативною основою, на якій вибудовується вся подальша система законодавчого та підзаконного регулювання організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, визначаючи її правозахисну спрямованість, демократичний характер і відповідність принципу верховенства права.

Засади державної політики України у сферах зміцнення державності, розвитку місцевого самоврядування, стимулювання регіонального розвитку, формування інститутів громадянського суспільства, забезпечення національної безпеки та оборони, а також в економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній і сфері техногенної безпеки нормативно закріплені в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [61]. Зазначений закон має фундаментальне значення для формування загальнонаціональної системи публічного управління, оскільки визначає стратегічні орієнтири діяльності органів державної влади, у тому числі правоохоронних інституцій, та встановлює концептуальні рамки реалізації державної політики у сфері безпеки і правопорядку.

У цьому нормативному акті закріплено ключові принципи функціонування держави, серед яких пріоритетність захисту національних інтересів, верховенство права, забезпечення реальної реалізації прав і свобод людини і громадянина, повага до гідності кожної особи, рівність усіх суб'єктів права перед законом, здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову гілки, відкритість і прозорість прийняття політичних рішень, соціальна справедливість, а також забезпечення балансу

загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів. Сукупність зазначених принципів утворює нормативно-ціннісну основу, в межах якої повинна вибудовуватися діяльність усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, включаючи органи, що здійснюють протидію організованим злочинності.

Зовнішньополітичний вектор держави, визначений у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», ґрунтується на таких базових засадах, як суверенна рівність держав, утримання від загрози застосування сили або її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої іноземної держави, повага до територіальної цілісності та непорушності державних кордонів, вирішення міжнародних спорів виключно мирними засобами, повага до прав людини та її основоположних свобод, невтручання у внутрішні справи держав, взаємовигідне міжнародне співробітництво, а також своєчасність і адекватність заходів із захисту національних інтересів України, її громадян та юридичних осіб від реальних і потенційних загроз [61]. Зазначені положення мають безпосереднє значення для формування безпекової політики у внутрішньому вимірі, зокрема щодо протидії організованої злочинності, фінансово-економічним загрозам та гібридним впливам.

Проблема безпеки як соціального явища у сучасних умовах виокремлюється як одна з глобальних проблем цивілізаційного розвитку. Її специфіка полягає в метакомплексному характері, оскільки будь-яка соціальна проблема в тій чи іншій мірі відображає окремий аспект безпеки – особистісної, суспільної, державної, економічної, інформаційної чи правової. Саме тому безпека виступає інтегративною категорією, що поєднує різні напрями державної політики та вимагає системного, міжгалузевого правового регулювання.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхнього життя, гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних

цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території та навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [33]. У цій площині правоохоронна діяльність розглядається не як ізольована функція реагування на злочинність, а як системний елемент механізму забезпечення національної безпеки.

Водночас Стратегія національної безпеки України (2020 р.) визначає захист особи, суспільства та держави від правопорушень, забезпечення відновлення порушених прав і свобод, а також відшкодування заподіяної шкоди як пріоритетні напрями державної політики [7], що свідчить про нормативне закріплення пріоритету превентивно-захисної та відновлювальної функцій у діяльності правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності, яка характеризується високим рівнем латентності, корумпованості та здатністю до системного підриву правопорядку. Таким чином, безпека в аспекті оцінки діяльності держави постає не самоціллю, а засобом забезпечення життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави. Саме через цю призму доцільно розглядати нормативно-правові механізми організації діяльності правоохоронних органів, зокрема спеціалізованих підрозділів, покликаних протидіяти організованій злочинності як одній із найбільш небезпечних форм кримінальної активності.

Слід також наголосити, що Стратегія національної безпеки України [7] містить положення, відповідно до яких державна політика у сфері національної безпеки ґрунтується на повазі до норм і принципів міжнародного та національного права. Її спрямованість на захист фундаментальних цінностей, визначених Конституцією України та законами України, – незалежності, територіальної цілісності і суверенітету, гідності, демократії, людини, її прав і свобод, верховенства права, забезпечення добробуту, миру та безпеки – формує нормативний імператив для діяльності правоохоронних органів у частині дотримання прав людини навіть за умов посиленого безпекового режиму.

Правове регулювання у цьому контексті виступає як владно-організуючий вплив держави на суспільні відносини, що реалізується через систему юридичних засобів з метою їх закріплення, упорядкування, розвитку та охорони. Воно покликане забезпечити узгодження публічних і приватних інтересів, стабільність правопорядку та передбачуваність правозастосування. В умовах воєнного стану проблема якісного вдосконалення системи правового регулювання діяльності органів правопорядку набуває особливої гостроти, оскільки потребує одночасного забезпечення ефективності протидії загрозам, правової визначеності повноважень і дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини. Тому, нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у тому числі має розглядатися як складова загальної системи правового регулювання національної безпеки, що поєднує безпекові, правоохоронні та правозахисні орієнтири державної політики в умовах сучасних внутрішніх і зовнішніх викликів.

Варто значити, що діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України зумовлена насамперед завданнями та повноваженнями Національної поліції України, закріпленими у Законі України «Про Національну поліцію». Відповідно до ст. 2 цього Закону до основних завдань поліції віднесено: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидію злочинності; надання в межах, визначених законом, допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Зазначені завдання конкретизуються через систему повноважень, визначених у ст. 23 Закону, та реалізуються з дотриманням конституційних і законодавчо встановлених принципів діяльності цього правоохоронного органу. У цьому контексті діяльність Департаменту стратегічних розслідувань, як структурного підрозділу кримінальної поліції, нормативно опосередковується Законом України «Про Національну поліцію»

(2015 р.) [1], який визначає загальні рамки його організаційно-правового статусу, функціональної спрямованості та інституційної підпорядкованості.

Створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади із сервісною моделлю діяльності істотно вплинуло на характер та зміст правоохоронної функції, у тому числі у сфері протидії організованій злочинності. Законодавець визначив перелік повноважень поліцейського, основи службової діяльності та механізми внутрішнього управління, що одночасно створює нормативні передумови для видання Національною поліцією України відомчих наказів і розпоряджень. Саме ці акти відіграють важливу роль у регламентації організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, деталізуючи реалізацію законодавчо визначених завдань у межах спеціалізації цього органу.

Окремої уваги потребують питання нормативного забезпечення організаційно-управлінської діяльності в системі Національної поліції України. Так, відповідно до ч. 4 ст. 59 Закону України № 580-VIII, накази по особовому складу мають видаватися керівниками органів, підрозділів, закладів та установ поліції у межах повноважень, визначених законом, іншими нормативно-правовими актами та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України. Водночас значна частина нормативних приписів, що регламентують порядок видання правових актів Національної поліції України, містить відсилочні норми до підзаконних актів, які станом на сьогодні залишаються нерозробленими або фрагментарними, що негативно позначається на правовій визначеності організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань [62, с. 208].

У межах інформаційно-аналітичної діяльності Національна поліція України, а відповідно й Департамент стратегічних розслідувань, наділена широким колом повноважень, зокрема щодо: формування баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України; користування інформаційними ресурсами МВС та інших органів державної влади; здійснення інформаційно-пошукової й інформаційно-аналітичної роботи; організації

інформаційної взаємодії з органами державної влади України, правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними організаціями; надання відомостей до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів у порядку й обсягах, визначених законодавством [1]. Зазначені повноваження мають принципове значення для реалізації аналітичної, координаційної та прогностичної складової діяльності Департаменту стратегічних розслідувань у сфері протидії організованій злочинності.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що повноваження Національної поліції України, у тому числі реалізовані через діяльність Департаменту стратегічних розслідувань, становлять закріплене нормами чинного законодавства та зумовлене предметом відання коло прав і обов'язків, спрямованих на виконання правоохоронної функції держави [63, с. 542]. Водночас аналіз нормативно-правового підґрунтя свідчить про наявність внутрішніх суперечностей і прогалин у регламентації організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, що актуалізує потребу подальшого наукового осмислення та вдосконалення законодавчого і підзаконного забезпечення його адміністративно-правового статусу.

За період незалежності України фактично єдиним спеціалізованим законодавчим актом, спрямованим на комплексне врегулювання питань протидії організованій злочинності, залишається Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [4]. Саме цим нормативно-правовим актом уперше на законодавчому рівні було закріплено поняття організованої злочинності, визначено мету та основні напрями боротьби з нею, сформовано систему органів, які здійснюють таку боротьбу, окреслено їх компетенцію і повноваження, встановлено засади взаємодії між суб'єктами протидії, а також врегульовано питання інформаційного, фінансового, матеріально-технічного й науково-дослідного забезпечення відповідної діяльності, гарантії прав громадян і юридичних осіб, а також механізми контролю і нагляду за дотриманням законодавства у цій сфері.

Разом із тим, аналіз положень зазначеного Закону дає підстави підтримати О. С. Доценка у тому, що він істотно застарів, характеризується внутрішньою розбалансованістю та наявністю нормативних суперечностей, що об'єктивно не дозволяє ефективно реагувати на сучасні виклики організованої злочинності, особливо в умовах воєнного стану, трансформації сектору безпеки та зміни криміногенної ситуації [26]. Зокрема, у ст. 1 Закону організовану злочинність визначено як «сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань» [4]. Така законодавча конструкція є методологічно недосконалою, оскільки фактично зміщує акцент із організованого характеру злочинної діяльності на формальну сукупність кримінальних правопорушень, не розкриваючи при цьому їх змісту, часових меж та якісних ознак. Залишається незрозумілим, які саме кримінальні правопорушення охоплюються цим поняттям, за який період вони мають оцінюватися та які критерії відмежування організованої злочинності від інших форм співучасті. Відсилка законодавця до КК України (п. 2 ст. 1 Закону) не усуває цієї невизначеності, а лише поглиблює фрагментарність правового регулювання.

Аналіз положень КК України також свідчить про відсутність чіткого й системного підходу до нормативного закріплення протидії організованим злочинності. Так, у ч. 3 ст. 28 КК України визначено, що кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою за наявності трьох і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення одного чи кількох злочинів за єдиним планом із розподілом функцій [5]. Водночас у цій нормі міститься низка оціночних категорій («стійке об'єднання», «єдиний план», «інше кримінальне правопорушення»), які потребують додаткового тлумачення та ускладнюють практичне застосування, що знижує ефективність кримінально-правового реагування на організовані злочинні прояви.

Особливо показовим є аналіз ст. 3 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [4], яка визначає мету й

завдання цього Закону. Сформульовані в ній положення були орієнтовані на функціонування спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, насамперед у системі МВС України, та передбачали чітку ієрархію суб'єктів, механізми їх взаємодії і допоміжну роль інших органів державної влади. Проте інституційна модель, на яку був розрахований цей Закон, фактично припинила існування: спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України були ліквідовані у 2015 р., а спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України втратили відповідні функції у зв'язку з прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» (2018 р.).

Таким чином, аналіз чинного законодавства дає підстави для висновку, що Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» не відповідає сучасному стану розвитку криміногенної ситуації, інституційній структурі правоохоронних органів та актуальним безпековим викликам. Його норми значною мірою втратили результативність і перебувають у суперечності з іншими законодавчими актами, що зумовлює необхідність наукового переосмислення системи протидії організованій злочинності та нормативного закріплення реальної ролі спеціалізованих суб'єктів, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у цій сфері.

Нормативно-правова основа діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України визначена Положенням про такий орган [48], яке закріплює базові принципи діяльності (верховенство права, повага до прав і свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, партнерська взаємодія з населенням, безперервність), що має значення для оцінки легітимності оперативно-службових практик у сфері протидії організованій злочинності, зокрема в частині дотримання пропорційності втручання у права людини та процесуальної контрольованості застосування спеціальних засобів.

Завдання Департаменту стратегічних розслідувань, зафіксовані Положенням, відображають концептуальну установку на комплексну протидію організованій злочинності у взаємозв'язку з корупційними практиками та злочинністю в органах державної влади і місцевого самоврядування. Показовим є те, що в межах реалізації повноважень Національної поліції України Департамент стратегічних розслідувань спрямований не лише на «класичні» прояви організованої злочинності, а й на її інституційно-корупційні форми, що проявляються через використання корупційних каналів у наглядових органах, фінансових регуляторах, банківському секторі, органах фінансового моніторингу, податкових і митних органах та інших інституціях, здатних істотно впливати на криміногенну ситуацію в державі та регіонах. Таким чином, у Положенні закріплено орієнтацію Департаменту стратегічних розслідувань на нейтралізацію не тільки безпосередніх злочинних угруповань, але й їх «сервісної інфраструктури» – мереж впливу, сприяння, прикриття та легалізації доходів, що у кримінологічному та адміністративно-правовому вимірах становить одну з ключових умов відтворення організованої злочинності.

Окремого аналізу заслуговує включення до завдань Департаменту стратегічних розслідувань координаційного компонента у сфері боротьби з тероризмом у межах компетенції, визначеної законодавством, а також антикорупційної складової щодо осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [64], що свідчить про нормативне поєднання у статусі Департаменту стратегічних розслідувань трьох взаємопов'язаних контурів: (1) протидія організованим групам і злочинним організаціям; (2) протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією; (3) участь у протидії терористичним загрозам у межах визначеної компетенції. Таке поєднання є відображенням сучасної гібридизації загроз, коли організовані злочинні структури здатні виконувати функції ресурсного, кадрового або логістичного забезпечення для дестабілізаційних і терористичних практик, особливо в умовах воєнного стану.

Суттєвою новелою є виокремлення у Положенні завдання щодо виявлення, припинення і попередження кримінальних правопорушень, пов'язаних з фінансово-господарською діяльністю країни-агресора та інших держав/суб'єктів, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, а також участь у заходах щодо встановлення, блокування, вилучення активів таких суб'єктів, включаючи осіб, до яких застосовано санкції. У системному аспекті це закріплює за Департаментом стратегічних розслідувань функціональну «безпекову» проєкцію, що зближує його діяльність із завданнями захисту національної безпеки шляхом протидії кримінально-економічним механізмам фінансування загроз, у тому числі через легалізацію доходів, корпоративні впливи та санкційні режими.

Функціональний блок Положення деталізує інструментарій виконання завдань Департаменту стратегічних розслідувань і демонструє домінування інформаційно-аналітичного та оперативно-розшукового підходу як ядра відомчої компетенції. Департамент стратегічних розслідувань уповноважений здійснювати аналіз оперативної обстановки, прогнозування криміногенної ситуації, інформування керівництва Національної поліції України про стан і динаміку організованої злочинності та корупції, а також про причини й умови їх проявів і вплив на криміногенну, соціально-економічну та політичну ситуацію. Це дозволяє розглядати Департамент стратегічних розслідувань як суб'єкта не лише «реагування», але й управлінського забезпечення рішень у сфері протидії організованій злочинності (аналітика – прогноз – управлінська пропозиція – координаційний вплив). Водночас Положення прямо орієнтує Департамент стратегічних розслідувань на викриття лідерів організованих угруповань, ліквідацію економічного та фінансового підґрунтя їх діяльності, а також викриття осіб, які сприяють, укривають злочинну діяльність або забезпечують фінансування, що відображає сучасний пріоритет «удару по керованості та ресурсах» організованої злочинності.

Важливо, що Положення містить норми, які прямо описують спеціальні можливості оперативно-розшукової діяльності: упровадження негласних штатних працівників у злочинне середовище, виконання спеціальних завдань щодо протидії діяльності організованих груп і злочинних організацій, проведення оперативно-технічних заходів, формування конфіденційного співробітництва, забезпечення легендування залучених працівників, ведення та зберігання матеріалів оперативно-розшукової діяльності з режимом обмеженого доступу, а також використання імітаційних засобів і легендованих підприємств у межах, визначених законом.

Відзначимо, що відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» така діяльність визначається як система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних і оперативно-технічних засобів, основним призначенням якої є пошук, здобуття та фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень, забезпечення інтересів кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [65]. У контексті збройної агресії, відзначає О. Г. Кулик, діяльність оперативних підрозділів щодо виявлення та документування воєнних злочинів набуває особливого значення як системоутворюючий чинник впливу на загальну криміногенну ситуацію [66, с. 14].

Як бачимо, Департамент стратегічних розслідувань є спеціалізованим органом оперативного рівня з розширеним спектром негласних інструментів, які потребують підвищених стандартів правової визначеності, внутрішнього контролю, процесуальної взаємодії зі слідчим і прокурором та належних гарантій прав людини. Тому, оперативно-розшукова діяльність Департаменту стратегічних розслідувань зумовлює необхідність правового закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань

Національної поліції України (2019 р.) як однієї з цілей діяльності, спрямованої на проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів в умовах збройних ризиків, з метою прийняття невідкладних управлінських рішень у тому числі й в умовах воєнного стану.

Прийняття цього Закону мало ключове значення для становлення та розвитку суспільних поглядів на оперативно-розшукову діяльність як соціально корисну та легальну діяльність, без якої неможлива ефективна протидія злочинності. Однак, як наголошує С. М. Князєв, у чинній редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що прийнята за чотири роки до прийняття Конституції України, а також задовго до розроблення нових кримінального та цивільного кодексів, не враховано новації у кримінальній процесуальній сфері. Тому деякі положення Закону об'єктивно не відповідають вимогам Конституції, а також не узгоджені з чинним кримінальним, цивільним та кримінальним процесуальним законодавством. Таке становище призвело, з одного боку, до явно недостатньої ефективності, насамперед щодо протидії організованій злочинності і корупції, які стали загрозою національній безпеці України, а з другого – до негативної тенденції надмірного збільшення випадків обмеження прав людини під час проведення оперативно-розшукових заходів. Внесення точкових змін і доповнень до Закону протягом 1992–2012 рр. виявилось недостатнім для вирішення усього комплексу проблем правового регулювання оперативно-розшукової діяльності в умовах розбудови правової держави та становлення правоохоронної системи європейського зразка [67].

Більше того, сучасна розбалансована гібридна модель взаємодії оперативних форм роботи не дозволяє ефективно використовувати оперативно-розшуковий потенціал щодо викриття фактів організованої злочинної діяльності, а тому ключовим законодавчим завданням є оновлення та кодифікація правових основ самої оперативно-розшукової діяльності шляхом ухвалення нового закону (наприклад, «Про кримінальну розвідку» [68]), який

має чітко визначити статус, повноваження та інструментарій у тому числі органів і підрозділів Національної поліції України.

Далі, звертаючи увагу на Положення зазначимо, що окремі функції Департаменту стратегічних розслідувань у такому відомчому документі спрямовані на протидію організованим проявам у секторах підвищеної криміногенної вразливості: господарська діяльність, земельні відносини, використання державного майна, надкористування та природні ресурси, легалізація доходів, фальшивомонетництво, злочини у сфері інтелектуальної власності, бюджетна сфера та публічні закупівлі. Таке перерахування вказує на нормативно встановлений пріоритет Департаменту стратегічних розслідувань щодо захисту публічних фінансів і економічної безпеки держави від організованих злочинних посягань, що є системно узгодженим із тенденціями «економізації» організованої злочинності та її інтеграції у фінансово-господарські процеси.

Організаційний розділ Положення визначає управлінську підпорядкованість Департаменту стратегічних розслідувань: керівник Департаменту (начальник) підпорядковується Голові Національної поліції України, а координацію та контроль здійснює перший заступник Голови Національної поліції України – начальник кримінальної поліції. Така модель підкреслює інтегрованість Департаменту стратегічних розслідувань у вертикаль управління кримінальною поліцією та забезпечує централізований характер управлінських рішень у сфері протидії організованій злочинності. Водночас Положення закріплює кадрово-організаційні механізми призначення керівника (Голова Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України), можливість скасування актів Департаменту стратегічних розслідувань керівництвом Національної поліції України та Міністром внутрішніх справ України, а також повноваження начальника щодо організації діяльності, кадрової політики, дисциплінарної відповідальності, планування, взаємодії, фінансового управління та забезпечення режиму секретності. Усе це формує адміністративно-правову відповідальність та підзвітність Департаменту

стратегічних розслідувань у межах системи органів Національної поліції України.

Таким чином, аналіз Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України дозволяє зробити висновок, що такий суб'єкт як спеціалізований міжрегіональний орган кримінальної поліції з комплексною компетенцією у сфері протидії організованій злочинності, корупції та пов'язаним із ними гібридним загрозам, поєднує інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, координаційні, антикорупційні та воєнно-безпекові функції, а його адміністративно-правовий статус характеризується розширеним інструментарієм негласної діяльності, інтегрованістю у централізовану вертикаль управління Національної поліції України та нормативною орієнтацією на протидію організованій злочинності через викриття лідерства, фінансових схем і корупційних каналів.

Окрім вищезазначених законодавчих актів, діяльність Департаменту стратегічних розслідувань регулюється й іншими нормативно-правовими актами, різних за цілеспрямованістю (призначенням), юридичною природою і формою видання. Наприклад: Накази МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27 квітня 2020 р. № 357; «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» від 08 лютого 2019 р. № 100; «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України» від 13.06.2016 р. № 503; «Про затвердження Інструкції з організації планування в системі Національної поліції України» від 24 грудня 2015 р. № 202 та ін.

Підсумовуючи, слід наголосити, що збройна агресія об'єктивно трансформувала криміногенне середовище, посиливши роль організованої злочинності, що зумовлює підвищені вимоги до ефективності та нормативної

визначеності діяльності спеціалізованих правоохоронних підрозділів. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у цьому контексті постає як елемент цілісної системи правового регулювання правоохоронної діяльності, що формується на перетині міжнародно-правових зобов'язань України, норм національного законодавства та відомчих нормативно-правових актів. Саме їх сукупність визначає адміністративно-правовий статус Департаменту, особливості його організаційної побудови, порядок реалізації повноважень, а також межі й способи застосування правових інструментів у сфері протидії організованій злочинності.

Водночас проведений аналіз засвідчив, що нормативно-правові засади діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України характеризуються фрагментарністю та домінуванням підзаконного регулювання, що знижує рівень правової визначеності та стабільності механізму адміністративно-правового забезпечення його функціонування. Хоча регламентація діяльності Департаменту спирається на норми конституційного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та оперативно-розшукового права, ключова роль у формуванні його правового статусу належить саме адміністративно-правовим нормам, від яких залежить реалізація державної політики, стратегічне планування, управлінська координація та тактика протидії організованій злочинності. Разом із тим значна частина цих норм має відомчий характер, що об'єктивно звужує їх регулятивний потенціал.

Особливої уваги потребує стан профільного законодавства у сфері протидії організованій злочинності. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» за своїм змістом не відповідає сучасним криміногенним реаліям, характеризується неконкретністю, внутрішньою суперечливістю та втратою функціональної ефективності, що обґрунтовує необхідність прийняття нового комплексного законодавчого акта,

здатного забезпечити сучасну модель протидії організованим злочинності з урахуванням умов воєнного стану.

У той же час, важливою складовою нормативно-правового забезпечення діяльності Департаменту стратегічних розслідувань є оперативно-розшукова діяльність, яка за своїм характером виступає одним із ключових інструментів реагування на організовані форми злочинності, що зумовлює доцільність чіткого нормативного закріплення функції оперативно-розшукового реагування як самостійної цілі діяльності Департаменту, зокрема шляхом її системного відображення у Положенні про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Разом із тим існування розбалансованої гібридної моделі співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та негласної діяльності істотно обмежує можливості ефективного використання оперативно-розшукового потенціалу у викритті організованої злочинності, що актуалізує потребу оновлення й кодифікації правових основ оперативно-розшукової діяльності, зокрема шляхом ухвалення нового спеціального закону, орієнтованого на сучасні безпекові виклики.

Таким чином, до нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України обґрунтовано віднесено сукупність правових норм, які визначають порядок його утворення, організаційну структуру та функціонування; окреслюють форми й межі державно-владного впливу у сфері протидії організованим злочинності, корупційним проявам та злочинності в органах державної влади і місцевого самоврядування; забезпечують реалізацію закріплених прав і обов'язків, а також регламентують взаємодію з іншими суб'єктами сектору безпеки. У сукупності це дозволяє зробити висновок про необхідність системного перегляду й удосконалення нормативно-правових засад діяльності Департаменту стратегічних розслідувань як ключового спеціалізованого суб'єкта протидії організованим злочинності в сучасних умовах розвитку української державності та воєнних викликів.

Висновки до розділу 1

1. Узагальнення результатів дослідження дало підстави для висновку, що ефективному вирішенню наявних проблем протидії організованій злочинності сприятимуть активізація наукових розробок на сучасному етапі та впровадження найбільш прогресивних із них у практичну діяльність правоохоронних інституцій. Теоретичний аналіз наукових доробків засвідчує, що вітчизняні науковці приділяли увагу протидії організованій злочинності. І хоча, наукові праці переважно охоплюють адміністративно-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти, значна частина з них виконана у попередні роки, що з об'єктивних причин не дозволяє повною мірою відобразити сучасні виклики, зумовлені трансформацією системи безпеки, умовами воєнного стану та інституційним розвитком правоохоронних інституцій, зокрема Національної поліції України. Більше того, незважаючи на наявність значного масиву наукових праць, комплексного й цілісного дослідження адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з визначенням його системного місця та функціональної ролі у загальнодержавному механізмі протидії організованій злочинності досі не здійснювалося, що зумовлює наукову прогалину.

2. Зазначено, що модернізована система правоохоронних органів України, покликаних здійснювати протидію організованій злочинності, попри задекларовані інституційні зміни, залишається недостатньо ефективною та такою, що в цілому не відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини, зберігає ознаки надмірної каральної спрямованості, вразливості до корупційних впливів і політичної залежності, характеризується дублюванням повноважень, громіздкістю центрального апарату, розбалансованістю системи і структури, а також незадовільним рівнем організаційно-правового, матеріально-технічного й кадрового забезпечення.

3. Встановлено, що на законодавчому рівні лише єдиний державний орган спеціально визначений як такий, що безпосередньо покликаний боротися з організованою злочинністю, – спеціальні підрозділи Служби безпеки України по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, інституційні можливості яких об'єктивно не дозволяють забезпечити комплексну протидію організованій злочинності за всіма напрямками. Водночас інші ключові органи державної влади – Національна поліція України, органи прокуратури, державного фінансового контролю, установи виконання покарань та слідчі ізолятори, Національне антикорупційне бюро України та інші – нормативно визначені лише як такі, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, що свідчить про відсутність цілісної, ієрархічно впорядкованої та функціонально узгодженої системи суб'єктів, здатних здійснювати не фрагментарну участь, а цілеспрямовану та системну протидію такому негативному явищу.

4. З урахуванням умов збройної агресії проти України, активізації спроб створення терористичних структур та зростання гібридних криміногенних загроз, організована злочинність об'ґрунтовано розглядається як безпосередня загроза національній безпеці, у зв'язку з чим запропоновано концептуально осмислену модель системи суб'єктів протидії організованій злочинності за рівнями: стратегічним – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування); цільовим – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованій злочинності (Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, Державне бюро розслідувань); змішаним – суб'єкти, які здійснюють протидію організованій злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій (Національна гвардія України, Служба зовнішньої розвідки України, органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори тощо), що

створює концептуальне підґрунтя для визначення системоутворюючої ролі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як ключового спеціалізованого суб'єкта у механізмі протидії організованій злочинності.

5. Наголошено, що збройна агресія (2014 р.) та повномасштабна війна (2022 р.) проти України зумовили суттєве ускладнення криміногенної ситуації, а організована злочинність дедалі частіше інтегрується у сфери публічного управління, економіки та безпеки, використовуючи корупційні зв'язки, насильницькі механізми й елементи гібридного впливу. У таких умовах, нормативно-правові засади діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України визначаються цілою низкою правових норм, зокрема конституційного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, оперативно-розшукового та інших галузей права, значна частина яких носить відомчий (підзаконний) характер. Однак перевага серед цих норм надається адміністративно-правовим, оскільки вони безпосередньо стосуються адміністративно-управлінської діяльності, від якої залежить державна політика, стратегія, тактика, нормативно-правове регулювання та інші необхідні заходи щодо протидії організованій злочинності. Профільним нормативно-правовим актом з протидії організованій злочинності є Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», норми якого характеризуються неконкретністю, суперечливістю і неефективністю, що зумовлює прийняття нового законодавчого нормативно-правового акту.

6. Доведено, що оперативно-розшукова діяльність Департаменту стратегічних розслідувань зумовлює необхідність правового закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (2019 р.) як однієї з цілей діяльності, спрямованої на проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних

засобів в умовах збройних ризиків, з метою прийняття невідкладних управлінських рішень у тому числі й в умовах воєнного стану. Однак, сучасна розбалансована гібридна модель взаємодії оперативних форм роботи не дозволяє ефективно використовувати оперативно-розшуковий потенціал щодо викриття фактів організованої злочинної діяльності, а тому ключовим законодавчим завданням є оновлення та кодифікація правових основ самої оперативно-розшукової діяльності шляхом ухвалення нового закону (наприклад, «Про кримінальну розвідку»), який має чітко визначити статус, повноваження та інструментарій у тому числі органів і підрозділів Національної поліції України.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України

Проблематика реформування правоохоронних органів упродовж тривалого часу перебуває у фокусі уваги науковців та фахівців у галузі адміністративного права, що зумовлено наявністю системних суперечностей і прогалин у чинному законодавстві, а також динамічними трансформаціями публічно-правових інститутів у сфері внутрішніх справ. Із моменту створення Національної поліції України як органу, орієнтованого на надання сервісних поліцейських послуг населенню, в науковому середовищі не припиняються дискусії щодо змісту, напрямів і результатів її реформування, а також відповідності задекларованої моделі реальним управлінським і правоохоронним практикам. Зазначене обумовлено особливим характером завдань і функцій, покладених на поліцію, поєднанням у її діяльності публічно-сервісних, контрольно-наглядових та примусово-правоохоронних елементів [69]. У цьому контексті перегляд і доктринальне осмислення адміністративно-правового статусу поліції загалом, а також окремих її органів і підрозділів, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, набуває особливої наукової та практичної актуальності.

Суттєве значення для формування сучасних засад адміністративно-правового статусу органів Національної поліції України має Закон України «Про Національну поліцію», який заклав нові правові основи організації та функціонування одного з ключових суб'єктів реалізації державної правоохоронної політики [1]. Такий нормативно-правовий акт визначив місце

Національної поліції у системі органів виконавчої влади, її основні завдання, принципи діяльності, систему органів та загальні межі повноважень, що, у свою чергу, стало підґрунтям для подальшої конкретизації адміністративно-правового статусу окремих структурних підрозділів поліції.

Важливу роль у механізмі діяльності Національної поліції України відіграють спеціалізовані підрозділи, правовий статус яких визначається підзаконними нормативно-правовими актами. Так, відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, такий орган розглядається як міжрегіональний територіальний у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність [48].

У зв'язку з цим актуалізується необхідність зосередження наукової уваги на дослідженні поняття та структурних складових адміністративно-правового статусу відповідних спеціалізованих підрозділів у системі Національної поліції України. Такий підхід є методологічно значущим і для розкриття змісту адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, оскільки дозволяє виявити загальні та спеціальні риси правового становища цього органу, визначити його місце в системі публічної адміністрації, а також окреслити особливості реалізації владних повноважень у сфері протидії організованій злочинності.

Поняття «статус» традиційно пов'язується науковцями з юриспруденцією та використовується для характеристики правового й соціального становища суб'єктів суспільних відносин. У тлумачних словниках статус визначається як правове становище особи, організації чи установи; положення індивіда або групи осіб щодо інших індивідів чи соціальних груп у межах певної соціальної системи; а також як закріплене нормами права положення суб'єкта, що охоплює сукупність його прав і обов'язків [70, с. 572]. Водночас уже на початку ХХ століття у межах соціологічних і соціально-психологічних теорій

особистості, зокрема у працях Р. Лінтона, Я. Морено, Т. Парсонса, було сформульовано підхід до розуміння статусу, який значною мірою корелює із сучасним науковим тлумаченням цієї категорії як багатомірного явища, що поєднує нормативно визначене становище суб'єкта та його функціональну роль у відповідній системі соціальних і правових зв'язків [71, с. 62].

У межах даного дослідження особливого значення набуває категорія «правовий статус», що зумовлено її складністю, багатозначністю та відсутністю єдиного підходу до визначення її змісту в юридичній науці. У науковій літературі сформовано низку концептуально відмінних підходів до розуміння правового статусу та його структурних елементів, у зв'язку з чим дотепер не вироблено загальновизнаної моделі його складових. Це ускладнює як теоретичне осмислення даної категорії, так і її прикладне використання під час аналізу правового становища конкретних суб'єктів, зокрема органів публічної влади.

Згідно з окремими науковими підходами, правовий статус розглядається як універсальна, багатогранна правова категорія, що охоплює правове становище різних суб'єктів правовідносин – публічної адміністрації, суспільства, юридичних і фізичних осіб. У наукових джерелах наголошується, що правовий статус відображає не лише місце суб'єкта у відповідній системі правовідносин, але й його індивідуальні правові характеристики, зумовлені обсягом правосуб'єктності та специфікою виконуваних функцій. При цьому підкреслюється, що правовий статус не може бути зведений виключно до сукупності прав, оскільки його невід'ємними елементами є відповідні обов'язки, юридична відповідальність у передбачених законом випадках, а також система правових гарантій. У такому розумінні правовий статус виступає системною категорією, яка забезпечує комплексне визначення прав і обов'язків суб'єкта та створює передумови для порівняльного аналізу правового становища різних суб'єктів з метою його подальшого вдосконалення [51, с. 149].

У свою чергу, Н. М. Оніщенко розглядає правовий статус як систему прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин, що встановлюються та гарантуються державою на законодавчому рівні [72, с. 366]. А. М. Шульга акцентує увагу на нормативному характері правового статусу, визначаючи його як систему прав і обов'язків, закріплених у Конституції України та інших нормативно-правових актах [73, с. 19]. Подібної позиції дотримується й М. В. Кравчук, який підкреслює, що правовий статус охоплює всю сукупність належних суб'єктові юридичних прав, свобод і обов'язків, визначених чинним законодавством [74, с. 86].

Наведені наукові підходи свідчать про багатовекторність наукових уявлень щодо сутності правового статусу та підтверджують необхідність його подальшого теоретичного осмислення з урахуванням специфіки окремих суб'єктів адміністративного права. Це є особливо важливим для дослідження поняття та змісту адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, правове становище якого поєднує загальні риси статусу органу публічної влади та спеціальні ознаки, зумовлені його функціональним призначенням у системі протидії організованій злочинності.

Поняття адміністративно-правового статусу в теорії адміністративного права, з одного боку, має усталений, майже хрестоматійний характер і традиційно розглядається як базова категорія в навчальній та науковій літературі, а з іншого – залишається предметом тривалих і концептуально різноспрямованих наукових дискусій. Відсутність єдності доктринальних підходів до його тлумачення зумовлює істотні розбіжності у визначенні змісту та структури адміністративно-правового статусу, що дозволяє віднести його до однієї з найбільш складних і багатовимірних категорій сучасного адміністративного права.

Науковці пов'язують таку ситуацію з низкою об'єктивних чинників. По-перше, у наукових джерелах відсутній консенсус щодо переліку та співвідношення елементів, які утворюють зміст адміністративно-правового

статусу. По-друге, у багатьох дослідженнях не простежується диференційований підхід до характеристики адміністративно-правового статусу залежно від виду суб'єкта адміністративного права, зокрема фізичних осіб, органів публічної влади, їх структурних підрозділів або посадових осіб. По-третє, специфіка матеріальної, процедурної та процесуальної складових адміністративного права зумовлює формування різних аспектів правового статусу суб'єктів, що ускладнює вироблення уніфікованої моделі його змісту [75]. У цьому контексті адміністративно-правовий статус розкриває, з одного боку, особливості правового положення суб'єкта в системі публічних відносин (матеріальний аспект), а з іншого – специфіку його участі в адміністративних правовідносинах (процедурний і процесуальний аспекти). Як наслідок, у доктрині обґрунтовується висновок про те, що адміністративно-правовий статус може мати різну структуру та зміст залежно від правової природи суб'єкта та сфери адміністративно-правового регулювання [76, с. 68, 70–71].

У науковій літературі щодо адміністративно-правового статусу органів держави висловлюється позиція, відповідно до якої він відображає сукупність суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, закріплених за відповідним органом нормами адміністративного права. Обов'язковою ознакою такого статусу визнається наявність у органу конкретних прав та обов'язків, що реалізуються як у межах адміністративних правовідносин, так і поза ними [77, с. 64]. Водночас у доктрині адміністративного права адміністративно-правовий статус не обмежується лише формальною фіксацією прав і обов'язків, а пов'язується з наявністю у суб'єкта владних повноважень, компетенції, що охоплює мету, цілі, завдання та функції його діяльності, а також із юридичною відповідальністю за результати реалізації наданих повноважень. У цьому контексті адміністративно-правовий статус органів публічного управління визначається як їх правове становище у системі відносин публічного управління, яке формується та закріплюється нормами адміністративного права через визначення функцій, предметів відання, компетенції, завдань, гарантій діяльності й відповідальності [78, с. 55]. На підтвердження, В. Б. Авер'янов,

обґрунтовує більш широкий зміст адміністративно-правового статусу органу публічної влади, включаючи до нього не лише компетенцію (права й обов'язки), а й завдання, функції, характер вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків у системі виконавчої влади, а також порядок вирішення організаційних, установчих і кадрових питань [79, с. 247].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що переважна більшість дослідників розглядає адміністративно-правовий статус як внутрішньо структуровану правову категорію, а в окремих працях – як багаторівневу систему. При цьому наголошується, що складниками такої структури є не лише права та обов'язки суб'єкта, але й інші елементи, які забезпечують цілісне уявлення про його правове становище. Зокрема, Л. Біла-Тіунова та Т. Білоус-Осінь обґрунтовують позицію, відповідно до якої єдиний і неподільний адміністративно-правовий статус має складно-елементний характер та поєднує у собі галузевий (власне адміністративний) і спеціальний статуси, сформовані в межах адміністративного права [80, с. 67–68].

Водночас у науковій доктрині відсутній єдиний підхід до визначення змісту адміністративно-правового статусу державного органу, що зумовлює плюралізм наукових позицій та концептуальних підходів. Так, О. О. Бандурка, розкриваючи зміст адміністративно-правового статусу державного органу, традиційно зводить його до сукупності повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на орган завдань [81, с. 23]. Такий підхід, хоча й відображає владно-управлінську природу діяльності державних органів, водночас не дозволяє повною мірою охопити всі сутнісні характеристики їх правового становища.

У зв'язку з цим О. С. Доценко обґрунтовано критикує зазначене бачення як надмірно звужене, оскільки воно не враховує низку принципово важливих елементів адміністративно-правового статусу, зокрема порядок формування суб'єкта протидії організованій злочинності, а також гарантії його інституційної та функціональної незалежності. Крім того, науковець справедливо наголошує на визначальному значенні мети створення

відповідного суб'єкта, адже без її чіткого нормативного закріплення неможливо здійснити повноцінну адміністративно-правову характеристику органу та ідентифікувати його місце в системі суб'єктів протидії організованим злочинності, які нерідко наділені подібними або навіть ідентичними повноваженнями [26].

Подібної позиції дотримується й В. І. Литвиненко, який зазначає, що адміністративно-правовий статус не може зводитися виключно до компетенції органу, а має охоплювати ширший комплекс елементів, зокрема функціональні та організаційні засади діяльності, цільове призначення, мету створення, порядок утворення органу, а також гарантії незалежності здійснення покладених на нього повноважень [82, с. 81]. Такий підхід дозволяє розглядати адміністративно-правовий статус як системну правову конструкцію, що відображає не лише зовнішній прояв владних повноважень, але й внутрішні умови та механізми їх реалізації.

Інші науковці також акцентують увагу на системному характері адміністративно-правового статусу та значенні його окремих елементів у регулюванні суспільних відносин, пропонуючи власні авторські дефініції. Зокрема, А. В. Панчишин розглядає правовий статус як складну, багаторівневу категорію, якій притаманні системність, універсальність і комплексність. На думку дослідника, правовий статус відіграє ключову роль в організації суспільних відносин, оскільки саме через встановлення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації визначаються базові принципи взаємодії суб'єктів правовідносин і окреслюється місце конкретного суб'єкта в соціально-правовій системі [83, с. 97].

У контексті правового статусу юридичних осіб, зокрема державних органів, у науковій літературі переважає підхід, відповідно до якого він визначається їхньою компетенцією як сукупністю прав і обов'язків, закріплених у чинному законодавстві. Це стосується органів державної влади, підприємств, установ та організацій, правове становище яких фіксується у законах, положеннях, статутах та інших нормативно-правових актах. При

цьому підкреслюється, що ефективність діяльності таких суб'єктів безпосередньо залежить від повноти, чіткості та системності нормативного закріплення їхніх повноважень [84, с. 44].

Аналогічних постулатів дотримується А. Ю. Коротких, який наголошує, що адміністративно-правовий статус державного органу, по-перше, визначає межі належної, а в окремих випадках – обов'язкової поведінки цього органу; по-друге, обов'язковою передумовою його існування є нормативно-правове закріплення в актах, чинних на момент реалізації відповідних повноважень; по-третє, адміністративно-правовий статус являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, зокрема компетенції, функціональних та організаційних засад діяльності, які у своїй єдності формують цілісну правову конструкцію; по-четверте, це універсальна категорія, що відображає специфіку діяльності конкретного суб'єкта публічної влади [85, с. 135].

Вагомий науковий інтерес у межах даного дослідження становлять також підходи Н. Я. Якимчука, який розглядає адміністративно-правовий статус державного органу як комплекс взаємопов'язаних компонентів і виокремлює серед них мету діяльності, порядок створення та функціонування органу, основні завдання, а також форми взаємодії з іншими елементами державного апарату [86, с. 119]. Розширене бачення структури правового статусу пропонує О. В. Зименко, на думку якого, він охоплює офіційну назву органу, порядок і методи його утворення, територію та межі юрисдикції, цілі, завдання й функції діяльності, обсяг і характер владних повноважень, форми та методи їх реалізації, відповідальність, джерела фінансування, наявність або відсутність статусу юридичної особи, право на внутрішню організаційну структуру, а також використання державної символіки [87, с. 17].

У наукових дослідженнях, присвячених визначенню адміністративно-правового статусу Національної поліції України або її окремих органів і структурних підрозділів, простежується застосування різноманітних методологічних підходів. Вони коливаються від зосередження уваги на окремих елементах адміністративно-правового статусу до комплексного, інтегративного

поєднання його характерних ознак як загальнотеоретичної правової категорії з урахуванням специфіки сфери діяльності відповідного суб'єкта. Такий плюралізм наукових позицій зумовлений як багатовимірністю самого поняття адміністративно-правового статусу, так і різноманітністю функціонального призначення органів і підрозділів Національної поліції України.

Зокрема, М. В. Кочеров розглядає адміністративно-правовий статус органів Національної поліції України як загальнотеоретичну категорію, що визначає специфічне правове становище цього правоохоронного органу в системі державної влади та публічного управління [88, с. 295]. О. В. Батраченко, у свою чергу, наголошує на ідентифікаційній функції адміністративно-правового статусу, зазначаючи, що він слугує засобом визначення органів Національної поліції України як суб'єктів конкретних адміністративно-правових відносин у певний період часу та у взаємодії з конкретними суб'єктами [89, с. 40]. Більш розгорнутий та системний підхід пропонує А. М. Сердюк, який досліджує адміністративно-правовий статус патрульної поліції України як цілісну систему законодавчо встановлених і гарантованих державою правових положень, що закріплюють права й обов'язки, завдання та функції, організаційну і управлінську структуру, форми юридичної відповідальності, компетенцію, а також місце патрульної поліції у структурі Національної поліції України [90, с. 79]. Саме такий інтегративний підхід найбільш повно відображає змістовні характеристики адміністративно-правового статусу як Національної поліції України загалом, так і її окремих структурних елементів.

У контексті предмета даного дослідження особливу наукову цінність становить підхід, запропонований С. В. Васюк, щодо визначення адміністративно-правового статусу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України. Зазначений статус автор пропонує розглядати як систему закріплених у нормативно-правових актах цілей, принципів, завдань і функцій, а також структурно-організаційних і компетенційних елементів, які у своїй сукупності

забезпечують спроможність відповідних підрозділів здійснювати оперативне реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення чи інші події, проводити аналітичну обробку інформації, планування, контроль і узгодження діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції України з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг [91].

Варто підтримати О. Г. Стрельченко у тому, що під адміністративно-правовим статусом Департаменту стратегічних розслідувань слід розуміти визначене спеціальними (екстраординарними) нормативно-правовими актами правове положення ДСР в системі органів публічного адміністрування (державного управління) як міжрегіонального територіального органу у складі кримінальної поліції та в системі правоохоронних органів України загалом, яке відображає його цілі, компетенцію та повноваження [75, с. 52].

Однак, на нашу думку, таке визначення є дещо звуженим, позаяк адміністративно-правовий статус визначається сукупністю норм адміністративного права та передбаченими ними механізмами реалізації, які у своїй єдності формують правове становище відповідного суб'єкта у системі публічно-правових відносин. Саме ці норми встановлюють правові засади діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також регламентують умови та межі притягнення їх посадових осіб до дисциплінарної чи адміністративної відповідальності. У такому розумінні адміністративно-правовий статус виступає не лише формально-нормативною характеристикою суб'єкта, а й ключовим інструментом правового забезпечення ефективності його публічно-владної діяльності. Відтак *під адміністративно-правовим статусом Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України слід розуміти систему нормативно закріплених цільових, структурно-організаційних та компетенційних елементів, спрямованих на реалізацію повноважень щодо протидії організованій злочинності, шляхом*

здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також координації дій підпорядкованих підрозділів з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави.

Підсумовуючи варто наголосити, що адміністративно-правовий статус органу державної влади формується та закріплюється системою норм законів і підзаконних нормативно-правових актів, однак визначальне значення при цьому мають спеціальні нормативно-правові документи, які регламентують організацію, правові засади, структуру та порядок діяльності, при цьому конкретизують його місце у системі публічної адміністрації, визначають функціональне призначення, напрями діяльності, обсяг прав і обов'язків, а також механізми реалізації наданих повноважень. У такому розумінні концепт адміністративно-правового статусу органу публічної влади ґрунтується, з одного боку, на загальних теоретичних і законодавчих положеннях адміністративного права, що характеризують сферу діяльності та належність органу до відповідної управлінської системи (у даному випадку – системи Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України), а з іншого – на спеціальних нормах (Положенні, наказах, інструкціях тощо), притаманних виключно конкретному органу, яким є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Нажаль, на законодавчому рівні не сформовано єдиної, цілісної моделі адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії організованим злочинності, а наявні відомчі нормативно-правові мають вибірковий характер, що об'єктивно ускладнює чітке визначення такого статусу Департаменту стратегічних розслідувань у системі публічної адміністрації та Національної поліції України зокрема. Відтак, правове становище Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України формується в умовах фрагментарного та концептуально неузгодженого відомчого нормативно-правового регулювання, що зумовлює відсутність системного, комплексного

бачення ролі та місця такого суб'єкта у механізмі державної політики щодо протидії організованій злочинності.

2.2. Елементи адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України

В Україні триває реформування правоохоронної системи, спрямоване на забезпечення функціонування демократичної, правової та соціальної держави, однак цей процес супроводжується низкою системних проблем політичного, управлінського, теоретико-методологічного та нормативно-правового характеру. Однією з найбільш складних і водночас загрозливих проблем залишається протидія організованій злочинності, яка набула комплексного та багатовимірного характеру, проникнувши у ключові сфери суспільного життя, публічного управління, діяльність правоохоронних і судових органів, а також органів місцевого самоврядування. Наявність різних, інколи концептуально несумісних підходів на рівні державного управління до визначення стратегії та механізмів протидії організованій злочинності істотно ускладнює формування цілісної та ефективної державної політики у цій сфері, що безпосередньо позначається на змісті та реалізації адміністративно-правового статусу відповідних суб'єктів, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України.

За таких умов об'єктивно постає нагальна потреба у перегляді та доктринальному переосмисленні фундаментальних засад формування адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності, що передбачає, серед іншого, уточнення та вдосконалення елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів цієї діяльності. Йдеться не лише про формальне нормативне закріплення їх повноважень, а й про системне узгодження цільових, організаційно-структурних, компетенційних і гарантійних елементів статусу з реальними завданнями та викликами, які

постають у сфері протидії організованій злочинності в умовах сучасних трансформацій публічної адміністрації.

Вирішальна роль у протидії організованій злочинності об'єктивно належить державі як носієві публічної влади, яка визначає стратегічні напрями та пріоритети відповідної політики і володіє необхідними інституційними та примусовими засобами впливу. Водночас ефективність державної протидії організованій злочинності безпосередньо залежить від здатності забезпечити належну координацію та взаємодію між органами державної влади, правоохоронними інституціями, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та населенням. У цьому контексті особливого значення набуває чітке нормативне визначення ролі, місця та адміністративно-правового статусу кожного з суб'єктів протидії організованій злочинності, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, що є необхідною передумовою підвищення ефективності реалізації його повноважень і досягнення публічно значущих цілей.

Як загальноюридичне поняття правовий статус походить від латинського *status* – становище, і в науковій доктрині розглядається як закріплена нормами права сукупність прав та обов'язків фізичної чи юридичної особи, що визначає її місце і роль у системі суспільних та правових відносин. Залежно від характеру й рівня правового регулювання в теорії права традиційно виокремлюють загальний, галузевий та спеціальний правовий статус, кожен із яких відображає особливості правового становища суб'єкта у відповідній сфері правового регулювання та ступінь спеціалізації його прав і обов'язків [92, с. 204].

У науковій літературі простежується різноманіття підходів до визначення складових елементів правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин, що зумовлено як багатовимірністю самої категорії адміністративно-правового статусу, так і відмінностями у функціональному призначенні відповідних суб'єктів [93, с. 82–94]. Дослідники по-різному визначають кількість і зміст таких елементів, а в окремих концепціях пропонується їх

систематизація шляхом об'єднання у взаємопов'язані блоки, що дозволяє більш чітко розкрити внутрішню структуру адміністративно-правового статусу.

Так, Ю. М. Кириченко обґрунтовує доцільність групування елементів адміністративно-правового статусу у три основні блоки. Перший – цільовий блок, який охоплює норми, що визначають цілі, завдання та функції діяльності відповідного суб'єкта. Другий – організаційний або організаційно-структурний блок, що включає правові приписи, спрямовані на регулювання порядку створення, реорганізації та ліквідації органу, формування його структури, а також встановлення лінійної й функціональної підпорядкованості. Третій – компетенційний блок, який охоплює сукупність владних повноважень, межі компетенції та відносини підпорядкованості [94, с. 42]. Такий підхід дозволяє системно охарактеризувати адміністративно-правовий статус як цілісне правове утворення.

Слід також відзначити й підхід В. Я. Малиновського, який відносить до адміністративно-правового статусу систему взаємопов'язаних елементів, зокрема завдання та цілі діяльності, компетенцію, відповідальність, порядок формування органу та процедуру здійснення ним управлінських функцій [95 с. 379].

У свою чергу В. Б. Авер'янов, розкриваючи зміст адміністративно-правового статусу, акцентує увагу насамперед на комплексі конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Науковець підкреслює, що необхідною ознакою набуття адміністративно-правового статусу є наявність у суб'єкта чітко визначених прав і обов'язків, які реалізуються ним як у межах адміністративних правовідносин, так і поза ними [92, с. 194]. Така позиція відображає класичне, компетенційно орієнтоване розуміння адміністративно-правового статусу, однак не вичерпує всієї багатогранності цієї категорії.

Узагальнення доктринальних підходів, представлених у наукових джерелах, дає підстави стверджувати, що поряд із правами й обов'язками до структури адміністративно-правового статусу доцільно відносити й інші

елементи, які мають істотне значення для характеристики правового становища суб'єкта. Зокрема, до них належать: мета створення органу, його завдання, функції та компетенція; гарантії реалізації наданих повноважень; правові та неправові форми і методи діяльності; види правових актів, порядок їх прийняття та введення в дію; механізми взаємодії з іншими суб'єктами публічної адміністрації; матеріальне та фінансове забезпечення діяльності; встановлені законом обмеження та юридична відповідальність у процесі здійснення повноважень; внутрішньоорганізаційні зв'язки й система підпорядкування, а також правовий режим реалізації внутрішніх управлінських процесів. У результаті сформувався відносно усталений підхід, згідно з яким у структурі адміністративно-правового статусу органу держави доцільно виокремлювати три взаємопов'язані блоки: структурно-організаційний, що охоплює порядок утворення, реорганізації та ліквідації органу, а також його внутрішню організаційну структуру; цільовий, який включає мету, принципи, функції та основні напрями діяльності; компетенційний, що складається з компетенції, повноважень, прав і обов'язків, а також юридичної відповідальності [96, с. 178].

Таким чином, адміністративно-правовий статус доцільно розглядати як складну, багатокомпонентну правову конструкцію, яка поєднує цільові, структурно-організаційні та компетенційні елементи і відображає комплексне правове становище суб'єкта адміністративного права у системі публічно-правових відносин. Такої систематизації, з певними уточненнями, дотримується й автор.

До *цільового блоку* слід віднести такі елементи, як – мету, принципи, завдання та функції діяльності Департаменту стратегічних розслідувань.

Відповідно до Положення, мета діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України визначена як участь в реалізації політики держави у сфері боротьби з організованою злочинністю та здійснення оперативно розшукової діяльності, що ґрунтується на системі базових принципів, які визначають зміст, спрямованість і межі реалізації його

адміністративно-правового статусу, забезпечуючи легітимність, ефективність і суспільну довіру до виконання покладених на нього завдань [48].

Принцип верховенства права означає, що у своїй діяльності Департамент стратегічних розслідувань виходить із пріоритету прав людини, справедливості, правової визначеності та пропорційності владного втручання. Реалізація цього принципу передбачає, що будь-які управлінські рішення, оперативно-розшукові заходи чи організаційні дії мають відповідати не лише формальним вимогам закону, а й його змісту, духу та загальновизнаним стандартам прав людини, зокрема практиці Європейського суду з прав людини. Верховенство права виступає фундаментальною гарантією недопущення свавілля у діяльності такого органу.

Принцип дотримання прав і свобод людини полягає в обов'язку Департаменту стратегічних розслідувань забезпечувати повагу до честі, гідності, недоторканності, приватного життя та інших конституційних прав і свобод особи під час виконання службових повноважень. Застосування оперативно-розшукових заходів, використання інформаційних ресурсів і спеціальних методів протидії організованим злочинності допускається виключно в межах, необхідних для досягнення законної мети, та з дотриманням принципів необхідності, обґрунтованості й мінімального втручання у права особи.

Принцип законності передбачає, що Департамент стратегічних розслідувань та його посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначений Конституцією України, законами України та підзаконними нормативно-правовими актами. Будь-яке відхилення від встановлених процедур, перевищення повноважень або ігнорування законодавчих вимог є неприпустимим і тягне за собою юридичну відповідальність. Законність забезпечує стабільність адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань і передбачуваність його діяльності.

Принцип відкритості та прозорості означає обов'язок Департаменту стратегічних розслідувань інформувати суспільство про загальні напрями своєї діяльності, результати роботи та пріоритети у сфері протидії організований злочинності в межах, що не суперечать вимогам законодавства про охорону державної таємниці, службової інформації та оперативних даних. Реалізація цього принципу сприяє підвищенню рівня суспільної довіри до діяльності ДСР, формуванню позитивного іміджу правоохоронних органів і забезпеченню демократичного цивільного контролю.

Принцип політичної нейтральності полягає в недопущенні впливу політичних партій, рухів, посадових осіб або політичних інтересів на діяльність Департаменту стратегічних розслідувань. Працівники такого органу зобов'язані утримуватися від політичної агітації, демонстрації політичних уподобань чи використання службового становища в інтересах будь-яких політичних сил. Дотримання цього принципу забезпечує об'єктивність, неупередженість та професійну незалежність діяльності Департаменту.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства передбачає орієнтацію діяльності Департаменту стратегічних розслідувань на співпрацю з громадянами, інститутами громадянського суспільства, суб'єктами господарювання та іншими заінтересованими сторонами. Така взаємодія ґрунтується на довірі, взаємній відповідальності та спільній зацікавленості у протидії організований злочинності, корупційним проявам і загрозам публічній безпеці. Залучення громадськості до формування превентивних механізмів підвищує ефективність правоохоронної діяльності Департаменту стратегічних розслідувань.

Принцип безперервності означає, що діяльність Департаменту стратегічних розслідувань здійснюється постійно та системно, незалежно від змін оперативної обстановки, кадрових ротацій або організаційних трансформацій. Реалізація цього принципу забезпечує стабільність функціонування такого органу, своєчасне реагування на загрози організованої

злочинності, а також спадкоємність управлінських рішень і стратегічних напрямів діяльності.

У сукупності зазначені принципи формують цільову основу адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та визначають стандарти здійснення ним публічно-владних повноважень.

У науковій літературі обґрунтовується позиція, відповідно до якої до цільового блоку адміністративно-правового статусу доцільно включати також принципи діяльності відповідного органу, оскільки реалізація покладених на нього завдань неможлива поза системою основоположних засад його функціонування. Саме принципи визначають ціннісні орієнтири, змістову спрямованість і межі діяльності органу державної влади, забезпечуючи внутрішню узгодженість між його цілями, завданнями та повноваженнями. У цьому сенсі принципи виступають методологічною основою формування й реалізації адміністративно-правового статусу, надаючи йому системності та цілісності [97, с. 94].

У теоретико-правовому розумінні принцип зазвичай характеризується, по-перше, як ідея, положення, вимога, цінність або стандарт, що відображає сутнісні риси певного правового явища, а по-друге – як основоположний, засадничий, керівний і вихідний елемент правового регулювання, який визначає загальний вектор правотворчої та правозастосовної діяльності [98, с. 49]. На відміну від окремих норм права, принципи мають узагальнений характер і не обмежуються регламентацією конкретних правовідносин, а пронизують усю систему правового регулювання, забезпечуючи їх безпосередній або опосередкований прояв у кожній нормі, що регулює відповідну сферу суспільних відносин.

З огляду на вищевикладене, принципи адміністративного права традиційно розглядаються як базові засади, що визначають зміст, спрямованість і межі публічно-управлінської діяльності. До таких принципів, зокрема, належать демократизм у нормотворчості та реалізації права, рівність

громадян перед законом, взаємна відповідальність держави й особи, гуманізм і законність [99, с. 8]. Зазначені принципи безпосередньо впливають на діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, проте їх особливість полягає в тому, що вони мають загальносистемний характер і передусім визначають правові рамки діяльності суб'єктів Національної поліції України загалом, які реалізують правоохоронні функції у процесі службової діяльності.

Разом із тим у науковій доктрині переважає підхід, відповідно до якого принципи поділяються на загальні та спеціальні залежно від сфери та рівня їх застосування. Так, О. Ілюшина до загальних принципів відносить рівність, законність, науковість, плановість, системність, контроль і гуманізм. Ці принципи є універсальними та притаманними всім напрямам діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, визначаючи загальні управлінські та організаційні орієнтири його функціонування. Водночас до спеціальних принципів кадрового забезпечення авторка відносить професіоналізм і компетентність, поєднання єдиноначальності та колегіальності, відповідальність, ієрархічність, ретельний добір і всебічне вивчення працівників за їх діловими та моральними якостями, оптимальне поєднання досвідчених і молодих кадрів, баланс довіри й поваги до працівників із принциповою вимогливістю, а також забезпечення соціально-правового захисту персоналу [100].

Подібний підхід простежується й у працях С. Гаспаряна, який до загальних принципів управління відносить науковість, законність, гласність, гуманізм, поділ влад, системність, плановість і конкретність. Спеціальні принципи, на його думку, мають організаційно-технологічний характер і поділяються на дві групи: принципи побудови системи управління (ієрархічність, функціональність, територіально-галузовий підхід, норми керованості тощо) та принципи здійснення управлінського процесу або функціонування системи управління (цілеспрямованість, визначення основної ланки, відповідність управлінських рішень поставленим цілям, поєднання

єдиноначальності та колегіальності, відповідальність органів і посадових осіб за дії чи бездіяльність, раціональне співвідношення цілей, способів їх досягнення та ресурсного забезпечення) [101, с. 8].

Важливе теоретичне значення має також позиція М. М. Тишлека, який пов'язує принципи управління із забезпеченням відповідності між діями суб'єкта управління та тенденціями функціонування й розвитку об'єкта управління. Центральним у цій концепції є принцип об'єктивності, що полягає у строгому дотриманні вимог об'єктивних закономірностей, урахуванні реального стану суспільних процесів і наявних можливостей. Реалізація цього принципу забезпечує наукову обґрунтованість і реалістичність управлінських завдань, дозволяє протистояти суб'єктивізму, волюнтаризму, свавільним і поспішним управлінським рішенням, що не відповідають реальним умовам та суперечливим процесам [102].

У сфері правоохоронної діяльності, зокрема в роботі з особовим складом, дослідники додатково виокремлюють принципи, які мають прикладний і кадрово-управлінський характер. До них зазвичай відносять вибір стилю управління персоналом з урахуванням конкретних умов службової діяльності, забезпечення соціальної справедливості у взаєминах із підлеглими, спадкоємність у кадровій роботі, залучення як молодих, так і досвідчених працівників, формування кадрового резерву для просування по службі, поєднання довіри та поваги до особового складу з принциповою вимогливістю, а також належне правове й соціальне забезпечення працівників [103, с. 143].

Окремої уваги заслуговують морально-етичні засади діяльності працівників поліції, які становлять важливу внутрішню складову їх професійного статусу, особливо щодо керівників органів і структурних підрозділів. Саме морально-етичні якості формують основу довіри та поваги як з боку цивільних осіб, так і всередині поліцейського колективу, забезпечують визнання авторитету керівника та його морального права на здійснення правоохоронної діяльності й управління особовим складом. Вони відіграють ключову роль у процесі виховання підлеглих, формуванні службової

дисципліни та професійної культури. З огляду на специфіку поліцейської діяльності, взаємодія з громадянами оцінюється не лише за рівнем професійної підготовки працівника, але й за його загальною культурою, витримкою, тактовністю та здатністю діяти в межах закону. Правова культура в цьому контексті полягає не лише в усвідомленні меж дозволеного, а й у неухильному дотриманні принципів і вимог права, підзвітності правозастосовної діяльності та суворій ієрархії нормативних актів, що видаються органами поліції.

Основні завдання та функції Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України визначені у нормативно-правових актах, які безпосередньо регламентують його діяльність, і потребують окремого, детального аналізу, що буде здійснено у наступних підрозділах цього дослідження.

Структурно-організаційний блок. Загальна система Національної поліції України визначена у ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої до її складу входять центральний орган управління та територіальні органи Національної поліції України. У межах Національної поліції функціонують кримінальна поліція, патрульна поліція, поліція досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення, а також інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або забезпечення її функціонування [1]. Водночас слід звернути увагу на те, що ні в зазначеному Законі, ні в Законах України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції» відсутні прямі положення щодо Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Така законодавча прогалина, на нашу думку, є необґрунтованою, оскільки правове закріплення статусу Департаменту стратегічних розслідувань, його мети, завдань і основних напрямів діяльності на рівні законів сприяло б підвищенню визначеності його адміністративно-правового статусу та узгодженості нормативного регулювання у сфері протидії організованій злочинності.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» [104], Департамент стратегічних розслідувань утворено як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України. Згідно з Положенням про Департамент стратегічних розслідувань, він функціонує у складі кримінальної поліції як міжрегіональний територіальний орган. Реорганізація або ліквідація Департаменту здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України. Координацію та контроль за діяльністю Департаменту стратегічних розслідувань покладено на першого заступника Голови Національної поліції України – начальника кримінальної поліції. У межах наданих повноважень Департамент уповноважений видавати правові акти, які за наявності визначених законодавством підстав можуть бути скасовані Головою Національної поліції України або Міністром внутрішніх справ України [48].

Організаційну структуру Департаменту стратегічних розслідувань затверджує Голова Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. До структури Департаменту входить апарат на чолі з начальником, який призначається та звільняється з посади Головою Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. У складі апарату функціонують дев'ять управлінь та чотири відділи, а також підрозділи правового забезпечення, фінансів і бухгалтерського обліку, режимно-секретний підрозділ, сектор запобігання корупції. Крім того, до організаційної структури належать територіальні органи Департаменту стратегічних розслідувань – управління стратегічних розслідувань у кожній області України, в Автономній Республіці Крим, місті Севастополі та місті Києві.

Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України діє як юридична особа публічного права, має самостійний баланс, рахунки в банківських установах та органах Державної казначейської служби України, гербову печатку, ідентифікаційний код, а також інші атрибути, необхідні для здійснення поточної організаційно-управлінської та фінансово-господарської

діяльності. Сукупність наведених ознак свідчить про інституційну відокремленість Департаменту стратегічних розслідувань у системі Національної поліції України та визначає особливості його структурно-організаційного елемента адміністративно-правового статусу.

Компетенційний блок адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України становить сукупність закріплених у нормативно-правових актах повноважень, що реалізуються через права та обов'язки цього органу як спеціалізованого суб'єкта протидії організованій злочинності. Зазначені повноваження безпосередньо відображені у Положенні про Департамент стратегічних розслідувань та визначають функціональні межі його діяльності в системі Національної поліції України.

До основних прав Департаменту стратегічних розслідувань, відповідно до Положення, належать: по-перше, право залучати в установленому законодавством порядку вчених, фахівців і спеціалістів різних галузей знань, а також представників громадськості до виконання окремих робіт чи вивчення окремих питань, що належать до сфери діяльності Департаменту; по-друге, право з метою сприяння реалізації покладених завдань утворювати консультативно-дорадчі органи, зокрема колегії, комісії, ради, робочі групи та інші тимчасові або постійні інституції; по-третє, право одержувати в законному порядку від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності матеріали, документи та інформацію, необхідні для здійснення функцій Департаменту; по-четверте, право використовувати в службовій діяльності інформаційні бази даних Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, інших державних органів, систему урядового зв'язку, а також технічні та програмні засоби, необхідні для виконання оперативно-службових завдань; по-п'яте, інші права, передбачені актами національного законодавства, зокрема Законом України «Про Національну поліцію», Кримінальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Водночас привертає увагу той факт, що зазначені права нормативно закріплені у спеціальному розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань («Права Департаменту стратегічних розслідувань»), тоді як окремого розділу, в якому б чітко та системно визначалися обов'язки цього органу, зазначений підзаконний акт не містить. Аналіз змісту Положення у цілому дає підстави дійти висновку, що обов'язки Департаменту стратегічних розслідувань визначаються опосередковано – через закріплення його завдань, функцій і сфер компетенції. Таким чином, обов'язки ДСР носять функціональний характер і не виокремлені у самостійний нормативний блок. Зокрема, виходячи з Положення про Департамент стратегічних розслідувань, можна виокремити п'ять основних напрямів його обов'язків (завдань). Перший напрям охоплює протидію незаконній діяльності, що включає попередження, виявлення та припинення діяльності організованих груп і злочинних організацій, у тому числі тих, що функціонують у сфері публічної адміністрації. Другий напрям пов'язаний із координацією діяльності у сфері боротьби з тероризмом, зокрема в межах взаємодії структурних підрозділів Національної поліції України. Третій напрям становить протидія корупції, передусім серед посадових осіб, шляхом виявлення, припинення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень. Четвертий напрям охоплює здійснення оперативно-розшукової діяльності з метою отримання інформації про криміногенні процеси, діяльність організованих злочинних формувань, а також схеми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. П'ятий напрям стосується забезпечення безпеки працівників Департаменту стратегічних розслідувань, інших підрозділів Національної поліції України, учасників кримінального судочинства, а також членів їх сімей і близьких родичів.

Окремої уваги потребує питання гарантій діяльності Департаменту стратегічних розслідувань та юридичної відповідальності його працівників як елементів адміністративно-правового статусу. Чинні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють діяльність такого органу, не містять спеціальних положень щодо гарантій його функціонування чи особливостей

відповідальності посадових осіб цього органу. Водночас це не означає відсутності таких гарантій і відповідальності загалом, оскільки діяльність Департаменту стратегічних розслідувань та його працівників підпорядковується загальним нормам законодавства, що регулюють правовий статус, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність працівників Національної поліції України й органів системи Міністерства внутрішніх справ України в цілому. Такий підхід, однак, актуалізує потребу у подальшому нормативному уточненні та систематизації компетенційних і гарантійних елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань.

Так, В. Б. Авер'янов визначає адміністративно-правову відповідальність як сукупність адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами чи посадовими особами до осіб, які вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права спеціальних санкцій у формі адміністративних стягнень [92, с. 87]. Такий підхід акцентує увагу на владно-примусовому характері адміністративної відповідальності та її нерозривному зв'язку з адміністративно-правовими нормами і правовідносинами.

Схожої позиції дотримується й О. М. Щукін, який розглядає адміністративну відповідальність як особливий різновид юридичної відповідальності та водночас як специфічну форму адекватного реагування держави на протиправні дії фізичних і юридичних осіб. На думку науковця, заходи юридичної відповідальності, що застосовуються до правопорушника, мають обтяжливий характер і зумовлюють для нього майнові, моральні чи інші обмеження, внаслідок чого особа відповідає перед державою та суспільством за вчинену неправомірну поведінку [105, с. 74]. Аналогічного підходу дотримується й М. І. Іншина, яка визначає адміністративну відповідальність як застосування спеціально уповноваженими органами адміністративних стягнень до осіб, що порушили адміністративно-правові норми, у встановленому

законом порядку, при цьому такі стягнення спричиняють негативні наслідки особистого, майнового або морального характеру [106].

Більш розгорнуту характеристику адміністративної відповідальності як виду юридичної відповідальності пропонує Т. О. Коломоєць, яка виокремлює її ключові ознаки. Зокрема, адміністративна відповідальність має зовнішній характер; застосовується виключно за вчинення правопорушення; пов'язана з державним примусом, що реалізується у формах каральних і правовідновлювальних заходів; чітко визначається у правових нормах; реалізується у встановленому процесуальному порядку; застосовується уповноваженими державними органами та посадовими особами; а правопорушник зазнає передбачених законом матеріальних або побутових обмежень [107].

Як слушно зауважує В. К. Колпаков, адміністративна відповідальність як явище правової дійсності характеризується двома групами ознак: по-перше, основними ознаками, притаманними юридичній відповідальності загалом, і, по-друге, похідними ознаками, які дозволяють відмежувати адміністративну відповідальність від інших її видів [108]. Такий підхід є методологічно важливим для з'ясування місця адміністративної відповідальності у системі юридичної відповідальності та її ролі в механізмі правового регулювання діяльності органів публічної влади.

Працівники Національної поліції України, у тому числі й Департаменту стратегічних розслідувань, несуть юридичну відповідальність відповідно до вимог чинного законодавства. При цьому юридична відповідальність має статусний характер, оскільки впливає із загального правового становища суб'єкта та є складовим елементом його адміністративно-правового статусу. Водночас вона виступає важливим чинником забезпечення належного рівня професійної дисципліни, сумлінного виконання службових обов'язків поліцейськими та однією з правових гарантій ефективної реалізації завдань і функцій Національної поліції України.

Відповідно до конституційного принципу рівності всіх перед законом і судом, вид і міра юридичної відповідальності, що поширюються і на працівників правоохоронних органів, визначаються характером вчиненого правопорушення та ступенем його суспільної небезпеки. Зазначене положення прямо закріплене у ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність згідно із законом [1].

Доцільно також зауважити, що працівники Національної поліції України можуть виступати як загальними, так і спеціальними суб'єктами юридичної відповідальності. Відмінність між цими категоріями полягає не лише в особливостях підстав і процесуального порядку притягнення до відповідальності, а й у тому, що спеціальні суб'єкти наділяються державою розширеним обсягом прав і повноважень щодо фізичних та юридичних осіб, що, у свою чергу, зумовлює підвищений рівень їх юридичної відповідальності [109].

Підстави, порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до них заходів заохочення визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, затвердженим у 2018 р. [110]. У сукупності наведені положення підтверджують, що юридична, зокрема адміністративна та дисциплінарна відповідальність, є невід'ємним елементом адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та важливим інструментом забезпечення законності й ефективності його діяльності.

Таким чином, адміністративно-правовий статус доцільно розглядати як складну, внутрішньо структуровану та багатокomпонентну правову конструкцію, що поєднує цільові, структурно-організаційні та компетенційні елементи і відображає комплексне правове становище суб'єкта у системі публічно-правових відносин. Такий підхід дозволяє не лише формально окреслити обсяг прав і обов'язків відповідного органу, а й розкрити його

функціональне призначення, місце в системі публічної адміністрації та роль у реалізації державної політики у визначеній сфері.

З урахуванням того, що метою діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України є участь у реалізації державної політики у сфері протидії організованим злочинності та здійснення оперативно-розшукової діяльності, яка ґрунтується на системі базових принципів – верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості й прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства та безперервності, – обґрунтовано запропоновано розглядати адміністративно-правовий статус цього органу як цілісну систему нормативно закріплених елементів. До таких елементів належать: цільові (мета, принципи, завдання та функції діяльності); структурно-організаційні (порядок створення та функціонування органу, його організаційна структура, механізми реалізації цільових установок у сфері протидії організованим злочинності, а також взаємодія з іншими суб'єктами публічної влади); компетенційні (права й обов'язки органу та його працівників).

У сукупності зазначені елементи спрямовані на реалізацію повноважень Департаменту стратегічних розслідувань щодо протидії організованим злочинності шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також координації дій підпорядкованих підрозділів з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави. Норми адміністративного законодавства, закріплюючи відповідні адміністративно-правові відносини, у яких безпосередньо бере участь Департамент стратегічних розслідувань, визначають зміст і межі його діяльності, тоді як адміністративно-правовий статус виступає ключовою правовою гарантією належного, ефективного та легітимного виконання цим органом Національної поліції України покладених на нього завдань і функцій.

2.3. Характеристика окремих елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України

Характеристика адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України потребує не лише його узагальненого доктринального осмислення, а й детального аналізу елементів, які формують зміст правового становища такого органу в системі публічної адміністрації та правоохоронної діяльності. Варто відзначити, що специфіка адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України передбачає комплексний аналіз низки взаємопов'язаних питань, зокрема з'ясування належності цього органу до певного виду правоохоронних структур за характером і змістом діяльності; встановлення його рівня в ієрархії органів публічної влади, підпорядкованості, підконтрольності та підзвітності; визначення наявності або відсутності статусу юридичної особи публічного права; дослідження порядку утворення та формування особового складу; з'ясування особливостей компетенції та обсягу владних повноважень; аналіз правотворчої діяльності, зокрема можливості ухвалення актів та визначення їх юридичної сили. Сукупність зазначених елементів дозволяє всебічно розкрити зміст адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань як спеціалізованого органу у системі Національної поліції України, покликаного реалізовувати публічно-правові функції у сфері протидії організованій злочинності.

Серед зазначених складових у попередньому підрозділі роботи, ключове значення для праксеологічного змісту діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України мають саме завдання, функції та повноваження, оскільки саме такі елементи безпосередньо визначають напрями, форми і межі реалізації його адміністративно-правового статусу, що й зумовлює доцільність зосередження подальшої уваги саме на їх характеристиці.

При аналізі адміністративно-правового статусу суб'єкта публічної влади в системі відповідних суспільних відносин у науковій доктрині традиційно акцентується увага не лише на визначенні мети його діяльності, а й на з'ясуванні змістовних складових, за допомогою яких забезпечується її досягнення. Такі складові розкривають не лише спрямованість функціонування органу, а й механізми, форми та способи реалізації його призначення, що дозволяє максимально наблизити фактичні результати діяльності до задекларованої мети. У цьому контексті філософія оперує категоріями «мета» і «засоби», підкреслюючи, що вони характеризують ключові елементи діяльності та поведінки суб'єкта. Засоби при цьому розглядаються як сукупність предметів, способів дії, організаційних форм, соціальних інститутів та інших елементів, за допомогою яких досягається поставлена мета або здійснюється її осмислення, формулювання та практична реалізація [111, с. 371].

З огляду на це, у площині дослідження мети та завдань Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України саме завдання слід розглядати як ключові інструменти (засоби) досягнення мети його діяльності, а водночас – як провідний змістовний елемент адміністративно-правового статусу цього органу. Завдання конкретизують загальну мету функціонування Департаменту, наповнюють її практичним змістом і визначають напрями реалізації наданої йому компетенції у сфері протидії організованій злочинності.

Такий висновок підтверджується і результатами семантичного аналізу категорії «завдання». Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови «завдання» трактується, зокрема, як наперед визначений і запланований для виконання обсяг роботи; як мета, до якої прагнуть; або як те, що необхідно здійснити [112, с. 378]. Із наведеного випливає, що в мовному значенні поняття «мета» і «завдання» можуть використовуватися як близькі за змістом, а інколи й як синонімічні. Водночас у правовій науці та управлінській теорії домінує підхід, відповідно до якого ці категорії хоча й перебувають у тісному взаємозв'язку, проте не є тотожними.

На це, зокрема, звертає увагу К. І. Хромова, досліджуючи сутність та види завдань органів прокуратури у сфері протидії корупції. Учена зауважує, що на перший погляд може скластися враження про синонімічність понять «мета» і «завдання», однак більш ґрунтовний аналіз цих категорій та наукових підходів до їх співвідношення свідчить про їх різну функціональну природу за наявності внутрішнього взаємозв'язку [113, с. 162]. Поділяючи таку позицію, доцільно звернутися до доктринальних підходів щодо розуміння завдань як самостійної, але похідної від мети категорії, що дозволяє коректно інтерпретувати їх роль у структурі адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань.

У наукових джерелах з адміністративного та публічного права зазначається, що мета є складним інтегративним явищем, яке формується через систему взаємопов'язаних завдань [114, с. 57; 115, с. 52]. При цьому, як підкреслює О. В. Пономарьов, мета відображає ідеально бажаний результат, до якого спрямована діяльність органу публічної влади, тоді як завдання виступають формами її поетапної реалізації у часовому та функціональному вимірах. Мета, за своєю суттю, є інформаційною моделлю очікуваного результату, тоді як завдання – це юридично та організаційно оформлені напрями діяльності, що забезпечують її досягнення через реалізацію відповідних повноважень [116, с. 75]. У такому розумінні завдання Департаменту стратегічних розслідувань слід сприймати як нормативно закріплені вектори професійної діяльності, спрямовані на досягнення його основної мети у сфері протидії організованій злочинності.

Близькою за змістом є й позиція А.А. Манжули, який зазначає, що мета має переважно узагальнений, ідеалізований характер, тоді як завдання відображають конкретні етапи, дії та заходи, виконання яких є необхідним для поступального руху до досягнення цієї мети. Учений обґрунтовано звертає увагу на те, що законодавець, визначаючи правовий статус органів публічної влади, часто уникає прямого формулювання мети їх діяльності, натомість зосереджуючись на закріпленні завдань, які фактично розкривають

функціональне призначення відповідного суб'єкта [117, с. 56]. Такий підхід є характерним і для нормативного регулювання діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, у якому завдання виступають основним інструментом конкретизації його ролі та місця в системі органів протидії організованій злочинності.

Невипадково й у нормативно-правових актах завдання розглядаються як основні напрями діяльності, що забезпечують досягнення головної мети функціонування державного органу або його структурного підрозділу [118]. Саме через систему завдань виявляється основне спрямування діяльності органу публічної влади та той суспільно значущий результат, якого він повинен досягати у процесі повсякденного функціонування. У цьому аспекті Департамент стратегічних розслідувань не є винятком, адже реалізація його завдань безпосередньо спрямована на досягнення стратегічної мети – забезпечення ефективної протидії організованій злочинності, у тому числі її корупційним та системним проявам.

Отже, завдання Департаменту стратегічних розслідувань перебувають у тісному органічному зв'язку з метою його діяльності, будучи фактично зумовленими нею та виступаючи засобами її досягнення. З позицій правової науки такі завдання мають бути чітко та однозначно визначені у приписах чинного законодавства, що забезпечує їх легітимність, стабільність і практичну реалізованість. У зв'язку з цим під завданнями Департаменту стратегічних розслідувань як змістовного елементу його адміністративно-правового статусу доцільно розуміти нормативно визначену сукупність основних напрямів та видів діяльності цього органу, спрямованих на досягнення мети протидії організованій злочинності шляхом здійснення оперативно-розшукових, аналітичних, превентивних та координаційних заходів у межах наданої йому компетенції.

Так, аналізуючи зміст завдань Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, доцільно звернутися до положень спеціального підзаконного нормативно-правового акта – Положення про Департамент

стратегічних розслідувань Національної поліції України, у якому здійснено їх формалізоване закріплення. Саме цей акт конкретизує функціональне призначення Департаменту, розкриває практичні напрями його діяльності та визначає інституційну роль у системі органів протидії організованій злочинності.

Відповідно до зазначеного Положення, до основних завдань Департаменту стратегічних розслідувань віднесено, по-перше, виявлення, припинення та попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, у тому числі тих, що функціонують або мають вплив у сфері діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Особливий акцент при цьому зроблено на викритті злочинної діяльності, що здійснюється з використанням корупційних каналів і зв'язків у наглядових органах, фінансово-кредитній сфері, зокрема у Національному банку України, окремих банківських установах, Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, а також у діяльності Державної служби фінансового моніторингу України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України та інших органів, здатних безпосередньо або опосередковано впливати на криміногенну ситуацію в державі та її окремих регіонах. Таке формулювання завдання свідчить про орієнтацію Департаменту на протидію найбільш складним, системним та латентним формам організованої злочинності, інтегрованої у владні та фінансово-економічні механізми.

По-друге, до завдань Департаменту віднесено здійснення заходів, спрямованих на координацію діяльності органів і підрозділів поліції у сфері боротьби з тероризмом у межах компетенції, визначеної законодавством України. Це завдання відображає міжгалузевий та міжфункціональний характер діяльності Департаменту, а також його роль як спеціалізованого координаційного суб'єкта у сфері забезпечення національної безпеки та протидії терористичним загрозам, які нерідко перетинаються з організованою злочинною діяльністю.

По-третє, важливим самостійним завданням визначено протидію корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», шляхом ужиття заходів щодо виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також їх припинення відповідно до вимог чинного законодавства. У цьому аспекті Департамент стратегічних розслідувань позиціонується як один із ключових суб'єктів реалізації державної антикорупційної політики у правоохоронній сфері, що безпосередньо пов'язано з його основною метою – нейтралізацією корупційної основи організованої злочинності.

По-четверте, Положенням закріплено завдання щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, а також про схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Це завдання підкреслює аналітично-інформаційний характер діяльності Департаменту та його спрямованість на виявлення прихованих механізмів функціонування організованої злочинності, у тому числі у фінансово-економічній сфері.

Відзначимо, що відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [65].

Завдання оперативно-розшукової діяльності у науковій доктрині доцільно класифікувати за рівнем їх спрямованості та функціонального призначення на *тактичні* та *стратегічні*, що відповідає логіці поєднання поточної оперативної роботи з досягненням довгострокових цілей у сфері забезпечення публічної безпеки та протидії злочинності [119, с. 3–4].

Тактичні завдання оперативно-розшукової діяльності становлять собою конкретизований обсяг оперативної роботи, який підлягає виконанню під час проведення окремих оперативно-розшукових заходів або їх сукупності, у тому числі оперативно-розшукових комбінацій. Їх основне призначення полягає у вирішенні проміжних завдань, пов'язаних із пошуком, здобуттям, перевіркою та фіксацією фактичних даних про протиправну діяльність конкретних осіб або груп осіб. Реалізація тактичних завдань спрямована на інформаційне забезпечення кримінального судочинства, а також на захист безпеки громадян, суспільства і держави. Саме на цьому рівні відбувається безпосереднє реагування на конкретні прояви кримінальної активності, формування доказової бази та створення умов для прийняття подальших процесуальних рішень.

Особливе місце у структурі тактичних завдань займає оперативно-розшукова комбінація, яка розглядається як сукупність взаємопов'язаних і підпорядкованих єдиному замислу оперативно-розшукових заходів. Її сутність полягає у створенні спеціально спланованих умов, за яких особа, що вчиняє кримінально-протиправні дії, спонукається до поведінки, яка, з одного боку, охоплюється її власним злочинним умислом, а з іншого – дозволяє правоохоронним органам задокументувати протиправну діяльність без завдання шкоди законним інтересам особи, суспільства та держави [120]. Таким чином, оперативно-розшукові комбінації виступають складним тактичним інструментом, що поєднує елементи правового, психологічного та організаційного впливу.

Стратегічні завдання оперативно-розшукової діяльності, на відміну від тактичних, мають більш узагальнений і довгостроковий характер та охоплюють обсяг роботи, який стоїть перед оперативними підрозділами з метою досягнення кінцевих результатів не лише в межах конкретного кримінального провадження, а й у перспективі. Йдеться про системне оперативно-розшукове забезпечення виявлення, припинення та запобігання кримінальним правопорушенням, формування контролю над криміногенними процесами,

нейтралізацію стійких злочинних зв'язків і мінімізацію загроз безпеці громадян, суспільства та держави. Саме стратегічні завдання зумовлюють аналітичний, прогностичний та превентивний характер оперативно-розшукової діяльності, забезпечуючи її інтеграцію у загальнодержавну систему протидії злочинності.

Конкретний зміст завдань оперативно-розшукової діяльності деталізується у відповідних нормативно-правових актах та визначається з урахуванням призначення конкретного державного органу, його компетенції та місця у системі правоохоронних органів. Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», до основних завдань поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності належать: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності. Ці положення формують загальну рамку оперативно-розшукової діяльності поліції як складової її правоохоронної функції [1].

Положення про Національну поліцію України конкретизує зазначені завдання, покладаючи на поліцію обов'язок розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді або суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, зникли безвісти, а також інших осіб у випадках, передбачених законом [121]. Окрім того, Національна поліція у межах наданих повноважень організовує та безпосередньо здійснює оперативно-розшукову діяльність, що підкреслює її ключову роль у реалізації як тактичних, так і стратегічних завдань оперативно-розшукової діяльності.

Водночас Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [4] визначає стратегічні орієнтири оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії організованій злочинності. Зокрема, метою такої боротьби законодавець визнає встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізацію, нейтралізацію та ліквідацію, а також усунення причин і умов її існування. Ці положення відображають стратегічний рівень завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямований не

лише на реагування на окремі злочинні прояви, а й на системне руйнування організованих кримінальних структур і соціальних механізмів їх відтворення.

Таким чином, поділ завдань оперативно-розшукової діяльності на тактичні та стратегічні дозволяє розкрити багаторівневий характер цієї діяльності, показати її значення як інструменту оперативного реагування і водночас як засобу довгострокового забезпечення публічної безпеки та протидії організованій злочинності. У межах діяльності Департаменту стратегічних розслідувань таке поєднання набуває особливого значення, оскільки саме цей орган покликаний інтегрувати тактичні оперативні заходи у єдину стратегічну модель протидії складним і системним формам злочинної діяльності.

До спеціальних завдань Департаменту стратегічних розслідувань слід віднести такі:

профілактика кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення та розкриття;

здобуття та фіксація інформації про події, факти, діяльність (дії та/або бездіяльність), які створюють загрозу безпеці і порядку, безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також стосовно осіб та груп, які готують, вчинюють та/або вчинили кримінальні правопорушення;

здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також розшуку осіб, зниклих безвісти, встановлення невпізнаних осіб та неідентифікованих трупів;

кримінально-розвідувальне супроводження кримінального провадження;

збирання та аналіз інформації про кримінальні правопорушення, що впливають на національну, економічну, публічну безпеку і порядок держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;

оцінювання ризиків і загроз у сферах безпеки суспільства і держави шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних, сукупних висновків та результатів проведених оперативних, тактичних та стратегічних аналітичних

досліджень та прийняття управлінських рішень щодо усунення передумов виникнення зон ризиків та схем протиправної діяльності.

Як убачається з наведеного аналізу, Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України за своїм функціональним призначенням є спеціалізованим органом оперативного рівня, діяльність якого характеризується використанням розширеного спектра гласних і негласних оперативно-розшукових інструментів. Застосування таких засобів об'єктивно зумовлює підвищені вимоги до рівня правової визначеності його діяльності, ефективності внутрішнього відомчого контролю, належної процесуальної взаємодії зі слідчим і прокурором, а також до забезпечення дієвих гарантій дотримання прав і свобод людини та громадянина. Особливу актуальність ці вимоги набувають з огляду на латентний характер організованої злочинності, її інтегрованість у публічну владу та фінансово-економічні процеси, а також підвищені безпекові ризики, зумовлені умовами воєнного стану.

У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність Департаменту стратегічних розслідувань не може розглядатися виключно як допоміжний або похідний напрям його функціонування. Навпаки, вона становить системоутворюючий елемент адміністративно-правового статусу цього органу, що безпосередньо забезпечує реалізацію його мети та завдань у сфері протидії організованій злочинності. Саме тому обґрунтованою видається необхідність нормативного закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому структурному розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (2019 р.).

Таке правове закріплення має відобразити оперативно-розшукове реагування як одну з цілей діяльності Департаменту, спрямовану на своєчасне виявлення, локалізацію та нейтралізацію кримінальних загроз шляхом проведення комплексу гласних і негласних пошукових, оперативно-розшукових та, за своєю природою, контррозвідувальних заходів. Йдеться про діяльність, що здійснюється із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів у складних безпекових умовах, зокрема в ситуаціях підвищених

збройних ризиків, гібридних загроз та активної протидії з боку організованих злочинних формувань.

Крім того, виокремлення зазначеної функції на нормативному рівні сприятиме підвищенню інституційної спроможності Департаменту стратегічних розслідувань щодо прийняття невідкладних управлінських рішень, у тому числі в умовах воєнного стану, коли оперативність, узгодженість дій та чіткість правових процедур набувають вирішального значення. Водночас це дозволить забезпечити баланс між ефективністю оперативно-розшукової діяльності та дотриманням принципів верховенства права, законності, пропорційності втручання у права людини й належного процесуального контролю.

Отже, нормативне закріплення функції оперативно-розшукового реагування в структурі Положення про Департамент стратегічних розслідувань слід розглядати як необхідну умову вдосконалення адміністративно-правового забезпечення його діяльності, підвищення рівня правової визначеності та адаптації цього органу до сучасних викликів у сфері публічної безпеки і протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану.

По-п'яте, окрему групу завдань становлять організація та здійснення, відповідно до законодавства України, заходів із захисту працівників Департаменту стратегічних розслідувань, інших органів і підрозділів Національної поліції України, а також забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів. Закріплення такого завдання свідчить про усвідомлення підвищеного рівня ризиків, пов'язаних із протидією організованій злочинності, та необхідність створення ефективного механізму гарантування безпеки осіб, залучених до виконання відповідних правоохоронних функцій [48].

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що завдання Департаменту стратегічних розслідувань, визначені у відповідному Положенні, мають комплексний, системний та міжгалузевий характер, відображають його спеціалізовану роль у системі Національної поліції України та безпосередньо

спрямовані на досягнення стратегічної мети – забезпечення ефективної протидії організованій злочинності, у тому числі її корупційним, фінансовим і терористичним проявам. Саме через реалізацію зазначених завдань відбувається практичне наповнення адміністративно-правового статусу Департаменту та конкретизація його функціонального призначення у сфері правопорядку, протидії злочинності.

З огляду на мету та завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України потребує перегляду сама назва такого органу, оскільки такий суб'єкт не віднесений кримінальним процесуальним законодавством до органів досудового розслідування, у зв'язку з чим його найменування не відповідає реальному правовому (процесуальному) статусу. Крім того, дискусійною залишається модель організаційної підпорядкованості територіальних підрозділів виключно центральному апарату Департаменту, адже подібна практика вже застосовувалася під час функціонування ГУБОЗ МВС України та, як засвідчив досвід, сприяла системній корупції в цих підрозділах, що зрештою стало однією з передумов їх ліквідації у 2015 році. Відтак, доцільним видається перейменування Департаменту стратегічних розслідувань у Департамент протидії організованій злочинності, що більшою мірою відповідатиме меті його створення, завданням, компетенції та обсягу повноважень його працівників. Зазначена пропозиція узгоджується з положеннями Положення про Управління стратегічних розслідувань у регіонах, аналіз якого свідчить, що відповідно до чинного законодавства України до компетенції працівників цих управлінь віднесено виключно здійснення оперативно-розшукової діяльності [122].

На сьогодні поняття «функція» у науковому дискурсі не має уніфікованого та загальновизнаного тлумачення, що зумовлює багатоваріантність підходів до його розуміння залежно від галузі знань і предмета дослідження. У Великому енциклопедичному юридичному словнику категорія «функція» розкривається у двох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, як явище, що перебуває у залежності від іншого явища, яке становить

основу його існування і змінюється відповідно до змін цього базового явища; по-друге, як робота, обов'язок або коло діяльності певної особи чи об'єкта [123, с. 735]. У теорії управління поняттям функцій окреслюється багатозначна роль, яку виконує суб'єкт управління у процесі реалізації завдань як системи в цілому, так і окремих її елементів [124, с. 19].

У наукових працях з управлінської проблематики функції нерідко розглядаються як окремі стадії або напрями управлінської діяльності, об'єднані спільною кінцевою метою, задля досягнення якої здійснюється управлінський процес [125, с. 53–54]. При цьому особливе місце відводиться цільовим функціям, призначення яких полягає у наданні визначеної спрямованості меті розвитку відповідної системи – суспільства загалом, окремої галузі, регіону чи установи. Оскільки сутність управління полягає саме у досягненні поставленої мети, цільові функції виступають не лише необхідним, а й визначальним елементом управлінської діяльності.

У контексті публічно-правової діяльності держави функціональний підхід тісно пов'язується з її правозахисною роллю. Так, С. Д. Гусарев розглядає діяльність держави у сфері захисту прав людини як різновид соціальної діяльності, що здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами на професійній основі, відповідно до норм права та з метою створення належних умов для ефективної реалізації прав і свобод людини й громадянина, а також для підтвердження чи відновлення порушених або оскаржених прав [130, с. 96–98].

Розуміння правозахисної функції держави нерозривно пов'язане з розмежуванням таких категорій, як «охорона права» та «захист права». Охорона прав і свобод людини спрямована на запобігання та недопущення їх порушення, тобто має превентивний характер. Натомість захист прав реалізується у разі їх порушення, наявності загрози такого порушення або створення перешкод у реалізації прав. Як справедливо зазначає С. А. Паршак, ці категорії не слід ототожнювати, оскільки «охорона права» у юридичному розумінні відображає статичний стан правового регулювання, спрямований на

недопущення правопорушень, тоді як порушення прав переводить правовідносини у динамічний стан реалізації права на захист [127, с. 160-161].

У наукових дослідженнях, присвячених правоохоронній діяльності, функції правоохоронних органів здебільшого визначаються як основні напрями їх діяльності у процесі вирішення покладених завдань. Зокрема, О. М. Бандурка під функціями правоохоронних органів розуміє ключові напрями діяльності, що охоплюють сукупність методів, прийомів і засобів, за допомогою яких забезпечується досягнення цілей і виконання завдань органів внутрішніх справ [128, с. 21]. Аналогічної позиції дотримується А. Є. Крищенко, який наголошує, що функції включають комплекс способів, методів і дій, спрямованих на реалізацію визначених завдань, при цьому їх виконання покладається на уповноважених суб'єктів, які несуть юридичну відповідальність за законність і обґрунтованість своїх дій [129, с. 125].

У низці наукових праць правозахисна функція розглядається як невід'ємна складова правоохоронної діяльності держави. Так, П. С. Корнієнко зазначає, що поняття «правоохоронна діяльність» традиційно асоціюється з діяльністю правоохоронних органів, насамперед органів внутрішніх справ, хоча за своїм змістом не обмежується виключно ними. Водночас «правозахисна діяльність» частіше пов'язується з діяльністю інститутів громадянського суспільства та правозахисних організацій. До основних правоохоронних функцій органів державної влади він відносить профілактичну, захисну, ресоціалізаційну, правороз'яснювальну, аналітичну та (або) методичну, інформаційну, частково нормотворчу й координаційну функції [130, с. 60–61].

З позицій адміністративно-правової науки поняття «функція» трактується як різновид виконавчо-розпорядчої діяльності, що визначає зміст функціонування суб'єкта публічної адміністрації та розкриває його соціальне призначення [131, с. 351]. Представники адміністративно-правової доктрини підкреслюють, що функція є певним напрямом спеціалізованої діяльності суб'єкта, який характеризується однорідністю змісту та чіткою цільовою спрямованістю (Ю. П. Битяк) [132, с. 124], або основним напрямом

управлінського впливу, що відображає призначення органу серед інших суб'єктів публічної адміністрації (В. Д. Гвоздецький) [133, с. 109].

Зазначені підходи створюють теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого аналізу функцій Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як одного з ключових елементів його адміністративно-правового статусу.

Функціональний аналіз діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України свідчить про багатовекторний характер його адміністративно-правового статусу, що зумовлює необхідність науково обґрунтованої систематизації функцій, що дозволяє встановити місце такого органу у системі протидії організованим злочинності, корупції, тероризму, а також розкрити специфіку його компетенції, зокрема:

1. *Загальні (організаційні) функції.* До цієї групи належать функції, спрямовані на організацію, управління та внутрішнє забезпечення діяльності Департаменту як спеціалізованого структурного органу. Вони формують інституційну основу функціонування органу та забезпечують стабільність і ефективність його діяльності. До таких виходячи з Положення, слід віднести: організацію взаємодії та координації діяльності підрозділів ДСР і інших органів (пп. 30–32), розроблення та реалізацію програм і профілактичних операцій (п. 36), аналіз ефективності використання сил і засобів (п. 37), узагальнення практики застосування законодавства та участь у нормотворчій діяльності (пп. 38–40), кадрове забезпечення, професійну підготовку і дисциплінарний контроль (пп. 44–47), організацію діловодства, режиму секретності та управління майном (пп. 49, 51), а також виконання інших функцій, передбачених законодавством (п. 59) [48].

2. *Інформаційно-аналітичні функції.* З огляду на стратегічну спрямованість діяльності Департаменту, особливе значення мають функції, пов'язані з аналізом, узагальненням та прогнозуванням криміногенної ситуації. Саме вони забезпечують обґрунтованість управлінських і оперативних рішень. До цієї групи належать: аналіз оперативної обстановки та факторів, що

впливають на розвиток організованої злочинності і корупції (п. 2), прогнозування криміногенної ситуації (п. 3), інформування керівництва про стан і динаміку відповідних загроз (п. 4), установлення причин і умов учинення правопорушень (п. 15), інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів поліції (п. 16), використання та обмін інформаційними ресурсами (пп. 33–35) [48].

3. *Оперативно-розшукові функції.* Оперативно-розшукова діяльність становить функціональне ядро компетенції Департаменту, що визначає його спеціалізацію у системі кримінальної поліції. До цієї групи належать: організація та здійснення оперативно-розшукової діяльності, у тому числі негласної (пп. 6–7), впровадження негласних штатних і позаштатних працівників у злочинне середовище (пп. 17–18), забезпечення їх легендування та безпеки (пп. 19, 21), ведення відповідних обліків і матеріалів ОРД (п. 20), а також використання фінансових ресурсів для проведення оперативних заходів (п. 22). Також, варто віднести й виявлення, попередження і припинення діяльності організованих груп і злочинних організацій (п. 5), ліквідація злочинних і фінансових схем (п. 9), протидія злочинам у сфері публічного управління, економіки, використання бюджетних коштів і державного майна (пп. 10–12), забезпечення відшкодування шкоди та встановлення активів, здобутих злочинним шляхом (пп. 13–14), а також реалізація антикорупційних повноважень, включно зі збиранням доказів, складанням протоколів і внесенням подань (пп. 26–29) [48].

4. *Допоміжні (процесуальні) функції.* У межах кримінального провадження Департамент стратегічного розслідування реалізує процесуальні функції, що полягають у виконанні доручень слідчого, вказівок прокурора та ухвал слідчого судді щодо проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (п. 23).

5. *Координаційні та міжнародні функції.* Окрему групу становлять функції, пов'язані з міжвідомчою та міжнародною взаємодією, зокрема участь у

виконанні міжнародних договорів, розгляді запитів іноземних правоохоронних органів і співпраці з міжнародними організаціями (п. 24).

6. *Безпекові*. В умовах воєнного стану компетенція Департаменту істотно розширюється за рахунок функцій у сфері національної безпеки, зокрема забезпечення правового режиму воєнного стану (п. 50), реалізації санкційної політики, протидії загрозам суверенітету та територіальній цілісності України, роботи з активами держави-агресора та передачі їх в управління АРМА (пп. 52–58).

Отже, функції Департаменту стратегічних розслідувань доцільно розглядати як ієрархічно впорядковану систему організаційних, інформаційно-аналітичних, оперативно-розшукових, процесуальних, координаційних, міжнародних, безпекових, що відображає комплексний і стратегічно орієнтований характер його адміністративно-правового статусу та визначає особливе місце у механізмі протидії організованим злочинності.

Компетенційний елемент адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України конкретизується через систему повноважень – прав і обов'язків, закріплених у першу чергу в Положенні про Департамент стратегічних розслідувань [48]. Саме такі норми визначають інституційну спроможність Департаменту реалізовувати покладені на нього завдання щодо протидії організованим злочинності. З огляду на це, доцільним є загальнотеоретичний аналіз базової категорій «компетенція», «повноваження» та їх взаємовідношення.

Термін «компетенція» походить від латинського *competentia* (від *competere* – відповідати, бути здатним, підходити) і в юридичній науці традиційно використовується для позначення кола повноважень органу, установи або посадової особи, а також сфери питань, у межах яких суб'єкт наділений правом діяти, приймати рішення та нести юридичну відповідальність. У довідкових і тлумачних джерелах компетенція визначається, з одного боку, як коло повноважень відповідної організації, установи чи особи, а з іншого – як рівень обізнаності, знань і досвіду у певній

сфері діяльності [123, с. 282; 112, с. 560]. У вітчизняній правовій доктрині також наголошується, що термін «компетентний» означає здатний, відповідний, обізнаний, такий, що має необхідні знання й повноваження для здійснення діяльності у визначеній сфері [134, с. 328].

У контексті публічно-правових відносин компетенція державного органу розглядається передусім як юридично закріплена сукупність його владних повноважень. Розвиваючи зазначену позицію, О. В. Кузьменко та І. Д. Пастух наголошують, що компетенція органу публічної влади може розглядатися як визначений обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або як сукупність питань, передбачених законодавством та іншими нормативно-правовими актами, які цей орган уповноважений вирішувати у процесі практичної діяльності. При цьому обсяг компетенції конкретного органу деталізується у спеціальних статусних актах, зокрема положеннях про відповідні органи [135, с. 64]. У структурі компетенції зазначені автори виокремлюють два основні елементи: перший – права й обов'язки, пов'язані з реалізацією публічної влади, участю у владних відносинах та правом видання обов'язкових до виконання актів; другий – підвідомчість, тобто правове визначення кола об'єктів, предметів і справ, на які поширюються владні повноваження органу [136, с. 177–178].

Вагомий внесок у розуміння компетенції органів виконавчої влади зробив В. Б. Авер'янов, який обґрунтовує, що фактична діяльність таких органів є неможливою без реалізації визначених прав та виконання покладених обов'язків. У цьому зв'язку функції органів виконавчої влади нерозривно пов'язані з державно-владними повноваженнями, що включають права й обов'язки, а адміністративно-правовою формою їх зовнішнього закріплення виступає саме компетенція. За своєю сутністю компетенція є юридичним відображенням покладених на орган функцій у спеціальних компетенційних (статусних) нормативно-правових актах, які визначають цілі, завдання та необхідний для їх реалізації комплекс прав і обов'язків [137, с. 263].

Аналогічно В. К. Гіжевський визначає компетенцію як сукупність предметів відання, функцій, повноважень, прав і обов'язків органу державної влади, органу місцевого самоврядування або їх посадових чи службових осіб, що закріплюються Конституцією та законами України [138, с. 290]. Ю. С. Шемшученко підкреслює, що компетенція являє собою сукупність установлених у юридичній формі прав і обов'язків (повноважень), які визначають можливості органу або посадової особи приймати обов'язкові рішення, організувати та контролювати їх виконання, а також застосовувати заходи відповідальності. При цьому обсяг компетенції безпосередньо залежить від місця органу чи посадової особи в ієрархії державної влади та від належності до певної гілки влади [123, с. 283].

Компетенція як елемент правового статусу колективних суб'єктів публічної влади також розглядається П. М. Любченком, який визначає її як сукупність владних повноважень щодо визначених об'єктів управління. У структурі компетенції він виокремлює, по-перше, права й обов'язки, пов'язані з реалізацією державної влади та участю в управлінських відносинах, включаючи право видання правових актів, і, по-друге, підвідомчість як правове закріплення кола об'єктів і справ, на які поширюється владний вплив [139, с. 28].

З етимологічної точки зору термін «повноваження» означає надане право на вчинення певних дій, тобто сукупність прав, делегованих особі або організації відповідними органами публічної влади [112, с. 869]. У соціально-правовому вимірі повноваження розглядаються як особливе суспільне явище, що відображає визнану та легітимну здатність суб'єкта впливати на поведінку інших учасників суспільних відносин і приймати обов'язкові для виконання рішення. Як соціальний феномен повноваження виникають разом із формуванням суспільних відносин і можуть бути проаналізовані крізь призму розвитку звичаєвого, суб'єктивного та природного права. Делегування окремими членами суспільства прав один одному для виконання визначених функцій існувало ще на ранніх етапах розвитку соціальної організації, зокрема в умовах родового ладу [140].

У теорії управління поняття «повноваження» трактується більш практично. Так, тлумачний словник з управління визначає повноваження як частину прав керівника або компетентного органу управління, надану підлеглим чи підвідомчим організаціям й закріплюються у відповідних нормативних або організаційних документах [134, с. 122]. Такий підхід акцентує увагу на ієрархічному та делегованому характері повноважень у системі публічного управління.

У адміністративно-правовій науці повноваження розглядаються як надане законом або іншим нормативно-правовим актом право суб'єкта публічної влади здійснювати певні дії та приймати управлінські рішення з конкретних питань. Водночас держава не може ставити реалізацію наданих посадовими особами прав у залежність від їхнього власного розсуду, у зв'язку з чим такі права одночасно набувають характеру юридичних обов'язків. Саме єдність наданих прав і покладених обов'язків утворює зміст повноважень відповідного органу або посадової особи [141, с. 204]. Повноваження державного органу охоплюють, з одного боку, юридичні права, необхідні для виконання покладених на нього державних функцій, а з іншого – юридичні обов'язки, які держава імперативно встановлює для цього органу. У своїй єдності ці елементи формують реальні можливості здійснення публічно-владної діяльності та забезпечують належну відповідальність перед державою і суспільством [142, с. 12].

Узагальнення наукових підходів дає підстави констатувати, що в юридичній доктрині компетенція органу публічної влади здебільшого розглядається як сукупність юридично закріплених повноважень (прав і обов'язків), які визначають його місце в системі державної влади та межі владного впливу. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України доцільно розглядати як спеціальну правову категорію, що відображає правообов'язок. Зміст цього правообов'язку полягає, з одного боку, у наділенні відповідного суб'єкта сукупністю прав, які дозволяють йому сприяти охороні прав і свобод людини, протидії злочинності,

а з іншого – у покладенні на нього обов'язків, виконання яких держава вправі вимагати в межах установленої законом компетенції. Саме така дуалістична природа повноважень зумовлює їх ключове значення в структурі адміністративно-правового статусу відповідного органу публічної влади.

Проведений аналіз, зумовлює розподіл повноважень Департаменту стратегічних розслідувань на:

а) загальні:

У ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено основні повноваження поліції, які охоплюють значний перелік прав (у кількості 49), що визначають межі та форми її публічно-владної діяльності. Водночас слід наголосити, що наданий поліції обсяг повноважень має складний і певною мірою суперечливий характер. З одного боку, він відображає прагнення законодавця максимально детально врегулювати напрями та інструменти поліцейської діяльності, забезпечивши правову визначеність і передбачуваність застосування владних повноважень. З іншого боку, така надмірна деталізація окремих прав, а подекуди й їх фактичне дублювання, ускладнює системне сприйняття компетенції поліції, створює ризики нормативної перевантаженості та може призводити до неоднозначного тлумачення і застосування відповідних положень на практиці. У цьому контексті актуалізується питання оптимізації та систематизації поліцейських повноважень, зокрема з урахуванням спеціалізації окремих підрозділів Національної поліції України, у тому числі Департаменту стратегічних розслідувань.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» формує права Департаменту стратегічних розслідувань як оперативного підрозділу Національної поліції України під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до цього Закону, оперативні працівники Департаменту наділені правами здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою виявлення, попередження та припинення кримінальних правопорушень, зокрема тих, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, зокрема: збирати, перевіряти та використовувати інформацію

про протиправну діяльність осіб і груп; використовувати гласні та негласні методи і засоби оперативно-розшукової діяльності; залучати до конфіденційного співробітництва осіб на добровільних засадах; використовувати оперативно-технічні засоби; звертатися у встановленому законом порядку до суду з клопотаннями про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; взаємодіяти з іншими правоохоронними органами України та компетентними органами іноземних держав у межах міжнародного співробітництва [65]. Сукупність зазначених прав забезпечує функціональну спроможність Департаменту стратегічних розслідувань реалізовувати свої завдання у сфері протидії організованій злочинності на оперативно-профілактичному та оперативно-пошуковому рівнях.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» закріплює права суб'єктів боротьби з організованою злочинністю, до яких належать і органи Національної поліції України. Хоча у тексті Закону Департамент стратегічних розслідувань прямо не згадується, його правовий статус як спеціалізованого підрозділу кримінальної поліції дозволяє поширювати на нього відповідні законодавчі приписи. У межах цього Закону Департамент стратегічних розслідувань реалізує право брати участь у здійсненні спеціальних заходів з протидії організованій злочинності; право ініціювати, координувати та брати участь у міжвідомчих заходах, спрямованих на виявлення та нейтралізацію організованих злочинних формувань; право отримувати в установленому порядку інформацію від інших державних органів, підприємств, установ та організацій; право здійснювати аналітичну та прогностичну діяльність щодо стану і тенденцій організованої злочинності; право вносити пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері протидії організованій злочинності [4]. Таким чином, цей Закон формує для Департаменту стратегічних розслідувань правові підстави не лише для оперативної, а й для координаційної, аналітичної та стратегічної діяльності.

Особливе значення для визначення прав Департаменту стратегічних розслідувань має Закон України «Про запобігання корупції», який визначає систему суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію корупції. У цьому контексті Департамент стратегічних розслідувань виступає як суб'єкт виявлення та припинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, передусім у діяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. На підставі положень зазначеного Закону Департамент реалізує право виявляти факти корупційних правопорушень; збирати та аналізувати інформацію про корупційні ризики; взаємодіяти з іншими суб'єктами антикорупційної політики; передавати матеріали до органів досудового розслідування або інших уповноважених органів; здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення антикорупційних заходів; ініціювати застосування передбачених законом заходів реагування у разі виявлення корупційних проявів [64]. Такі права інтегрують діяльність Департаменту стратегічних розслідувань у загальнодержавний механізм антикорупційної політики.

б) спеціальні:

Відповідно до Положення, до основних прав Департаменту стратегічних розслідувань належать:

по-перше, право залучати у встановленому законодавством порядку вчених, фахівців і спеціалістів різних галузей знань, а також представників громадськості для виконання окремих робіт або вивчення питань, що належать до сфери діяльності Департаменту;

по-друге, право з метою сприяння реалізації покладених завдань утворювати консультативно-дорадчі органи (колегії, комісії, ради, робочі групи та інші тимчасові чи постійні інституції);

по-третє, право одержувати в законному порядку від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності матеріали, документи та інформацію, необхідні для здійснення функцій Департаменту;

по-четверте, право використовувати у службовій діяльності інформаційні бази даних Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, інших державних органів, систему урядового зв'язку, а також технічні й програмні засоби, необхідні для виконання оперативно-службових завдань [48].

Сукупність зазначених прав формує правові передумови для належного, ефективного виконання Департаментом стратегічних розслідувань покладених на нього функцій. Також працівники Департаменту стратегічних розслідувань мають право:

1) здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення злочинів вчинених суспільно-небезпечними організованими групами, у тому числі в органах влади, управління та місцевого самоврядування, а також комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, а також контроль за використанням коштів, призначених для проведення цієї роботи;

2) здійснювати оперативно-технічні заходи за оперативно-розшуковими справами, що знаходяться в їх провадженні;

3) у встановленому порядку запитувати та отримувати від посадових осіб органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань, віднесених до компетенції Департаменту стратегічних розслідувань;

4) користуватися в установленому порядку інформаційними ресурсами Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України та інших державних органів з питань, що належать до компетенції Департаменту стратегічних розслідувань;

5) створювати відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» професійні спілки з метою здійснення

представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів їх членів.

Таким чином, варто говорити про *спеціальні-оперативні* права працівників Департаменту стратегічних розслідувань. Водночас у ході проведеного аналізу нормативно-правового забезпечення діяльності Департаменту, слід виокремити і *спеціальні-цільові* права, що охоплюють правомочності, реалізація яких безпосередньо пов'язана з виконанням стратегічних і тактичних завдань у сфері протидії організований злочинності. До них, зокрема, належить право ініціювати, організовувати та здійснювати заходи, спрямовані на виявлення, попередження і припинення діяльності організованих груп та злочинних організацій, у тому числі тих, що діють у сфері публічної адміністрації, економіки та фінансів. Такі правомочності забезпечують реалізацію основної цілі діяльності Департаменту як спеціалізованого суб'єкта кримінальної поліції.

Важливе місце серед цільових прав займає право здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою отримання, перевірки, аналізу та узагальнення інформації про криміногенні процеси, тенденції розвитку організованої злочинності, механізми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також корупційні зв'язки між представниками злочинного середовища та посадовими особами органів державної влади. Саме це право надає Департаменту можливість діяти на випередження, формувати аналітичну основу для прийняття управлінських рішень та реалізації превентивних заходів. До цільових прав Департаменту стратегічних розслідувань також належить право брати участь у формуванні та реалізації комплексних і міжвідомчих заходів протидії організований злочинності та корупції, а також право здійснювати координацію діяльності підрозділів Національної поліції України у відповідній сфері. Реалізація цих прав спрямована на досягнення системності та узгодженості дій правоохоронних органів, що є необхідною умовою ефективної протидії організованим формам злочинності.

Водночас слід підкреслити, що Положення про Департамент стратегічних розслідувань не створює «власної» компетенції цього органу поза межами закону, а має похідний характер і спрямоване на деталізацію порядку реалізації повноважень у межах законодавчо визначених процедур, гарантій та обмежень. Разом із тим привертає увагу той факт, що права Департаменту нормативно закріплені в окремому спеціальному розділі Положення («Права Департаменту стратегічних розслідувань»), тоді як самостійного розділу, у якому б чітко, системно та безпосередньо визначалися обов'язки цього органу, зазначений підзаконний акт не містить.

Аналіз змісту Положення в цілому дає підстави дійти висновку, що обов'язки Департаменту стратегічних розслідувань сформульовані опосередковано – через закріплення його завдань, функцій і сфер компетенції. За таких умов обов'язки Департаменту мають функціонально-завданнєвий характер і не виокремлюються у самостійний нормативний блок, що є типовим для підзаконних актів, які регламентують діяльність спеціалізованих правоохоронних органів. Зокрема, виходячи з положень Положення про Департамент стратегічних розслідувань, можна виокремити п'ять основних напрямів його обов'язків (завдань). Перший напрям охоплює протидію незаконній діяльності, що включає попередження, виявлення та припинення діяльності організованих груп і злочинних організацій, у тому числі тих, що функціонують у сфері публічної адміністрації. Другий напрям пов'язаний із координацією діяльності у сфері боротьби з тероризмом, зокрема в межах взаємодії структурних підрозділів Національної поліції України. Третій напрям становить протидія корупції, передусім серед посадових осіб, шляхом виявлення та припинення корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень. Четвертий напрям охоплює здійснення оперативно-розшукової діяльності з метою здобуття інформації про криміногенні процеси, діяльність організованих злочинних формувань, а також схеми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. П'ятий напрям стосується забезпечення безпеки працівників Департаменту стратегічних розслідувань, інших підрозділів

Національної поліції України, учасників кримінального судочинства, а також членів їх сімей і близьких родичів [48].

Права та обов'язки Департаменту стратегічних розслідувань утворюють функціонально орієнтовану систему компетенційних елементів його адміністративно-правового статусу, яка забезпечує реалізацію публічно-владних повноважень у сфері протидії організованій злочинності в межах, формах і способами, визначеними чинним законодавством.

Підсумовуючи слід наголосити, що праксеологічний зміст діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України формується насамперед через систему завдань, функцій і повноважень, які визначають реальний механізм діяльності цього органу у сфері протидії організованій злочинності. Саме зазначені елементи надають адміністративно-правовому статусу прикладного характеру, наповнюючи його конкретним змістом і забезпечуючи можливість ефективної реалізації публічно-владних повноважень.

Завдання Департаменту стратегічних розслідувань охоплюють ключові напрями державної політики щодо протидії організованим групам і злочинним організаціям, терористичним загрозам, корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Реалізація цих завдань забезпечується через систему функцій, які мають багатогалузевий характер і включають організаційні, інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, процесуальні, координаційні, міжнародні та безпекові напрями діяльності. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань, у свою чергу, виступають юридичною формою реалізації зазначених функцій і завдань та охоплюють сукупність прав і обов'язків, необхідних для виконання покладених на нього публічних функцій. При цьому права Департаменту мають диференційований характер і можуть бути класифіковані на загальні та спеціальні, зокрема цільові й оперативні, що забезпечують охорону прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку. Обов'язки ж Департаменту мають

функціональний характер і визначаються переважно через закріплені завдання та сферу компетенції, а не у вигляді самостійного нормативного переліку.

Таким чином, завдання, функції та повноваження Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України утворюють взаємопов'язану систему елементів адміністративно-правового статусу, яка безпосередньо визначає напрями, форми і межі його реалізації. Саме через ці елементи адміністративно-правовий статус Департаменту набуває практичної спрямованості та забезпечує виконання ним ролі одного з ключових суб'єктів протидії організованій злочинності в Україні.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що адміністративно-правовий статус органу державної влади формується та закріплюється системою норм законів і підзаконних нормативно-правових актів, однак визначальне значення при цьому мають спеціальні нормативно-правові документи, які регламентують організацію, правові засади, структуру та порядок діяльності, при цьому конкретизують його місце у системі публічної адміністрації, визначають функціональне призначення, напрями діяльності, обсяг прав і обов'язків, а також механізми реалізації наданих повноважень. У такому розумінні концепт адміністративно-правового статусу органу публічної влади ґрунтується, з одного боку, на загальних теоретичних і законодавчих положеннях адміністративного права, що характеризують сферу діяльності та належність органу до відповідної управлінської системи (у даному випадку – системи Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України), а з іншого – на спеціальних нормах (Положенні, наказах, інструкціях тощо), притаманних виключно конкретному органу, яким є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Однак, проведений аналіз нині чинного законодавства засвідчив, що на законодавчому рівні не сформовано єдиної, цілісної моделі адміністративно-

правового статусу суб'єктів протидії організованій злочинності, а наявні відомчі нормативно-правові мають вибіркового характеру, що об'єктивно ускладнює чітке визначення організаційних, функціональних, компетенційних характеристик діяльності Департаменту стратегічних розслідувань у системі публічної адміністрації та Національної поліції України зокрема. Відтак, правове становище Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України формується в умовах фрагментарного та концептуально неузгодженого відомчого нормативно-правового регулювання, що зумовлює відсутність системного, комплексного бачення ролі та місця такого суб'єкта у механізмі державної політики щодо протидії організованій злочинності.

2. Встановлено, адміністративно-правовий статус доцільно розглядати як складну, багатокомпонентну правову конструкцію, яка поєднує цільові, структурно-організаційні та компетенційні елементи і відображає комплексне правове становище суб'єкта у системі публічно-правових відносин.

3. Враховуючи, що мета діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України – участь в реалізації політики держави у сфері боротьби з організованою злочинністю та здійснення оперативно розшукової діяльності, що ґрунтується на системі базових принципів (верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість, прозорість, політична нейтральність, громадянське партнерство, безперервність), запропоновано адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України розглядати як систему нормативно закріплених цільових (мета, принципи, завдання та функції діяльності); структурно-організаційних (створення та функціонування органу; організаційна структура; реалізації цільових елементів щодо протидії організованій злочинності; взаємодія); компетенційних (права та обов'язки органу, працівників) елементів, спрямованих на реалізацію повноважень щодо протидії організованій злочинності, шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також координації дій підпорядкованих підрозділів з метою

забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави. Правові норми адміністративного законодавства встановлюють і закріплюють адміністративно-правові відносини, в яких безпосередньо бере участь зазначений суб'єкт правовідносин, а адміністративно-правовий статус є ключовою гарантією якісного та ефективного виконання таким органом Національної поліції України покладених на них завдань і функцій.

4. Наголошено, що серед елементів адміністративно-правового статусу, ключове значення для праксеологічного змісту діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України мають завдання, функції та повноваження.

5. З огляду на мету та завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України потребує перегляду сама назва такого органу, оскільки такий суб'єкт не віднесений кримінальним процесуальним законодавством до органів досудового розслідування, у зв'язку з чим його найменування не відповідає реальному правовому (процесуальному) статусу. Крім того, дискусійною залишається модель організаційної підпорядкованості територіальних підрозділів виключно центральному апарату Департаменту, адже подібна практика вже застосовувалася під час функціонування ГУБОЗ МВС України та, як засвідчив досвід, сприяла системній корупції в цих підрозділах, що зрештою стало однією з передумов їх ліквідації у 2015 році. Відтак, запропоновано перейменувати такий орган у Департамент протидії організованій злочинності, що більшою мірою відповідатиме меті його створення, завданням, компетенції та обсягу повноважень працівників. Зазначена пропозиція узгоджується з Положеннями про Управління стратегічних розслідувань в областях.

6. Проведена систематизація функцій Департаменту стратегічних розслідувань Національна поліція України, що дозволяє встановити місце такого органу у системі протидії організованій злочинності й розкрити специфіку його компетенції: 1) загальні (організаційні) – спрямовані на організацію, управління та внутрішнє забезпечення діяльності Департаменту;

2) інформаційно-аналітичні – збирання та аналіз інформації про кримінальні правопорушення; узагальнення та прогнозування криміногенної ситуації; оцінювання ризиків і загроз; забезпечення обґрунтованості управлінських і оперативних рішень; 3) оперативно-розшукові – безпосередньо спрямовані на протидію організованій злочинності, корупції, тероризму; профілактика кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення та розкриття; здобуття та фіксація інформації про події, факти, діяльність, які створюють загрозу; здійснення розшуку осіб; кримінально-розвідувальне супроводження кримінального провадження; 4) допоміжні (процесуальні) – виконання доручень слідчого, вказівок прокурора та ухвал слідчого судді щодо проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; 5) координаційні та міжнародні – міжвідомча, міжнародна взаємодія; виконання міжнародних договорів, розгляд запитів іноземних правоохоронних органів і співпраця з міжнародними організаціями; 6) спеціальні (безпекові) – забезпечення правового режиму воєнного стану, протидія загрозам суверенітету та територіальній цілісності України.

7. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань – це система нормативно закріплених прав і обов'язків (правообов'язок), якими наділений орган та його працівники. Зміст повноважень характеризується такими ознаками: 1) права та обов'язки визначені в Законах України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції» як загальні та Положенні про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України як спеціальні (з розподілом на цільові, оперативні), яке деталізує реалізацію повноважень у межах законодавчо визначених процедур і гарантій; 2) сукупність прав спрямована на забезпечення належних умов для виконання покладених на такий орган завдань; 3) обов'язки носять функціональний характер і визначені через завдання та сферу компетенції.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та зростання транснаціональних загроз організована злочинність набула якісно нових рис, перетворившись на системний чинник дестабілізації публічного управління, економічної безпеки та правопорядку в більшості держав світу. Її адаптивність, мережевий характер, здатність інтегруватися у легальні економічні процеси та використовувати прогалини у правовому регулюванні зумовлюють необхідність пошуку ефективних, комплексних і випереджальних управлінських рішень на рівні публічної адміністрації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду публічного адміністрування у сфері протидії організованій злочинності, який формується в умовах різних правових систем, моделей державного управління та безпекових доктрин.

Зарубіжна практика свідчить, що ефективна протидія організованій злочинності забезпечується не лише за рахунок кримінально-правових та кримінально-процесуальних інструментів, а передусім завдяки належно вибудованій системі публічного адміністрування, яка охоплює стратегічне планування, міжвідомчу координацію, інформаційно-аналітичне забезпечення, фінансовий контроль, антикорупційні механізми та розвинуті форми міжнародного співробітництва. У багатьох державах такі підходи реалізуються через спеціалізовані органи, міжвідомчі платформи, програмно-цільові документи та інтегровані моделі управління безпекою, що дозволяє не лише

реагувати на вже вчинені злочини, а й системно впливати на причини та умови організованої злочинної діяльності.

Для України, яка перебуває в умовах воєнного стану, гібридних загроз і активізації транснаціональних злочинних мереж, звернення до зарубіжного досвіду публічного адміністрування має не декларативний, а прикладний характер. Аналіз іноземних моделей управління у сфері протидії організованим злочинності дає змогу виявити ефективні адміністративно-правові інструменти, оцінити їх адаптаційний потенціал до національної правової системи та сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення вітчизняної практики публічного управління у сфері безпеки. Саме з цих позицій у даному підрозділі здійснюється дослідження зарубіжного досвіду публічного адміністрування щодо протидії організованим злочинності з метою його критичного осмислення та використання для розвитку національної моделі протидії цьому суспільно небезпечному явищу.

У світовій теорії та практиці публічного адміністрування щодо протидії організованим злочинності традиційно виокремлюють два базові підходи – інституційно-юстиційний (умовно «традиційний») та превентивно-регуляторний (умовно «нетрадиційний»), які відрізняються за своїм змістом, інструментарієм і рівнем залучення суб'єктів публічної влади.

Традиційний підхід ґрунтується передусім на ефективному функціонуванні системи кримінальної юстиції та розглядається як класичний напрям публічного адміністрування у сфері безпеки. Його реалізація пов'язана з формуванням і підтриманням належної нормативно-правової та організаційної основи протидії організованим злочинності, зокрема шляхом: розроблення й удосконалення кримінального законодавства, насамперед у частині криміналізації участі в організованих злочинних формуваннях, протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та застосування інститутів конфіскації й спеціальної конфіскації активів; розвитку кримінального процесуального законодавства, особливо в аспектах міжнародної правової допомоги, екстрадиції, спільних розслідувань і

використання спеціальних методів досудового розслідування; створення та належного ресурсного забезпечення спеціалізованих органів і підрозділів, уповноважених на виявлення, документування та розслідування діяльності організованих злочинних угруповань, що є ключовим елементом державної політики безпеки в багатьох країнах. Нетрадиційний підхід зорієнтований на превентивну складову протидії організованій злочинності і виходить за межі суто кримінально-правового реагування. У межах цього підходу акцент робиться на інструментах публічного адміністрування соціального та регуляторного характеру, зокрема на: розвитку громадоорієнтованих програм запобігання злочинності; інформуванні населення про ризики та наслідки діяльності організованих злочинних структур; функціонуванні «гарячих ліній» та механізмів анонімного повідомлення; залученні громадських організацій до антикримінальних ініціатив; посиленні державного регулювання у фінансовій, корпоративній, міграційній та інших сферах, що є вразливими до впливу організованої злочинності [143, с. 145–146].

Поряд з цим, у межах зарубіжного досвіду публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності в державах Європейського Союзу умовно виокремлюються три базові моделі організації системи внутрішньої безпеки, які відрізняються ступенем централізації управління, розподілом повноважень між рівнями влади та інституційною роллю правоохоронних органів.

Перша модель – централізована (континентальна) – ґрунтується на домінуючій ролі центрального органу виконавчої влади у сфері внутрішніх справ, як правило, міністерства внутрішніх справ, яке здійснює імперативне управління правоохоронною системою. У межах цієї моделі виокремлюються два різновиди. Перший передбачає забезпечення внутрішньої безпеки виключно підрозділами цивільної поліції, що характерно для таких держав, як Норвегія, Данія, Фінляндія, Ірландія та Швеція, де традиційно фіксується відносно низький рівень злочинності та відсутність гострих соціально-політичних конфліктів. Другий різновид поєднує діяльність національної

поліції зі спеціалізованими формуваннями жандармерійського типу, що притаманно Іспанія, Португалія, Італія, Франція, Бельгія, Нідерланди та Люксембург. Для цієї групи країн характерною є висока централізація управління, поєднання цивільних і милітаризованих елементів правоохоронної системи та історично сформована практика застосування жандармерії у протидії організованій злочинності. Водночас суттєвим недоліком централізованої моделі визнається орієнтація на загальнодержавні пріоритети без належного врахування специфіки та потреб окремих територіальних громад.

Друга модель – децентралізована – характеризується відсутністю єдиного загальнонаціонального центру управління системою внутрішньої безпеки. У таких державах правоохоронні органи функціонують на національному, регіональному та місцевому рівнях, а ключові управлінські повноваження зосереджені в руках органів регіональної влади та місцевого самоврядування. Вагоме значення у цій моделі надається муніципальним органам, які здійснюють безпосередній вплив на формування політики у сфері громадської безпеки та протидії злочинності з урахуванням локальних криміногенних ризиків, у тому числі проявів організованої злочинності.

Третя модель – комбінована (напівцентралізована) – поєднує елементи централізованого стратегічного управління та децентралізованого оперативного виконання. Для неї характерні, по-перше, наявність загальнонаціонального органу або агентства, відповідального за формування політики у сфері внутрішньої безпеки та координацію діяльності різнорівневих поліцейських служб, і, по-друге, співіснування національних (федеральних) та регіональних правоохоронних інституцій із пріоритетом повноважень загальнодержавних органів у питаннях протидії організованим злочинності, що має міжрегіональний або транснаціональний характер [144, с. 148; 145].

З метою підвищення ефективності публічного адміністрування у сфері протидії організованим злочинності в багатьох країнах сформовано спеціалізовані правоохоронні органи та міжвідомчі механізми, орієнтовані на

системне виявлення, документування й нейтралізацію організованих злочинних формувань. Показовим у цьому контексті є досвід США, де система протидії організованій злочинності побудована як багаторівнева та багатосуб'єктна, поєднуючи федеральні, штатні й місцеві правоохоронні структури з чітким розподілом компетенції та координаційною роллю ключових інституцій. Також, у такій системі основне місце посідають й міжвідомчі механізми координації, зокрема створені на федеральному рівні так звані «ударні сили», діяльність яких спрямована на виявлення та документування злочинної діяльності організованих угруповань. Такі структури функціонують у тісній взаємодії з правоохоронними органами штатів і діють на підставі спеціальних програм та інструкцій Міністерства юстиції, що є прикладом ефективного поєднання централізованого управління та міжвідомчої співпраці. Крім того, досвід США демонструє активне залучення фінансово-контрольних і регуляторних органів до протидії організованій злочинності. Значну роль у цьому процесі відіграють органи, відповідальні за податковий контроль, фінансовий моніторинг, протидію незаконному обігу зброї та захист фінансової системи, що свідчить про комплексний, міжгалузевий характер публічного адміністрування у сфері боротьби з організованою злочинністю [146, с. 86].

У цілому, провідне місце у цій системі належить Федеральне бюро розслідувань, для якого боротьба з організованою злочинністю визначена одним із пріоритетних напрямів діяльності [147]. Важливу функцію виконують також Міністерство юстиції США (через систему прокуратури) та інститут Великого журі, який забезпечує процесуальне ухвалення рішень щодо притягнення до кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних груп [148, с. 87]. Доповнює цю модель активна участь фінансово-контрольних органів, зокрема структур Міністерство фінансів США (Секретної служби, Служби внутрішніх доходів, Бюро з алкоголю, тютюну і вогнепальної зброї), що дозволяє комплексно впливати на економічну основу організованої злочинності шляхом фінансових розслідувань, податкового контролю та конфіскації злочинних доходів [149].

Особливої уваги заслуговує практика створення міжвідомчих спеціалізованих формувань – так званих «ударних сил», діяльність яких спрямована не на формальну координацію, а на ліквідацію конкретних організованих злочинних груп. Такі формування функціонують на основі спільних оперативно-розшукових і слідчих дій, об'єднуючи представників різних відомств під єдиним керівництвом та знімаючи міжвідомчі бар'єри у процесі розслідування. Важливим організаційним елементом є також розвинена система територіальних підрозділів ФБР, побудована за принципом лінійної спеціалізації, наявність підрозділів силової підтримки та залучення штатних юрисконсультів для забезпечення правової бездоганності оперативних і процесуальних рішень [150].

Відповідно до законодавства США повноваження у сфері протидії організованій злочинності розподілені між федеральним, штатним і місцевим рівнями, що забезпечує багаторівневу та функціонально диференційовану систему реагування на кримінальні загрози. Окремі завдання щодо виявлення, документування та припинення діяльності організованих злочинних угруповань виконують Митна служба, Міністерство праці США, Державний департамент (у частині зовнішньополітичного та міжнародного виміру протидії транснаціональній злочинності), а також інші федеральні органи. Водночас ключову роль центрального координаційного суб'єкта у системі протидії організованій злочинності відіграє Федеральне бюро розслідувань (FBI), організаційна структура якого включає Головне управління у Вашингтоні та 59 регіональних агентств із розгалуженою мережею територіальних підрозділів [151].

Структурна побудова FBI ґрунтується на принципі функціональної спеціалізації, що дає змогу зосереджувати зусилля на окремих напрямках організованої злочинної діяльності, зокрема у сферах насильницьких злочинів, незаконного обігу наркотиків, фінансово-економічної злочинності, корупції, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, а також транснаціональних злочинних схем. Такий підхід забезпечує комплексне охоплення діяльності

організованих злочинних формувань і дозволяє поєднувати оперативно-розшукові, аналітичні та процесуальні інструменти в межах єдиного управлінського контуру.

Важливою організаційною особливістю американської моделі є широке застосування міжвідомчих оперативно-слідчих груп, до складу яких залучаються працівники FBI, місцевих поліцейських органів, фінансово-контрольних та інших спеціалізованих служб. Координація діяльності таких груп покладається на FBI, що забезпечує єдність управління, усунення міжвідомчих бар'єрів і підвищення оперативності прийняття рішень у процесі розслідування складних багатоепізодних кримінальних проваджень щодо організованих злочинних угруповань.

Не менш значущим є кадровий аспект: жорсткий конкурсний добір, тривала початкова підготовка, інститут наставництва та поетапна спеціалізація забезпечують високий професійний рівень, стабільність кадрів і низький рівень плинності персоналу, що безпосередньо впливає на результативність протидії організованій злочинності [152]. Відтак, окрему роль у забезпеченні ефективності протидії організованій злочинності відіграє система добору, підготовки та професійного розвитку кадрів FBI. Високі вимоги до кандидатів (рівень освіти, професійний досвід, фізична та психологічна придатність, багаторівнева перевірка доброчесності) у поєднанні з інтенсивною початковою та безперервною професійною підготовкою формують стабільний висококваліфікований кадровий потенціал. Така модель дозволяє мінімізувати ризики корупційних проявів, забезпечити інституційну пам'ять та сталість аналітичної й оперативної роботи у сфері протидії організованій злочинності.

У цілому досвід США свідчить, що ефективна протидія організованій злочинності досягається за умови функціонування спеціалізованого центрального правоохоронного органу з широкими координаційними повноваженнями, розвиненою системою міжвідомчої взаємодії, аналітично орієнтованим управлінням та високими стандартами кадрового забезпечення,

що дозволяє здійснювати системний і проактивний вплив на організовані злочинні структури як на національному, так і на транснаціональному рівнях.

Зазначений зарубіжний досвід має суттєве прикладне значення для Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Насамперед йдеться про доцільність інституційного посилення аналітичної та фінансово-економічної складових діяльності, запровадження постійно діючих міжвідомчих оперативних груп, орієнтованих на нейтралізацію конкретних організованих злочинних формувань, а також удосконалення кадрової політики на засадах жорсткого відбору, спеціалізації та безперервної професійної підготовки. Імплементация таких підходів сприятиме трансформації Департаменту стратегічних розслідувань у високоефективний спеціалізований суб'єкт публічного адміністрування, здатний забезпечувати проактивну, системну й результативну протидію організованій злочинності в умовах сучасних безпекових викликів.

У Великій Британії еволюція публічного адміністрування у сфері протидії організованій злочинності пов'язана з формуванням спеціалізованих інституцій, спроможних здійснювати комплексний вплив на стійкі злочинні угруповання. Показовим прикладом такої інституційної відповіді стало створення у 2006 р. Serious Organised Crime Agency (SOCA), яка у 2013 р. була реорганізована у National Crime Agency (NCA). Діяльність цих органів була спрямована на централізацію аналітичних, оперативно-розшукових і координаційних функцій держави у боротьбі з організованою злочинністю, зокрема її насильницькими та транснаціональними формами. До ключових пріоритетів SOCA/NCA належали: системне інформування суспільства про загрози організованої злочинності; активізація механізмів повернення незаконно отриманих активів; підвищення результативності розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів; формування постійного інституційного тиску на організовані злочинні структури шляхом удосконалення оперативно-розшукових, аналітичних і слідчих інструментів [153].

Аналітичні матеріали NCA свідчать, що сучасна організована злочинність у Великій Британії характеризується високим рівнем адаптивності, зокрема через формування міжетнічних і міжгрупових альянсів, ситуативну кооперацію автономних злочинних груп та диверсифікацію кримінальної діяльності з метою максимізації незаконних доходів. Така криміногенна динаміка зумовила орієнтацію британської моделі публічного адміністрування на випереджувальне управління ризиками, активне використання фінансово-економічних інструментів та аналітики, заснованої на даних [154].

Протидія організованій злочинності в Британії розглядається як складова загальнодержавної політики «law and order», що інтегрує кримінально-правові, управлінські, соціальні та фінансово-контрольні заходи. Важливе місце у цій моделі посідає концепція стримування (deterrence), яка передбачає невідворотність та суворість реагування на діяльність небезпечних злочинних угруповань, у тому числі шляхом застосування тривалих строків позбавлення волі до рецидивістів, розширення процесуальних можливостей правоохоронних органів і використання спеціальних превентивних режимів контролю. Паралельно реалізуються ситуативні підходи до профілактики злочинності, зокрема підвищення безпеки міського простору, масштабне впровадження систем відеоспостереження, розвиток програм підтримки потерпілих та залучення місцевих громад до запобіжної діяльності [155].

Зарубіжний досвід Великої Британії демонструє ефективність централізованої аналітично-оперативної моделі публічного адміністрування, орієнтованої на системний і проактивний вплив на організовану злочинність. Для діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України доцільним є: по-перше, посилення його ролі як національного аналітичного та координаційного центру у сфері протидії організованій злочинності; по-друге, інституційне закріплення пріоритету фінансово-економічного та ризик-орієнтованого підходів (виявлення активів, кримінальних мереж і міжгрупових зв'язків); по-третє, розширення міжвідомчих механізмів спільних операцій із чітким визначенням лідируючої

ролі Департаменту; по-четверте, розвиток превентивної складової діяльності через аналітику загроз, ситуативну профілактику та комунікацію з суспільством. Реалізація цих напрямів сприятиме адаптації кращих елементів британської моделі до національних умов і підвищенню ефективності адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності в Україні.

В Італії, яка має один із найтриваліших і найскладніших у Європі досвідів протидії мафіозним формам організованої злочинності (зокрема *Cosa Nostra*, *Ndrangheta*, *Camorra*), сформовано комплексну систему публічного адміністрування, орієнтовану на довгострокову нейтралізацію стійких злочинних угруповань. Ключовими елементами цієї моделі є спеціалізовані прокурорсько-слідчі інституції, насамперед *Direzione Nazionale Antimafia e Antiterrorismo (DNA)*, окружні анти-мафіозні прокуратури *Direzioni Distrettuali Antimafia (DDA)*, а також спеціалізовані слідчі підрозділи поліції та карабінерів, діяльність яких координується на національному рівні. Додатково у структурі Генеральної прокуратури функціонує оперативно-слідчий підрозділ, що забезпечує інтеграцію аналітичних, процесуальних та оперативно-розшукових ресурсів держави у боротьбі з мафією [156, с. 188].

Визначальною рисою італійської моделі є високий рівень парламентського контролю та публічної підзвітності: Міністр внутрішніх справ зобов'язаний регулярно інформувати парламент про стан і тенденції організованої злочинності, що забезпечує не лише політичну відповідальність, а й стратегічну наступність державної політики у цій сфері [157]. Саме завдяки поєднанню спеціалізації, централізованої координації та жорсткого фінансового й процесуального контролю італійська система вважається однією з найбільш ефективних у Європі та здатною адаптуватися до нових форм транснаціональної організованої злочинності.

В Австрії публічне адміністрування у сфері протидії організованій злочинності зорієнтоване передусім на руйнування її економічної основи. У структурі Міністерства внутрішніх справ створено спеціалізовані підрозділи з

протидії організованій злочинності та незаконному обігу наркотиків, які тісно інтегровані з фінансовими розслідуваннями. Ключовим елементом цієї моделі є законодавчо закріплений обов'язок фінансових установ повідомляти правоохоронні органи про підозрілі транзакції, що дозволяє своєчасно виявляти та блокувати фінансові потоки, пов'язані з діяльністю злочинних груп [158, с. 159]. Таким чином, австрійський підхід демонструє ефективність превентивної стратегії, у межах якої фінансовий моніторинг розглядається як один із головних інструментів нейтралізації організованої злочинності.

У Хорватії після здобуття незалежності та в умовах постконфліктної нестабільності було обрано модель жорсткої процесуальної централізації. У 2001 р. у структурі Державної прокуратури створено USKOK (*Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*) – спеціалізований орган з протидії корупції та організованій злочинності. Його керівник одночасно є заступником Генерального прокурора, що забезпечує чітку вертикаль управління та концентрацію процесуальних повноважень. USKOK здійснює стратегічне керівництво і нагляд за розслідуваннями злочинів, пов'язаних з організованими групами, тоді як оперативні дії виконуються спеціалізованими підрозділами поліції [159]. Така модель поєднання прокурорського домінування, міжвідомчої взаємодії та спеціальної підготовки кадрів суттєво підвищила ефективність державної реакції на організовану злочинність у країні.

Загалом аналіз досвіду Італії, Австрії та Хорватії свідчить, що найбільш результативними є моделі публічного адміністрування, які ґрунтуються на: інституційній спеціалізації; централізованій аналітично-координаційній ролі одного суб'єкта; активному використанні фінансово-економічних інструментів; постійному парламентському та суспільному контролю. Саме ці елементи становлять найбільшу цінність для адаптації в національних системах протидії організованій злочинності.

Інституційна модель Польщі характеризується багатосуб'єктністю та функціональною спеціалізацією: протидія організованій злочинності здійснюється поліцією (у т.ч. спеціалізованими підрозділами), спеціальними

службами (антикорупційними та безпековими), прокуратурою (через спеціалізовані підрозділи), а також фінансово-контрольними органами, відповідальними за протидію економічним злочинам і «сірій зоні». У нормативному вимірі базовою рамкою для діяльності поліції є Закон «Про поліцію» 1990 р. [160].

Центральним поліцейським інструментом Польщі у боротьбі з організованою злочинністю є Centralne Biuro Śledcze Policji (CBŚP) – Центральне бюро розслідувань поліції. Його роль полягає у виявленні, запобіганні та розкритті організованої злочинності на загальнодержавному рівні, а також у підтримці складних міжрегіональних розслідувань. У наукових оглядах польського сектору безпеки CBŚP прямо характеризується як ключова структура поліції для протидії організованим злочинностям по всій країні. Для моделі публічного адміністрування Польщі показовим є те, що CBŚP працює не ізольовано, а в режимі спільних міжвідомчих операцій (із залученням антикорупційного органу, фінансової адміністрації, прокуратури), що підвищує результативність за рахунок поєднання оперативно-розшукових, процесуальних і фінансових інструментів [161].

Другим ключовим інституційним компонентом є Central Anti-Corruption Bureau (CBA) – спеціальна служба, створена для протидії корупції у публічному та економічному житті та діям, що шкодять економічним інтересам держави. Нормативною основою є Закон від 9 червня 2006 р. «Про Центральне антикорупційне бюро». Для протидії організованим злочинностям CBA важливе тим, що значна частина сучасних організованих схем має корупційний «супровід», а тому антикорупційний трек є органічно вбудованим у загальну модель боротьби з організованими мережами (зокрема у сферах закупівель, податкових схем, легалізації доходів тощо). Фактично це формує інституційну «зв'язку» CBA–CBSP–прокуратура–податково-митні органи [162].

Окремий інституційний блок у Польщі становить National Revenue Administration (NRA/KAS), у структурі якої прямо виокремлюються підрозділи контролю та боротьби з економічною злочинністю, орієнтовані на зменшення

«тіньової економіки» та протидію правопорушенням (включно зі схемами ПДВ). Цей компонент є принциповим, оскільки сучасна організована злочинність значною мірою існує як економічно-фінансова система (легалізація, конвертація, відмивання, офшоризація), і без фінансового контролю руйнування кримінальних мереж є обмеженим.

У Федеративній республіці Німеччина (ФРН) протидія організованим злочинності реалізується в умовах федералізму: первинні слідчі повноваження переважно зосереджені в поліції земель, тоді як Bundeskriminalamt (ВКА) виконує центральні функції координації, міжнародної взаємодії, поліцейської інформації та підтримки розслідувань у випадках, що мають міжземельний або міжнародний характер, або потребують централізованого управління. Загальні риси правового мандату ВКА та його місця в системі кримінальної поліції викладені в офіційних матеріалах ВКА щодо «правового мандату» (Our Legal Mandate) [163]. Окреме значення має те, що ВКА виступає національним комунікаційним вузлом для європейських і міжнародних каналів взаємодії; зокрема, ВКА виконує функції національного підрозділу взаємодії з Європолем (EUROPOL National Unit), що посилює транскордонну «інтероперабельність» німецької моделі.

Важливою управлінською ознакою німецької моделі є інституціоналізація єдиного національного підходу до моніторингу організованої злочинності. ВКА щорічно готує National Situation Report on Organised Crime (Bundeslagebild Organisierte Kriminalität), який формує стандартизовану інформаційну базу для стратегічних рішень, пріоритезації загроз і ресурсного планування [163]. Сам факт наявності стабільного, регулярно оновлюваного «ситуаційного звіту» є проявом публічно-управлінського підходу: аналітика вбудована в цикл управління, а не є допоміжною функцією.

Практична ефективність німецької системи забезпечується поєднанням: децентралізованого виконання (земельні кримінальні поліції – розслідування на територіальному рівні); централізованої уніфікації критеріїв (єдині підходи до

обліку/класифікації організованої злочинності у федеральній звітності); національної та міжнародної координації через ВКА (включно з каналами ЄС).

У той же час, французька модель характеризується високим ступенем централізації і спеціалізації. У структурі Національної поліції важливу роль відіграє Direction nationale de la police judiciaire (DNPJ), у межах якої функціонують «центральні офіси», спеціалізовані на конкретних видах організованої злочинності. На офіційній сторінці Національної поліції прямо вказано, що OCLCO спеціалізується на боротьбі з озброєним бандитизмом і організованими кримінальними групами, а бригади BRI виступають його підрозділами практичної реалізації [164].

Французька практика демонструє тенденцію до посилення спеціалізованого прокурорського рівня у відповіді на кримінальні мережі. Як актуальний приклад інституційної еволюції: Міністерство юстиції Франції офіційно повідомило про запуск нового Національного прокурорського органу з боротьби з організованою злочинністю (Parquet national anticriminalité organisée, Pnaso) [165], що відображає управлінську логіку «централізації найскладніших справ» та посилення координації між правоохоронними і судовими інституціями на національному рівні.

Узагальнення німецької та французької моделей дозволяє виділити низку практично придатних напрямів імплементації для Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України:

1. Інституціоналізація національної аналітики: запровадження на рівні регулярного «національного звіту» про організовану злочинність за сталими критеріями (аналог ВКА Organised Crime Situation Report) як основи стратегічного планування, пріоритезації загроз і розподілу ресурсів.

2. Посилення ролі Департаменту як інформаційно-координаційного хабу: розвиток внутрішніх процедур швидкого обміну даними між регіональними підрозділами та іншими суб'єктами (прокуратура, БЕБ, ДБР, СБУ), а також формалізація «координаційного ядра» (за логікою ВКА як національного центру інформації та комунікації).

3. Функціональна спеціалізація підрозділів: розвиток профільних напрямів (фінансова організована злочинність, наркоринки, зброя/боєприпаси, кіберкомпоненти, транснаціональні мережі) у форматі «центрального офісів/центрів компетенцій», як це реалізовано у французькій DNPJ через OCLCO та інші офіси.

4. Стандартизація взаємодії з судово-прокурорською системою: адаптація французької логіки «національної спеціалізації» (централізація найбільш складних проваджень) до вітчизняних умов шляхом вироблення спільних процедур (у т.ч. щодо міжрегіональних/транснаціональних кримінальних проваджень), із можливим нормативним закріпленням окремих механізмів на рівні відомчих нормативно-правових актів.

Проведений аналіз зарубіжних моделей публічного адміністрування у сфері протидії організованій злочинності засвідчує, що ефективність діяльності правоохоронних органів у сучасних умовах безпосередньо залежить від їх інституційної спроможності, стратегічної керованості, рівня міжвідомчої координації, підзвітності та дотримання стандартів прав людини. Саме в цьому контексті слід розглядати положення Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [166], який є системною відповіддю держави на виклики, зумовлені збройною агресією проти України.

У ході війни органи правопорядку опинилися в умовах безпрецедентного навантаження та загроз, що актуалізувало низку організаційних, кадрових, управлінських і правових проблем, які обмежували їхню спроможність ефективно виконувати завдання із забезпечення національної безпеки. Водночас суспільний запит на глибинні й незворотні реформи правоохоронної системи не лише зберігся, а й посилюється, що кореспондує з європейськими підходами до модернізації сектору внутрішньої безпеки після кризових і воєнних періодів.

Стратегічний план виходить із пріоритетності гарантування прав і свобод людини та громадянина, утвердження верховенства права й подальшої

розбудови демократичної правової держави, що відповідає усталеним стандартам Європейського Союзу та практиці провідних європейських країн. Поряд із цим наголошується на необхідності посилення стратегічного та операційного потенціалу органів правопорядку, зокрема шляхом цифровізації, підвищення оперативності управлінських рішень і результативності діяльності, що є ключовими елементами сучасного публічного адміністрування у сфері безпеки.

Комплексність реформування визначається охопленням усіх базових складових функціонування органів правопорядку: від добору та підготовки високопрофесійного персоналу до вдосконалення управлінських структур, організаційної культури та нормативно-правового регулювання з урахуванням реальних потреб правозастосовної практики. Особлива увага приділяється мінімізації корупційних ризиків, розвитку механізмів демократичного цивільного контролю, підзвітності та прозорості діяльності, що узгоджується з кращими практиками Німеччини, Франції, Італії та інших держав ЄС.

Стратегічний план чітко визначає ключові пріоритети реформ:

- забезпечення верховенства права та прав людини, включно з принципами недискримінації та гендерної рівності;
- запобігання та протидію злочинності із дотриманням міжнародних стандартів;
- посилення інституційної незалежності органів правопорядку і прокуратури;
- розвиток міжнародного співробітництва та міжвідомчої взаємодії;
- підвищення ефективності виконання функцій органами правопорядку як складовими сектору безпеки і оборони.

Узгоджено з європейським досвідом, у документі підкреслюється, що демократично керована, підзвітна, компетентна та результативна система органів правопорядку є передумовою стабільного розвитку держави, зростання рівня публічної та громадської безпеки, зміцнення суспільної довіри до інституцій влади, а також підвищення інвестиційної привабливості України.

Важливим концептуальним положенням Комплексного стратегічного плану є обґрунтування потреби у єдиному комплексному нормативно-правовому акті, який закріплює концепцію реформ у сфері органів правопорядку та прокуратури. Такий підхід спрямований на подолання системних проблем, зокрема: надмірної тривалості досудового розслідування, нечіткого розмежування компетенції між органами, дублювання функцій, корупційних ризиків, недосконалих механізмів кар'єрного зростання та кадрового добору, а також на гармонізацію кримінального й кримінального процесуального законодавства України зі стандартами ЄС.

Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку на 2023–2027 роки логічно вписується у загальноєвропейську парадигму модернізації системи внутрішньої безпеки та створює концептуальне підґрунтя для інституційного розвитку спеціалізованих органів протидії організованим злочинності, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, як ключового суб'єкта аналітичного, координаційного та міжвідомчого реагування на сучасні кримінальні загрози.

Відтак, на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (2023 р.) обґрунтовано необхідність формування цілісного програмно-стратегічного підґрунтя розвитку спеціалізованих суб'єктів протидії організованим злочинності, зокрема шляхом розроблення та впровадження:

I. Концепції розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яка має закласти ідеологічні, методологічні та організаційно-правові засади формування сучасної моделі діяльності цього органу як ключового аналітико-оперативного суб'єкта протидії організованим злочинності в умовах воєнного стану, гібридних загроз та зростання транснаціональних кримінальних ризиків.

Змістовним ядром Концепції повинна стати ризик-орієнтована, проактивна та аналітико-орієнтована модель діяльності, за якої основний акцент переноситься з реактивного реагування на вже вчинені кримінальні

правопорушення на раннє виявлення, прогнозування та нейтралізацію кримінальних загроз, що відповідає сучасним європейським підходам до публічного адміністрування у сфері безпеки.

У межах Концепції доцільно:

- чітко визначити місце та роль Департаменту стратегічних розслідувань у системі органів правопорядку, з урахуванням його спеціалізованого призначення як міжрегіонального суб'єкта аналітичного супроводу, координації та ініціювання комплексних заходів протидії організованим злочинності;

- уточнити функціональне призначення Департаменту у сфері протидії організованим та корупційній злочинності, а також кримінальним проявам, пов'язаним із фінансуванням тероризму, незаконним обігом зброї, транснаціональними злочинними мережами, з урахуванням кризових ситуацій, воєнного стану та особливостей післявоєнної трансформації безпекового середовища;

- розширити та оновити систему принципів діяльності, доповнивши її положеннями про пріоритет превентивного впливу, доказову аналітику, міжвідомчу інтеграцію, стратегічне планування, пропорційність втручання та неухильне дотримання прав і свобод людини;

- сформувати підґрунтя для подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності Департаменту з урахуванням його особливого статусу, завдань та функціонального навантаження у системі протидії організованим злочинності.

Таким чином, Концепція має виконувати роль базового стратегічного документа, який визначає довгострокові цілі, пріоритети та напрями розвитку Департаменту стратегічних розслідувань у контексті загальнодержавної політики безпеки.

II. Плану дій з удосконалення діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованим злочинності (до 2030 року), який має виступати практичним інструментом

реалізації положень Концепції, конкретизуючи стратегічні цілі у вигляді поетапних, вимірюваних та інституційно забезпечених заходів.

Зміст Плану дій доцільно структурувати за такими ключовими напрямами:

1. Функціональне розмежування повноважень між Департаментом стратегічних розслідувань, іншими підрозділами Національної поліції України та правоохоронними органами з метою усунення дублювання функцій, підвищення чіткості компетенцій і концентрації ресурсів саме на протидії організованій злочинності;

2. Інституційне посилення кримінального аналізу, зокрема шляхом створення у структурі Департаменту спеціалізованих підрозділів стратегічного аналізу та прогнозування кримінальних загроз, здатних формувати аналітичні продукти для управлінських рішень, міжвідомчої координації та міжнародного співробітництва;

3. Упровадження системи постійного моніторингу криміногенної та безпекової ситуації, що передбачає використання індикаторів ризику, сценарного аналізу, оцінки латентних процесів та раннього виявлення ознак активізації організованих злочинних формувань;

4. Переорієнтацію системи оцінювання ефективності діяльності Департаменту з формально-кількісних показників (кількість проваджень, затримань, оперативних заходів) на якісні критерії, зокрема рівень зниження кримінальних загроз, нейтралізацію злочинних мереж, запобігання тяжким злочинам та ефективність превентивного впливу;

5. Удосконалення інформаційно-аналітичної інфраструктури та системи професійної підготовки персоналу, з урахуванням сучасних викликів у сфері фінансових розслідувань, протидії відмиванню доходів, кіберзлочинності, кризового менеджменту, міжнародної та міжвідомчої взаємодії.

Реалізація зазначених заходів у межах Плану дій дозволить забезпечити інституційну сталість, аналітичну спроможність та стратегічну керованість діяльності Департаменту стратегічних розслідувань, що є необхідною умовою

ефективної протидії організованій злочинності в Україні в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Підводячи підсумки підрозділу, слід зазначити, що аналіз зарубіжного досвіду публічного адміністрування у сфері протидії організованій злочинності засвідчує наявність різноманітних, але концептуально виважених інституційних моделей, орієнтованих на системну протидію організованій, у тому числі транснаціональній, злочинності. Для країн Північної Америки характерним є акцент на чіткому розмежуванні компетенції між правоохоронними інституціями, високому рівні міжвідомчої координації та широкому застосуванню кримінального й стратегічного аналізу як основи управлінських рішень. У державах Європейського Союзу сформовано спеціалізовані поліцейські та міжвідомчі структури з розширеними аналітичними, оперативно-розшуковими та координаційними повноваженнями, діяльність яких здійснюється у тісній взаємодії з органами прокуратури, фінансово-контрольними інституціями та судовою владою, що забезпечує ризик-орієнтований, комплексний вплив на кримінальні мережі, їх фінансову основу та організаційну інфраструктуру. Узагальнення зазначених практик дає підстави стверджувати, що їх імплементація має стратегічне значення для розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України і повинна здійснюватися шляхом формування цілісної системи програмно-стратегічних документів, зокрема Концепції розвитку Департаменту та комплексного Плану дій, спрямованих на посилення його адміністративно-правового статусу, інституційної спроможності та адаптації до сучасних воєнних і безпекових викликів.

3.2. Реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України під час міжнародного співробітництва щодо протидії організованій злочинності

Сучасний етап розвитку організованої злочинності характеризується транснаціональним спрямуванням, ускладненням форм і методів злочинної діяльності, активним використанням цифрових технологій, фінансових інструментів, міжнародних логістичних мереж тощо. За таких умов ефективна протидія організованій злочинності виходить за межі виключно національної юрисдикції та об'єктивно потребує розширення і поглиблення міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Саме в цьому контексті особливого значення набуває реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України як суб'єкта протидії організованій злочинності в умовах міжнародної співпраці.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії організованій злочинності виступає важливим напрямом реалізації публічно-владних повноважень органів Національної поліції України та охоплює широкий спектр форм і механізмів, зокрема обмін оперативною й аналітичною інформацією, участь у спільних операціях, взаємодію з міжнародними правоохоронними організаціями, виконання міжнародних зобов'язань України, а також застосування норм міжнародного та національного законодавства у сфері правоохоронної діяльності.

Відтак адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань набуває додаткового змісту, оскільки реалізується не лише у внутрішньодержавних адміністративно-правових відносинах, а й у межах міждержавної та міжвідомчої взаємодії. Зокрема, реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань у сфері міжнародного співробітництва зумовлена його завданнями, функціями та повноваженнями, пов'язаними з виявленням, попередженням і припиненням діяльності організованих злочинних формувань, у тому числі й

транснаціонального спрямування, протидією корупційним зв'язкам міжнародного характеру, тероризму.

Варто відзначити, що організована злочинність є складним і суспільно небезпечним соціальним явищем, яке системно підриває засади нормального розвитку та функціонування держави і громадянського суспільства, становлячи загрозу не лише для України, а й для світової спільноти загалом. Усвідомлення глобального характеру цієї загрози зумовило закріплення на універсальному рівні обов'язку держав до співробітництва у вирішенні соціальних і безпекових проблем, що, зокрема, відображено у ч. 3 ст. 1, а також ст. 55 і 56 Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) [167].

Аналіз міжнародного досвіду протидії злочинності переконливо свідчить, що в сучасних умовах кримінальні прояви набули системного та транснаціонального характеру і становлять реальну загрозу демократичному розвитку, економічній стабільності та національній безпеці більшості держав світу. Організовані злочинні угруповання, використовуючи розгалужені міжрегіональні та міжнародні зв'язки, дедалі активніше спрямовують свою діяльність на встановлення контролю над найбільш прибутковими та стратегічно важливими сферами суспільних відносин, що дозволяє їм акумулювати значні фінансові ресурси та впливати на соціально-політичні процеси [168].

Зазначена тенденція є вкрай небезпечною і для України, оскільки протягом останніх років спостерігається поява та поширення нових видів кримінальних правопорушень, зокрема проти власності, у сфері господарської та фінансової діяльності (підроблення банківських чеків і платіжних карток, незаконний обіг цінних паперів, конвертаційні схеми з виведенням коштів за кордон, фіктивні банкрутства тощо), а також правопорушень, пов'язаних із терористичною діяльністю, піратством і різними формами екстремізму. Особливу загрозу становлять транснаціональні злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, торгівлі людьми та сексуальної експлуатації, незаконного обігу зброї, лікарських препаратів, культурних цінностей,

вибухових і небезпечних речовин, а також злочини у сфері кібербезпеки, що пов'язані з втручанням у роботу комп'ютерних мереж, автоматизованих систем державного й військового управління та об'єктів критичної інфраструктури, які за своєю природою мають транскордонний характер. Водночас представники так званої «української мафії» відіграють дедалі помітнішу роль у міжнародних злочинних співтовариствах. За офіційними даними, близько двох тисяч громадян України залучені до діяльності таких формувань і підтримують стійкі кримінальні зв'язки зі злочинними структурами країн пострадянського простору, Балтійського регіону, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Польщі, Румунії, Туреччини та інших держав [66].

Тому, міжнародна співпраця у сфері протидії організованій злочинності має специфічний, інституційно та процедурно детермінований характер, що знайшло своє нормативне закріплення у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [169], яка сформувала самостійний напрям міжнародно-правового регулювання, спрямований на координацію зусиль держав у боротьбі з цим глобальним криміногенним явищем.

Зазначені обставини зумовлюють об'єктивну необхідність посилення міжнародного співробітництва у сфері протидії організованій злочинності та формування ефективних адміністративно-правових механізмів взаємодії національних правоохоронних органів із міжнародними безпековими інституціями, що має безпосереднє значення для практичної реалізації адміністративно-правового статусу спеціалізованих підрозділів Національної поліції України, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань.

Варто наголосити, що на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин світова спільнота постала перед якісно новими безпековими викликами, зумовленими поєднанням зовнішньої агресії, внутрішньої політичної та соціальної нестабільності, а також поширенням гібридних загроз. За цих умов актуалізується потреба у виробленні та застосуванні ефективних міжнародних механізмів захисту від насильницьких і кримінально організованих проявів, що

виходять за межі національних юрисдикцій. Зростання рівня злочинності та посилення її транснаціонального характеру об'єктивно зумовили необхідність активізації міжнародного співробітництва у сфері протидії організованим злочинності, зокрема у взаємодії України з європейськими державами та міжнародними інституціями, що набуває особливого значення в умовах сучасного етапу розвитку українського суспільства.

Водночас регулювання взаємодії міжнародного та національного права у сфері протидії злочинності значною мірою здійснюється через систему міжнародних стандартів, які формують універсальні підходи до кримінальної політики та діяльності правоохоронних органів. Визначальна роль у їх виробленні належить Конгресам ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя, що з 1955 року регулярно, з періодичністю один раз на п'ять років, об'єднують представників урядів, наукових кіл, громадянського суспільства та експертного середовища для обговорення стану, тенденцій і перспектив розвитку злочинності у світі. Документи та рекомендації, ухвалені за результатами цих форумів, затверджуються Генеральною Асамблеєю ООН, унаслідок чого сформовано цілісну систему міжнародних стандартів у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя.

Підготовка й організація Конгресів покладена на Раду ООН, у структурі якої з 1950 року функціонує спеціалізований експертний орган, що зазнавав еволюційних змін у своїй назві та статусі: від Комітету експертів із попередження злочинності та поводження з правопорушниками до Комісії з питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя. Відповідні інституційні трансформації зумовили й зміну найменування самих форумів – від «Конгресів ООН із попередження злочинності та поводження з правопорушниками» до «Конгресів ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя», що відображає розширення предметного поля міжнародної кримінальної політики.

Разом із тим слід констатувати, що за роки незалежності Україна не повною мірою була інтегрована у процеси формування та практичної реалізації

рішень зазначених Конгресів, попри те, що вони є найбільшими та найбільш репрезентативними міжнародними майданчиками у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя. Недостатня інституційна залученість до реалізації їх рекомендацій обмежувала потенціал використання міжнародних стандартів у національній кримінальній політиці та стримувала розвиток ефективних форм міжнародного співробітництва у протидії транснаціональним організованим злочинним об'єднанням. У цьому контексті посилення участі України в механізмах, ініційованих ООН, набуває особливого значення для вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності національних правоохоронних органів і, зокрема, для повноцінної реалізації адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у сфері міжнародної взаємодії.

Перші Конгреси ООН із попередження злочинності та поведження з правопорушниками (Женева, 1955 р.; Лондон, 1960 р.) були зосереджені переважно на проблематиці злочинності неповнолітніх і питаннях ресоціалізації, що в межах даного дослідження не має визначального значення. Водночас уже Третій Конгрес ООН (Стокгольм, 1965 р.) започаткував концептуально новий підхід, акцентувавши увагу на взаємозв'язку злочинності із соціальними трансформаціями, необхідності розвитку наукових досліджень, професійної підготовки кадрів та реалізації регіональних і міжрегіональних ініціатив у сфері протидії злочинності. Логічним продовженням цих рішень стало створення у 1968 році в Римі Науково-дослідного інституту соціального захисту при ООН, який згодом трансформувався у Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя (UNICRI) [170].

Четвертий Конгрес ООН (Киото, 1970 р.) підкреслив необхідність стратегічного планування запобігання злочинності у взаємозв'язку із соціально-економічним розвитком та активною участю суспільства. Водночас саме П'ятий Конгрес (Женева, 1975 р.) уперше на міжнародному рівні визнав організовану злочинність, зокрема транснаціональну, як самостійне й надзвичайно небезпечне явище, що функціонує за логікою кримінального бізнесу.

Подальший розвиток міжнародно-правових підходів до протидії транснаціональній організованій злочинності відбувся на Шостому та Сьомому Конгресах ООН (Каракас, 1980 р.; Мілан, 1985 р.), де було визнано необхідність урахування соціальних, політичних, економічних і культурних умов окремих держав, а також ухвалено Каракаську декларацію, Міланський план дій та низку універсальних стандартів, спрямованих на вдосконалення статистичного обліку, захист прав жертв злочинів і зловживання владою. У цих документах діяльність транснаціональних організованих злочинних об'єднань уперше була охарактеризована як глобальна загроза політичному, економічному та соціальному розвитку людства.

Восьмий Конгрес ООН (Гавана, 1990 р.) зосередив увагу на необхідності глибокого аналізу структури транснаціональних злочинних формувань, оцінці ефективності існуючих заходів боротьби з ними та розширенні міжнародного співробітництва у сфері протидії тероризму. Його рішення стали підґрунтям для створення Комісії ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя як ключового координуючого органу в цій сфері.

На Дев'ятому та Десятому Конгресах ООН (Каїр, 1995 р.; Відень, 2000 р.) було суттєво посилено акцент на міжнародному співробітництві, технічній допомозі та протидії корупції, що зрештою призвело до ухвалення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [169]. Цей міжнародний договір заклав фундаментальні напрями боротьби з транснаціональними організованими злочинними об'єднаннями, зокрема криміналізацію участі в них, протидію відмиванню доходів, корупції, а також розвиток міждержавного співробітництва, обміну інформацією й координації діяльності правоохоронних органів.

В умовах збройної агресії проти України та дії правового режиму воєнного стану транснаціональна організована злочинність набула якісно нових ознак, вийшовши за межі суто кримінально-економічного явища й перетворившись на один із чинників воєнно-політичної ситуації та національної безпеки. Такі злочинні об'єднання володіють значними фінансовими,

матеріально-технічними, людськими ресурсами та доступом до зброї, діють поза межами державних кордонів і здатні істотно впливати на стабільність окремих регіонів, що зумовлює необхідність узгодження заходів протидії з державною стратегією національної безпеки [7].

Подальші Конгреси ООН (Бангкок, 2005 р.; Сальвадор, 2010 р.; Доха, 2015 р.; Кіото, 2020 р.) засвідчили розширення предметного поля міжнародної кримінальної політики, зокрема за рахунок кіберзлочинності, фінансування тероризму, незаконної міграції, торгівлі людьми, відмивання коштів та використання новітніх технологій злочинними угрупованнями. У відповідних деклараціях наголошено на необхідності максимально ефективного використання положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та інших міжнародних договорів як правової основи міжнародного співробітництва [171, с. 411–452].

Таким чином, значення Конгресів ООН полягає не лише у формуванні універсальних міжнародно-правових стандартів, а й у створенні інституційних та методологічних передумов для стратегічного прогнозування, планування протидії організованій злочинності, обміну інформацією, надання технічної й кадрової допомоги, а також поширення найкращих наукових і практичних напрацювань. Саме в цьому контексті реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України набуває особливої ваги, оскільки його оперативно-розшукові, аналітичні та координаційні повноваження виступають ключовим інструментом інтеграції України у систему міжнародного співробітництва щодо протидії організованій злочинності, у тому числі й транснаціонального характеру.

Таким чином, варто наголосити, що рекомендації ООН відіграють ключову роль у координації міжнародних зусиль, формуванні міжнародно-правової основи протидії злочинності та виробленні міжнародних стандартів боротьби з транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, що безпосередньо впливає на реалізацію адміністративно-правового статусу вітчизняних правоохоронних органів, зокрема Департаменту стратегічних

розслідувань Національної поліції України. Матеріали та рішення конгресів ООН з питань запобігання злочинності і кримінального правосуддя засвідчують сталу тенденцію до розширення кола проблем, які обговорюються державами-учасницями, що є закономірною реакцією міжнародної спільноти на зростання рівня криміногенності у світі в умовах глобалізаційних, у тому числі воєнних, процесів та активного залучення до них транснаціональних організованих злочинних формувань.

Ураховуючи об'єктивну неможливість ефективної протидії транснаціональній організованій злочинності зусиллями лише однієї держави, міжнародне співтовариство вимушене розвивати багаторівневу систему договірно-правового та інституційного співробітництва, що охоплює як багатосторонні міжнародні договори універсального й регіонального характеру, так і двосторонні угоди, спрямовані на врегулювання конкретних аспектів взаємодії правоохоронних і судових органів. Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є складовою національного законодавства України [60], а згідно зі ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» такі договори підлягають безпосередньому застосуванню у внутрішньодержавній правовій системі [172]. У разі колізії між нормами національного законодавства та положеннями міжнародного договору, що набрав чинності в установленому порядку, пріоритет мають норми міжнародного договору, що має принципове значення для реалізації міжнародних зобов'язань України у сфері протидії організованій злочинності.

У сучасних умовах у світі вже сформувалися основні напрями нормативно-правового й організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю, до яких належать: укладання багатосторонніх міжнародних договорів; розвиток двосторонньої договірної бази між державами; участь у програмах та ініціативах міжнародних міжурядових і неурядових організацій. За роки незалежності Україна сформувала розгалужену договірно-правову основу співробітництва з протидії

міжнародній організованій злочинності з державами ближнього та далекого зарубіжжя, яка з урахуванням протоколів і програм реалізації охоплює понад сто міжнародних документів [173; 26]. Така договірна база створює необхідні правові передумови для практичної реалізації адміністративно-правового статусу спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у міжнародному вимірі.

Водночас характер сучасної транснаціональної організованої злочинності зазнає суттєвих змін у зв'язку з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Кіберзлочини транснаціонального характеру, місце вчинення яких і настання їхніх наслідків не обмежуються державними кордонами, стали одним із найнебезпечніших викликів для системи міжнародної безпеки. Глобалізація комп'ютерних мереж, цифровізація фінансових і управлінських процесів, конвергенція інформаційних технологій створили сприятливі умови для використання їх організованими злочинними формуваннями з метою здійснення протиправної діяльності. Унаслідок цього об'єктами кібератак дедалі частіше стають інформаційні ресурси фінансових установ, підприємств енергетики та транспорту, органів державної влади й сектору безпеки, що безпосередньо загрожує економічній та національній безпеці держав [174].

Організовані злочинні угруповання нерідко реалізують спільні злочинні операції у сфері незаконного обігу наркотиків, торгівлі зброєю, людьми, культурними цінностями, радіоактивними та небезпечними речовинами, у фінансово-кредитній і зовнішньоекономічній діяльності, а також у військовій сфері. Показовим у цьому контексті є приклад екстрадиції у 2017 році з Іспанії до Сполучених Штатів Америки програміста, причетного до створення шкідливого програмного забезпечення типу «банківський троян», яке використовувалося організованою злочинною групою для викрадення банківських даних і фінансових ресурсів. Виявлення серверів у кількох європейських державах та міжнародна координація правоохоронних органів у

цій справі наочно демонструють транснаціональний характер сучасних кіберзлочинів і необхідність скоординованих дій на міждержавному рівні [175].

Новітні технології застосовуються не лише для вчинення кримінальних правопорушень у нових формах, а й для створення принципово нових видів, властивих високотехнологічному інформаційному суспільству. Такі кримінальні правопорушення завдають державам значних економічних збитків і водночас створюють реальну загрозу національній безпеці. Саме транснаціональний характер кіберзлочинності зумовив необхідність узгодження міжнародних підходів до кримінальної політики та процесуального співробітництва у цій сфері.

У цьому зв'язку на європейському рівні було усвідомлено першочергову потребу формування спільної державної політики, спрямованої на захист суспільства від кіберзлочинності, шляхом гармонізації законодавства та розвитку міжнародного співробітництва. Незважаючи на наявність численних угод про правову допомогу, тривалий час питання кібербезпеки залишалися недостатньо врегульованими. Саме це зумовило ухвалення Конвенції про кіберзлочинність, ратифікованої Україною у 2005 р. [176], яка суттєво доповнила систему міжнародно-правових інструментів і створила додаткові можливості для підвищення ефективності досудового розслідування злочинів у сфері використання інформаційних технологій. У сукупності зазначені міжнародно-правові механізми формують нормативне підґрунтя для реалізації адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України під час міжнародного співробітництва щодо протидії організованим, зокрема транснаціональній та кіберорганізованим, злочинності.

Як відзначає О. С. Доценко, процес міжнародного співробітництва у формуванні ефективного нормативно-правового та організаційного забезпечення протидії організованим злочинності характеризується повільністю та фрагментарністю, відсутністю належної послідовності й синхронізації дій держав. Такий стан справ об'єктивно створює сприятливі умови для адаптації

організованих злочинних угруповань до наявних правових механізмів, випередження ними інституційних і правових реакцій держав та, як наслідок, збереження високого рівня латентності й безкарності їх діяльності [26, с. 411].

Аналіз змісту двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів у сфері протидії організованій злочинності свідчить, що основними формами міжнародної взаємодії традиційно визначаються: виконання запитів і доручень у межах кримінальних проваджень; обмін оперативною, інформацією щодо конкретних осіб або організованих злочинних формувань; надання сприяння у проведенні процесуальних дій; взаємне використання техніки й спеціальних засобів; організація та проведення міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів і круглих столів з метою обміну досвідом; відрядження працівників правоохоронних органів для вивчення передових практик протидії організованій злочинності. Зазначені форми становлять базис практичної реалізації міжнародних зобов'язань держав у цій сфері та безпосередньо впливають на ефективність діяльності національних правоохоронних органів.

Важливі можливості для поглиблення такої взаємодії закріплені у ст. 19 і 20 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, якими передбачено право держав-учасниць укласти двосторонні або багатосторонні угоди щодо створення спільних слідчих органів і проведення спільних розслідувань [169]. Крім того, Конвенція допускає, в межах внутрішнього законодавства, застосування спеціальних методів розслідування, зокрема контрольованих поставок, електронного спостереження та інших форм технічного й оперативного контролю, що суттєво розширює інструментарій міжнародної правоохоронної співпраці.

Найбільш гнучкою формою нормативно-правового та організаційного забезпечення протидії організованій злочинності обґрунтовано вважається двостороннє співробітництво між правоохоронними органами держав. Саме такі угоди дозволяють максимально враховувати специфіку двосторонніх відносин, рівень довіри між партнерами, їхні пріоритети, ресурси та інституційні можливості. Як правило, міждержавні договори доповнюються

міжвідомчими угодами, у яких конкретизуються завдання окремих органів, механізми координації, порядок обміну інформацією та вирішення питань, що належать до їх компетенції. Разом із тим, відзначає В. Г. Севрук, двостороннє співробітництво не позбавлене певних недоліків. Зокрема, така взаємодія часто має нерегулярний, епізодичний характер, що негативно позначається на її результативності, а також потребує додаткових часових, кадрових і фінансових ресурсів для узгодження позицій, процедур і рішень. Попри це, двосторонній формат співпраці залишається важливим елементом міжнародної протидії організованій злочинності та потребує подальшого розвитку й інституційного вдосконалення [177, с. 174].

Водночас багатостороння взаємодія має низку суттєвих переваг. По-перше, вона зменшує витрати часу і ресурсів держав на укладання численних окремих двосторонніх договорів. По-друге, у її межах формуються уніфіковані правила поведінки та стандарти взаємодії, обов'язкові для всіх держав-учасниць. По-третє, багатосторонній формат створює механізми колективного впливу на державу, яка не виконує взятих на себе зобов'язань, що підвищує рівень відповідальності сторін і стабільність міжнародного співробітництва.

У сукупності зазначені форми та механізми міжнародної взаємодії утворюють правову й організаційну основу реалізації адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у сфері міжнародного співробітництва, визначаючи межі, інструменти та напрями його участі у протидії організованій злочинності, у тому числі транснаціональній.

На протидію організованим злочинним об'єднанням у міжнародному просторі сформовано та функціонує система спеціалізованих правоохоронних структур, ключовим призначенням яких є виявлення, документування та припинення злочинної діяльності, що здійснюється на території двох і більше країн. Діяльність таких інституцій створює можливості для акумулювання, аналізу та практичного використання значних масивів інформації попереджувального та доказового характеру, зокрема щодо реєстрації суб'єктів

господарювання, руху фінансових потоків, функціонування конвертаційних центрів, транснаціональних логістичних маршрутів та інших елементів злочинної інфраструктури. Саме у цьому контексті найбільш результативною визнається комплексна взаємодія національних Департаменту стратегічних розслідувань з міжнародними безпековими організаціями та інституціями країн-членів Європейського Союзу, а також зі спеціалізованими структурами, діяльність яких спрямована на протидію організованим злочинності та фінансовим правопорушенням.

Центральне місце серед таких інституцій посідає *Європол* (European Police Office) – правоохоронна установа Європейського Союзу, основним завданням якої є збирання, систематизація та аналітичне опрацювання інформації про тяжкі та особливо тяжкі злочини транснаціонального характеру. Практичне функціонування Європолу було започатковане у 1994 році, а його сучасний правовий статус остаточно визначений рішенням Ради ЄС, що набуло чинності з 1 січня 2010 року та замінило Конвенцію про Європол [178]. Компетенція такої інституції охоплює організовану злочинність, економічні й фінансові злочини, кіберзлочинність та інші кримінальні правопорушення, які мають міждержавний характер і стосуються інтересів двох або більше країн-членів ЄС, що обумовлює необхідність скоординованих спільних дій на наднаціональному рівні.

Аналітичні матеріали Європолу свідчать про чітко виражену спеціалізацію окремих транснаціональних організованих злочинних угруповань у межах європейського простору: турецькі та албанські формування традиційно контролюють незаконний обіг наркотичних засобів, насамперед героїну; для румунських і болгарських угруповань характерними є корисливі злочини та торгівля людьми; китайські злочинні структури задіяні у схемах нелегальної міграції, торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, а також контрабандних операціях. З метою системного реагування на такі загрози Європол регулярно готує стратегічні та оперативні аналітичні звіти типу SOCTA (Serious and Organized Crime Threat Assessment), у яких здійснюється

оцінка рівня загроз, аналізуються тенденції транснаціональної організованої злочинності, узагальнюються кращі практики протидії та формуються рекомендації щодо гармонізації процедур розслідування в державах-членах [179].

Місія Європолу, штаб-квартира якого розташована в Гаазі, полягає у наданні всебічної аналітичної, експертної та технічної підтримки державам-членам у запобіганні та протидії серйозній міжнародній і організованій злочинності, тероризму та кіберзлочинності, а також у розвитку співпраці з державами-партнерами, що не входять до ЄС, і міжнародними організаціями. Відповідно до чинного регламенту Європолу, на запит держави-члена його співробітники можуть надавати оперативну підтримку компетентним органам, зокрема шляхом сприяння транскордонному обміну інформацією, аналітичного та судово-технічного супроводу операцій і розслідувань, у тому числі в межах спільних слідчих груп. Водночас персонал Європолу не наділений самостійними повноваженнями щодо проведення досудових розслідувань, що зумовлює його допоміжну, але стратегічно важливу роль у механізмі міжнародної правоохоронної взаємодії [180].

У сукупності зазначене свідчить, що співпраця з такими міжнародними інституціями є ключовим напрямом реалізації адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у міжнародному вимірі, оскільки саме через участь у спільних аналітичних, інформаційних та координаційних механізмах забезпечується ефективна протидія транснаціональній організованій злочинності.

Стратегічні напрями діяльності *Європол* формуються з урахуванням зростаючої складності та динаміки транснаціональної організованої злочинності й спрямовані на забезпечення інтегрованої правоохоронної відповіді на рівні Європейського Союзу та за його межами. Насамперед, ключовим вектором діяльності Європолу є забезпечення багаторівневого інформаційного обміну між державами-членами ЄС, третіми країнами та міжнародними партнерами, у межах якого ця установа виконує функції

централізованого інформаційно-аналітичного хабу. Саме через акумулювання, систематизацію та аналітичне опрацювання великих масивів даних створюються умови для своєчасного виявлення транснаціональних злочинних загроз і формування спільної інформаційної картини.

Другим стратегічним напрямом є надання оперативної підтримки компетентним органам держав-членів і партнерських країн. Якщо на початкових етапах діяльності Європолу така підтримка зводилася переважно до організації координаційних зустрічей, інформаційного аналізу та експертного супроводу, то нині вона трансформувалася у більш активну модель, що передбачає безпосередню участь Європолу в оперативних заходах, спільних слідчих групах і міжнародних операціях, без надання при цьому власних слідчих повноважень. Третім напрямом виступає організаційно-управлінська діяльність, пов'язана з участю у формуванні та реалізації управлінських рішень на рівні ЄС, зокрема в межах політичного циклу Європейського Союзу у сфері внутрішньої безпеки [181, с. 89].

На постійній основі Європол здійснює моніторинг тенденцій розвитку транснаціональних організованих злочинних об'єднань, визначає нові пріоритетні напрями протидії, аналізує відкриті джерела інформації та застосовує інструменти ділової розвідки (business intelligence) щодо діяльності окремих злочинних структур. Важливим інструментом такої взаємодії є система SIENA, яка забезпечує захищений обмін інформацією між національними правоохоронними органами на двосторонньому та багатосторонньому рівнях із дотриманням принципів авторизації та конфіденційності. При цьому надання Європолу відповідних прав доступу до інформації істотно підвищує аналітичну цінність отриманих даних і можливості їх практичного використання.

Стратегічний аналіз, що здійснюється Європолом, має на меті не лише опис поточної криміногенної ситуації, а й формування довгострокових прогнозів, пріоритизацію оперативних проєктів та інвестицій, підтримку планування й розподілу ресурсів, а також інформування безпекових структур. Підготовлені аналітичні продукти використовуються правоохоронними

органами держав-членів ЄС і низкою інституцій третіх країн, слугуючи підґрунтям для ініціювання нових розслідувань і координації міждержавних дій.

Окреме місце в діяльності Європолу займає протидія фінансовим злочинам і незаконним фінансовим потокам. У межах структур ЄС функціонують спеціалізовані підрозділи та мережі, зокрема OLAF, SIENA та FIU.net, діяльність яких орієнтована на виявлення схем відмивання коштів, запобігання контрабанді готівки та фінансуванню злочинної діяльності. Як перспективний напрям розглядається подальша інтеграція цих механізмів з метою підвищення ефективності фінансових розслідувань. Особливу увагу приділено аналізу транснаціональних маршрутів контрабанди готівкових коштів, у тому числі таких, що проходять через територію України до країн Європейського Союзу [182].

Важливим елементом правового режиму діяльності Європолу є обробка персональних даних у правоохоронних цілях, яка допускається за наявності належних правових гарантій і відповідних міжнародних або інституційних угод. Такий підхід забезпечує баланс між ефективністю боротьби зі злочинністю та дотриманням стандартів захисту прав людини, а також підвищує довіру між державами-партнерами.

У структурі Європолу функціонує Європейський центр боротьби з транснаціональною злочинністю (ЕТТС) [183], який відіграє ключову роль у наданні оперативної та стратегічної підтримки державам-членам, сприяє створенню спільних слідчих груп, мобільних офісів на місцях і фінансуванню організаційних заходів. Центр бере активну участь у формуванні стратегічної інформаційної картини діяльності транснаціональних злочинних об'єднань та у пріоритезації загроз у межах політичного циклу ЄС.

Значний обсяг технічної та аналітичної підтримки Європолу зосереджений на протидії незаконному обігу наркотичних засобів, що залишається одним із найбільш прибуткових сегментів транснаціональної злочинності. Взаємодія з профільними європейськими агентствами дозволяє

здійснювати облік нових психоактивних речовин, методів їх виробництва й приховування, а також забезпечувати функціонування систем раннього сповіщення.

Узагальнюючи, слід констатувати, що Європол виступає міжнародним суб'єктом, який фактично реалізує безпекову політику держав-учасниць у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності, розробляє та впроваджує комплексні організаційно-правові механізми виявлення й нейтралізації злочинних загроз, координує міждержавну взаємодію та забезпечує стратегічну основу для ефективної реалізації адміністративно-правового статусу національних правоохоронних органів, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у міжнародному вимірі.

Відповідно до чинного законодавства, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, передбачено розділом IX КПК України з аналогічною назвою [184]. Розділ IX КПК України визначає у главі 42 «Загальні засади міжнародного співробітництва» пріоритетні напрями: міжнародна правова допомога; видача особи (екстрадиція); перейняття кримінального провадження, запитуюча сторона, запитувана сторона, уповноважений центральний орган, компетентний орган, екстрадиційна перевірка, екстрадиційний арешт, тимчасовий арешт, тимчасова видача; визначається обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження; надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору; центральні органи у міжнародному співробітництві; порядок обміну інформацією з обмеженим доступом тощо [119, с. 48–49].

У протидії організованій злочинності ключове значення має інформаційний напрям (збирання, верифікація, накопичення, аналітична обробка та обмін даними) щодо організованих злочинних формувань, їх учасників і пов'язаної з ними майнової інфраструктури. У цьому аспекті

особливої ваги набуває обіг відомостей про «майно» у широкому розумінні, яке охоплює активи матеріального й нематеріального характеру, рухомі й нерухомі об'єкти, майнові права та юридичні документи/акти, що підтверджують право власності або інтерес у таких активах. Такий підхід узгоджується з міжнародними стандартами, відповідно до яких «доходами від злочину» визнається будь-яке майно, набуте прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину (ст. 2) [169], що своєю чергою визначає пріоритетність фінансово-майнового аналізу у викритті та нейтралізації кримінальних мереж.

Однією з ключових міжнародних безпекових інституцій у сфері протидії транснаціональній злочинності є International Criminal Police Organization (*INTERPOL*), діяльність якої слід розглядати як інституціоналізовану відповідь світової спільноти на зростання масштабів і ускладнення форм транснаціональної організованої злочинності. Інтерпол виступає універсальною міждержавною платформою поліцейського співробітництва, основним призначенням якої є забезпечення міжнародного розшуку осіб, координація обміну оперативною та криміналістичною інформацією, а також сприяння взаємодії національних правоохоронних органів під час розслідування злочинів, що мають транскордонний характер.

На сьогодні до складу Інтерполу входить близько 190 держав, що робить його однією з найбільших міжнародних міждержавних організацій у світі (другою за масштабами після ООН). Функціонування організації забезпечується за рахунок щорічних фінансових внесків держав-членів, а її штаб-квартира розташована у місті Ліон (Французька Республіка). Інституційною особливістю Інтерполу є наявність у кожній державі-члені Національного центрального бюро (НЦБ), яке інтегроване у систему національних правоохоронних органів і виконує функцію офіційного каналу взаємодії з НЦБ інших держав та Генеральним секретаріатом Інтерполу [185].

Основним завданням Інтерполу є координація зусиль держав-учасниць та формування єдиних підходів у сфері боротьби із загальнокримінальною злочинністю і, передусім, з транснаціональними організованими злочинними

об'єднаннями. У межах своєї компетенції Інтерпол забезпечує міжнародний розшук осіб, які переховуються від кримінального переслідування, сприяє ідентифікації злочинних мереж та їх учасників, а також підтримує спільні операції правоохоронних органів різних держав. Пріоритетними напрямками діяльності організації є протидія торгівлі людьми, незаконному обігу наркотичних засобів, транснаціональним економічним і фінансовим злочинам, злочинам у сфері високих технологій та кібербезпеки, фальшуванню і підробці платіжних та цінних паперів, а також злочинам проти статевої свободи та недоторканності дітей [186].

Таким чином, Інтерпол відіграє системоутворюючу роль у глобальній архітектурі безпеки, забезпечуючи практичну реалізацію принципів міжнародного поліцейського співробітництва та створюючи організаційно-правові передумови для ефективної протидії транснаціональній організованій злочинності, що безпосередньо впливає і на реалізацію адміністративно-правового статусу національних правоохоронних органів, зокрема у частині інформаційного обміну, міжнародного розшуку та координації оперативно-розшукових заходів.

В Україні організаційні засади діяльності Національного центрального бюро Інтерполу (НЦБ Інтерполу) закладено постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220 [187]. Нормативний порядок використання можливостей НЦБ Інтерполу правоохоронними органами визначено спільним наказом МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, СБУ, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5, яким затверджено про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол [188]. Практична цінність такого механізму обумовлена здатністю забезпечити масштабність інформаційних масивів, оперативність опрацювання, а також режим конфіденційності й захищеності міжнародного обміну даними, що в

сукупності підвищує результативність протидії організованим кримінальним структурам.

Водночас аналіз чинного нормативно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у цій сфері вказує на об'єктивну потребу його подальшого вдосконалення як на рівні договірно-правових конструкцій, так і на рівні практики виконання зобов'язань за багатосторонніми та двосторонніми договорами. Така необхідність зумовлена комплексом взаємопов'язаних проблемних аспектів.

По-перше, фрагментарність і надмірна «дрібнодоговірність» міжнародно-правової бази. Значна кількість конвенцій, договорів та угод, укладених на різних рівнях, ускладнює їх системне застосування: переважна частина масиву (близько 80 %) припадає на двосторонні акти, а також на угоди міжвідомчого рівня. Формально міжвідомчі договори визнаються міжнародними договорами України з питань, що належать до компетенції відповідних органів (п. 4 ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори України»), однак їх «секторальний» характер не забезпечує комплексного вирішення проблем транснаціональної організованої злочинності. У цьому контексті підтримки заслуговує наукова позиція щодо доцільності систематизації, уніфікації та укрупнення договірно-правової основи міжнародної співпраці [173].

По-друге, колізійність і різнорідність договірних стандартів, що ускладнює правозастосування. Варто наголосити, що на міжнародний розшук злочинців припадає основний обсяг усієї пошукової роботи цієї міжнародної організації. Водночас, оголошення у міжнародний розшук підозрюваного, обвинуваченого – одна зі складних проблем кримінального провадження, це стосується як нормативного регулювання цієї діяльності, так і практичної реалізації законодавчих приписів [189].

Першим етапом здійснення міжнародного розшуку осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, є надсилання запиту про здійснення розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України. Наступним етапом організації розшуку є дії з перегляду отриманих документів,

їх аналіз, перевірка, прийняття рішення про оголошення міжнародного розшуку, видання і розсилання поштою (чи каналами власного зв'язку) до НЦБ країн-учасниць відповідних формалізованих повідомлень (циркулярів) про початок розшуку [190, с. 164]. Етап безпосереднього міжнародного розшуку складається з дій, що проводяться в країнах після одержання НЦБ із Генеральним секретаріатом Інтерполу повідомлення про початок розшуку. По кожному повідомленню, що надійшло, НЦБ приймає окреме рішення про те, чи потрібно ставити задачу з розшуку зазначеної в повідомленні особи перед територіальними органами поліції своєї країни, чи обмежитись занесенням відомостей про цю особу у відповідний банк даних, який є у кожному НЦБ. Перелік необхідних розшукових дій може розрізнятися в залежності від конкретного випадку. Але завжди це будуть тільки ті дії та оперативно-розшукові заходи, котрі передбачені національним законодавством і відомчими нормативними актами держави-виконавця [189; 182].

Для ефективного здійснення міжнародного розшуку в Генеральному секретаріаті Інтерполу розроблена і впроваджена унікальна система міжнародних повідомлень, які він направляє всім країнам-членам організації через автоматизовану систему пошуку (ASF). Кожне повідомлення (циркуляр) має індивідуальне призначення, тобто видається тільки на одну конкретну особу на підставі запиту НЦБ Інтерполу. Існує 5 видів міжнародних повідомлень: 1) «red notice» – міжнародне повідомлення про розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності й покарання, з метою їх арешту та екстрадиції. Називається воно червоним кутом тому, що в правому верхньому куті міжнародного повідомлення про розшук залежно від його виду зображується емблема Інтерполу на квадраті того чи іншого кольору (у даному випадку – червоного); 2) «blue notice» – міжнародне повідомлення про розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності й покарання, з метою встановлення їх місцеперебування та контролю за пересуванням; 3) «yellow notice» – міжнародне повідомлення про розшук безвісти зниклого або про ідентифікацію осіб (хворих, дітей), які не можуть повідомити про себе

відомості; 4) «black notice» – міжнародне повідомлення про виявлення невідомого трупа; 5) «green notice» – міжнародне повідомлення про особу, яка ще не розшукується на міжнародному рівні, але стосовно якої є інформація кримінального характеру, а також підстави вважати, що вона вчинила або має намір вчинити кримінальне правопорушення, котре стосується інтересів декількох країн [191, с. 120–121; 192 с. 78–79].

Міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачуваних, засуджених у системі Інтерполу – це частина співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Тому він може проводитись лише за неухильного дотримання загальних принципів міжнародного права, насамперед принципів співробітництва, суверенної рівності держав, невтручання у їхні внутрішні справи, поваги до прав людини. До них варто додати і головний принцип кримінального судочинства, що поєднує усі країни світового співтовариства у боротьбі зі злочинністю, забезпечення невідворотності відповідальності за вчинене протиправне діяння, що цілком відповідає одному із завдань спеціального кримінального провадження [189].

По-третє, умови екстрадиції у кримінальних провадженнях, пов'язаних з організованою злочинністю, не характеризуються однозначністю. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності закріплює принцип подвійної криміналізації (п. 1 ст. 16) [169], відповідно до якого видача можлива лише за умови кримінальної караності діяння за законодавством і запитуючої, і запитуваної сторони. Отже, за відсутності належної криміналізації або різного обсягу складів злочинів (ст. 5, 6, 8, 23 Конвенції) у запитуваній державі, виникає правова можливість відмови у видачі. У результаті формуються три практично значущі висновки: 1) формально додаткові угоди можуть і не бути необхідними, але фактично – потреба у «доповнювальних» домовленостях зберігається для підвищення ефективності; 2) існують численні умови, за яких особа може не підлягати видачі; 3) забезпечення видачі потребує гармонізації кримінально-правових підходів сторін [26, с. 412].

Відповідно до ч. 4 ст. 575 КПК України клопотання про видачу особи (екстрадицію) передаються до відповідного центрального органу України через відповідну обласну прокуратуру у десятиденний строк з дня затримання особи на території іноземної держави. У зазначений строк керівник відповідного органу досудового розслідування у складі апарату Національної поліції безпосередньо передає Офісу Генерального прокурора клопотання про видачу особи (екстрадицію) [184]. Центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання клопотання [184]. У разі повідомлення компетентним органом іноземної держави про одержання згоди затриманої особи на її видачу (екстрадицію) в Україну підготовка клопотання здійснюється виключно на вимогу уповноваженого (центрального) органу України. Зміст клопотання та перелік документів, що додаються до клопотання, визначаються уповноваженим (центральним) органом України відповідно до вимог КПК України та міжнародних договорів України [184].

Таким чином, міжнародне співробітництво Департаменту стратегічних розслідувань, часто обмежується необхідністю здійснення взаємодії виключно через центральні органи управління, що не завжди відповідає вимогам оперативності. Окреслений підхід ускладнює своєчасний обмін оперативною інформацією та координацію дій з іноземними партнерами, особливо на стадії підготовки протиправних діянь, що негативно позначається на ефективності протидії. За таких обставин актуалізується потреба у вдосконаленні адміністративно-правових механізмів міжнародного співробітництва, зокрема шляхом розроблення та прийняття міжнародних угод, які б чітко й уніфіковано регламентували порядок взаємодії інституцій сектору безпеки у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими злочинами транснаціонального характеру.

По-четверте, виконання міжнародних договорів часто прямо залежить від імплементації їх положень у національне законодавство. Українська практика демонструє, що ефективність міжнародних зобов'язань у сфері кримінальної юстиції нерідко обумовлена попередніми або паралельними законодавчими змінами (відмова від смертної кари; антикорупційні реформи; протидія легалізації доходів тощо), що актуалізує питання «черговості» рішень: ратифікація з наступним приведенням законодавства у відповідність чи попередня готовність правової системи до прийняття зобов'язань. Обґрунтованим видається підхід, за яким у подібних випадках слід виходити з національних інтересів при максимальному врахуванні міжнародно-правових стандартів і рекомендацій, забезпечуючи баланс між зовнішніми зобов'язаннями та внутрішньодержавними кримінологічними і правовими реаліями.

По-п'яте, зберігається проблема інституційної готовності правоохоронних органів до застосування міжнародних договірних процедур, що пов'язано з дефіцитом спеціальної підготовки та недостатністю сталої практики реалізації міжнародно-правових механізмів (екстрадиція, взаємна правова допомога, міжнародні слідчі дії, обмін інформацією, спільні розслідування тощо).

По-шосте, відсутність комплексного універсального міжнародного акта з високим рівнем імперативності, який би вичерпно визначав форми співробітництва та обов'язковість виконання зобов'язань державами-учасницями, зумовлює «варіативність» практики та нерівномірність ефективності міжнародної взаємодії.

Узагальнюючи, слід констатувати, що чинна система міжнародно-правового та організаційного забезпечення співробітництва з протидії організованій злочинності характеризується фрагментарністю, наявністю колізій, елементами невизначеності формулювань та нерівномірністю практики виконання зобов'язань, що знижує її превентивний та оперативний потенціал. Саме тому впродовж останніх десятиліть на різних рівнях міжнародної

взаємодії послідовно актуалізується питання розроблення і прийняття комплексних міждержавних програм протидії організованій злочинності, які забезпечували б системність, уніфікованість процедур та підвищення ефективності реалізації міжнародних зобов'язань.

Висновки до розділу 3

1. Проведений зарубіжний аналіз засвідчив, що Департамент стратегічного управління із розширеним колом завдань щодо протидії організованій злочинності недостатньо інтегрований у систему проактивного управління безпековими ризиками, що є критично важливим в умовах воєнного стану, зростання латентної та транснаціональної злочинності. Відтак, на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (2023 р.) обґрунтовано необхідність розроблення і впровадження: I. Концепції розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яка має закласти ідеологію ризик-орієнтованої, проактивної, аналітико-орієнтованої та комплексної діяльності за якої протидія організованій злочинності, нейтралізація кримінальних загроз, захист прав і свобод людини визначатимуться як ключові стратегічні орієнтири. У межах Концепції доцільно визначити місце Департаменту у системі правоохоронних органів; уточнити його функціональне призначення у протидії організованій, корупційній злочинності та тероризму з урахуванням кризових ситуацій і умов воєнного стану; розширити систему принципів діяльності за рахунок попереджувальної, аналітичної та координаційної складових; II. План дій з удосконалення діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності (до 2030 року), який конкретизуватиме положення Концепції та передбачатиме: 1) функціональне розмежування повноважень Департаменту стратегічних розслідувань,

Національної поліції України, інших правоохоронних органів з метою уникнення дублювання у сфері протидії організованій злочинності; 2) інституційне посилення кримінального аналізу шляхом створення підрозділів стратегічного аналізу й прогнозування кримінальних загроз у структурі такого суб'єкта; 3) упровадження системи постійного моніторингу криміногенної та безпекової ситуації; 4) переорієнтацію оцінювання ефективності діяльності Департаменту з кількісних показників на критерії зниження рівня кримінальних загроз і превентивного впливу; 5) удосконалення інформаційно-аналітичної інфраструктури та спеціалізованих програм підготовки особового складу з урахуванням сучасних викликів, зокрема у сфері фінансових розслідувань, кіберзлочинності, кризового менеджменту та міжвідомчої взаємодії.

2. Доведено, що рекомендації ООН відіграють ключову роль у координації міжнародних зусиль, формуванні міжнародно-правової основи протидії злочинності та виробленні міжнародних стандартів боротьби з транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, що безпосередньо впливає на реалізацію адміністративно-правового статусу вітчизняних правоохоронних органів, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Матеріали та рішення конгресів ООН з питань запобігання злочинності і кримінального правосуддя засвідчують стали тенденцію до розширення кола проблем, які обговорюються державами-учасницями, що є закономірною реакцією міжнародної спільноти на зростання рівня криміногенності у світі в умовах глобалізаційних, у тому числі воєнних, процесів та активного залучення до них транснаціональних організованих злочинних формувань.

3. Встановлено, що у відповідь на зазначені виклики функціонують спеціалізовані міжнародні правоохоронні структури, діяльність яких спрямована на виявлення та припинення злочинної активності транснаціональних угруповань на території кількох країн, а їх функціонування забезпечує можливість акумулювання та використання інформаційних ресурсів, зокрема щодо реєстрації підприємств, руху фінансових потоків,

функціонування конвертаційних центрів та інших елементів злочинної інфраструктури. У цьому контексті реалізація адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань відбувається через інтенсивну взаємодію з міжнародними безпековими організаціями, правоохоронними органами держав – членів Європейського Союзу, спеціалізованими структурами з протидії злочинності, а також контрольно-ревізійними органами, що істотно підвищує ефективність протидії організованим злочинності. Водночас, в умовах сьогодення, міжнародне співробітництво Департаменту стратегічних розслідувань, часто обмежується необхідністю здійснення взаємодії виключно через центральні органи управління, що не завжди відповідає вимогам оперативності. Такий підхід ускладнює своєчасний обмін оперативною інформацією та координацію дій з іноземними партнерами, особливо на стадії підготовки протиправних діянь, що негативно позначається на ефективності протидії. За таких обставин актуалізується потреба у вдосконаленні адміністративно-правових механізмів міжнародного співробітництва, зокрема шляхом розроблення та прийняття міжнародних угод, які б чітко й уніфіковано регламентували порядок взаємодії інституцій сектору безпеки у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими злочинами транснаціонального характеру.

ВИСНОВКИ

У дисертації, на основі комплексного наукового аналізу доктрин вітчизняних учених у галузі адміністративного права, вітчизняного законодавства та поліцейської практики, сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, а саме:

1. Повномасштабна збройна агресія, ескалація організованих форм злочинної діяльності в умовах воєнного стану, трансформація системи національної безпеки, реформування правоохоронних органів та істотні зміни законодавства суттєво актуалізували проблему протидії організованій злочинності. Аналіз наукових доробків, що репрезентують різні підходи, концепції, моделі, програми та пропозиції, сприяє розширенню векторів наукового пошуку й оновленню змісту адміністративно-правових заходів впливу. Водночас переважна частина наявних досліджень, сформованих у докризовий період, не враховує специфічних криміногенних чинників воєнного часу, зокрема зростання нелегального обігу зброї, послаблення контрольних механізмів на деокупованих територіях, підвищення рівня соціальної вразливості населення та появу гібридних форм організованих збройних угруповань. За таких умов протидія організованій злочинності зберігає статус стратегічного пріоритету держави, а відтак, з урахуванням сучасних викликів і перспектив європейської інтеграції України, формування ефективного адміністративно-правового механізму повинно ґрунтуватися комплексному науковому осмисленні та узагальненні практики діяльності органів кримінальної юстиції, насамперед Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України.

2. В умовах збройної агресії організована злочинність є прямою загрозою національній безпеці України, що проявляється у зростанні тяжких злочинів, поширенні корупційних зв'язків, застосуванні насильства та дестабілізації соціально-політичної ситуації, підриві економічного розвитку й довіри до

органів влади. Використання організованої злочинності як інструменту зовнішнього та внутрішнього деструктивного впливу поєднується з відсутністю системного підходу до протидії. За таких умов обґрунтовано доцільність формування нової, концептуально впорядкованої системи суб'єктів протидії організованій злочинності за рівнями: стратегічний – суб'єкти формування та забезпечення реалізації загальнодержавної безпекової політики; цільовий – суб'єкти, безпосередньо покликані здійснювати протидію організованій злочинності як основний напрям своєї діяльності; змішаний – суб'єкти, які здійснюють протидію організованій злочинності в межах виконання покладених на них інших основних функцій. У межах запропонованої системи Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України посідає місце спеціалізованого суб'єкта цільового рівня, який тільки бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснює оперативно-розшукову діяльність, що не відповідає реальній ролі такого суб'єкта та зумовлює необхідність законодавчого закріплення шляхом внесення відповідних змін до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

3. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України слід розглядати як складову ширшої системи правового регулювання правоохоронної діяльності, що формується на основі міжнародних зобов'язань України, актів національного законодавства та відомчих нормативно-правових актів, сукупність яких визначає правовий статус такого суб'єкта, особливості його організаційної побудови, порядок реалізації повноважень, а також межі та способи застосування правових інструментів у протидії організованій злочинності. Відтак, до складових нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України запропоновано віднести правові норми, що визначають порядок утворення, організаційну побудову, функціонування та регламентацію діяльності; закріплюють форми та методи протидії організованій злочинності, в

органах державної влади та місцевого самоврядування, корупційним проявам, а також у сфері захисту прав і свобод людини й об'єктів права власності, з одночасним визначенням обсягу повноважень і компетенції; забезпечують реалізацію встановлених прав і обов'язків, а також регламентують порядок взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки.

4. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України – це міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції Національної поліції України, створений для реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності (запобігання, виявлення, припинення та документування діяльності організованих груп, корупційних правопорушень, терористичних загроз), шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, збору, аналізу та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення, а також координації дій підпорядкованих підрозділів з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, національної безпеки та інтересів держави відповідно до законодавства України.

5. Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України – закріплене спеціальними нормативно-правовими актами правове положення в системі органів публічного адміністрування зі змістовно визначеними цільовими (мета, принципи, завдання та функції діяльності), структурно-організаційними (визначають процедури утворення, функціонування та організаційну структуру) та компетенційними (завдання, функції та повноваження) елементами.

6. Праксеологічний зміст діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України визначений першочергово завданнями (протидія організованим групам і злочинним організаціям, терористичним загрозам; корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією), функціями (організаційні, інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, процесуальні, координаційні, міжнародні, безпекові) та повноваженнями (реалізація прав, з розподілом на загальні, спеціальні (цільові, оперативні) сприяє забезпеченню охорони прав і свобод людини, протидії

злочинності; обов'язки носять функціональний характер і визначені через завдання та сферу компетенції), оскільки саме такі елементи адміністративно-правового статусу безпосередньо визначають напрями, форми і межі його реалізації.

7. Вивчення зарубіжного досвіду публічного адміністрування у сфері протидії організованій злочинності свідчить про наявність різноманітних інституційних моделей спрямованих на протидію організованій злочинності, у тому числі транснаціонального характеру. У країнах Північної Америки (США, Канада) акцент зроблено на чіткому розмежуванні компетенції між правоохоронними інституціями, міжвідомчій координації, застосуванні кримінального аналізу. У країнах Європейського Союзу (Італія, Німеччина, Австрія, Франція) сформовано спеціалізовані поліцейські та міжвідомчі структури з розширеними аналітичними, оперативно-розшуковими та координаційними повноваженнями, які взаємодіють з органами прокуратури, фінансово-контрольними інституціями й судовою владою, що забезпечує ризик-орієнтований підхід у діяльності, комплексний вплив на кримінальні мережі, їх фінансову основу та організаційну інфраструктуру. Такі зарубіжні практики мають стратегічне значення для розвитку Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та потребують імплементації у його практичну діяльність шляхом розроблення і прийняття системи програмних документів, зокрема Концепції розвитку Департаменту та комплексного Плану дій, спрямованих на посилення адміністративно-правового статусу з урахуванням воєнних та безпекових викликів.

8. В умовах збройної агресії та дії правового режиму воєнного стану, організована злочинність вийшла за межі кримінально-економічного сегмента, перетворившись на суттєвий чинник воєнно-політичної ситуації та безпекових процесів. За таких умов ключові напрями протидії організованій злочинності мають бути інтегровані у систему забезпечення національної безпеки шляхом встановлення й усунення причин і умов організованої злочинності та своєчасного виявлення організованих злочинних формувань. Відтак реалізація

адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України набуває стратегічного значення саме через міжнародний вимір діяльності (інформаційний обмін, участь у спільних операціях тощо), поглиблення міжнародного співробітництва на рівні інституцій сектору безпеки (Європол, Інтерпол, ЕТТС та ін.), розвитку стратегічного прогнозування і планування, а також залучення технічної, кадрової, організаційної та іншої допомоги з боку іноземних партнерів. При цьому ключову роль відіграють компетенційні елементи адміністративно-правового статусу такого суб'єкта, що забезпечують практичну реалізацію за межами внутрішньодержавних адміністративно-правових відносин. Важливим елементом міжнародного партнерства є системний обмін і поширення кращих наукових та практичних здобутків (наголосили 98 % опитаних респондентів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон від 02.07.2015 р. № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Яра О. С., Світличний О. П. Функції правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 472–476.
3. Спринцев П. С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 560 с.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 21.11.2011 р. № 1000/2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>
7. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 р. №392. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
8. Стратегія боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>
9. Гвоздецький В. Д. Організована злочинність як об'єкт соціально-філософського аналізу: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03. Київ, 1997. 202 с.
10. Василевич В. В. Боротьба з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насильницького спрямування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1998. 205 с.

11. Пшеничний І. В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2000. 16 с.
12. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 19 с.
13. Литвак О. М. Держава і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2004. 304 с.
14. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 18 с.
15. Грохольський В. Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 425 с.
16. Головкін О. В. Групова злочинність та її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 19 с.
17. Стрелковська Ю. О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2008. 20 с.
18. Ткаліч В. В. Тактика використання інформаційних технологій і засобів масової інформації при розкритті і розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2008. 231 с.
19. Пожидаєв Г. П. Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 19 с.
20. Шостко О. Ю. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2010. 38 с.
21. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 503 с.

- 22.Сорочик Ю. Ю. Адміністративно-правове забезпечення протидії організованій злочинності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2010. 19 с.
- 23.Міщенко Т. М. Адміністративно-правове забезпечення організації боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками : дис...канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 197 с.
- 24.Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 38 с.
- 25.Доценко О. С. Адміністративно-правовий механізм забезпечення протидії організованій злочинності в Україні: концептуальні підходи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 502 с.
- 26.Доценко О. С. Протидія організованій злочинності в Україні: адміністративно-правовий механізм : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2020. 460 с.
- 27.Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : Вид-во «Людмила», 2022. 1092 с.
- 28.Єспринцев П. С. Теорія і практика запобігання організованій злочинності в Україні : реф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Кропивницький, 2023. 40 с.
- 29.Марчук В. В. Публічне адміністрування боротьби з організованою злочинністю в Україні : дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Київ, 2024. 206 с.
- 30.Доценко О. С. Сучасна система суб'єктів протидії організованій злочинності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 111–115.
- 31.Соколенко О. Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності. *Форум права*. 2012. № 4. С. 847–852.
- 32.Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

33. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
34. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
35. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
36. Тичина Д. М. Національна поліція України у системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 154–163.
37. Форос Г. В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. № 14. С. 179–184.
38. Бондаренко І. В. Органи внутрішніх справ в системах правоохоронних органів України та зарубіжних країн: теоретичні аспекти : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 20 с.
39. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «а» пункту 2 статті 5, статті 8, абзаців першого, другого пункту 2 статті 23 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», указів Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» та «Про підвищення ефективності діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» : рішення Конституційного Суду України від 07.04.2004 р. № 9-рп/2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04>
40. Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 08.02.2005 р. № 208/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/2005/ed20051014/sp:max25>

41. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>
42. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/page2>
43. Спринцев П. С. Запобігання організованій злочинності як засіб забезпечення національної безпеки держави. *Правові новели*. 2022. № 16. С. 169–176.
44. Баганець О. В. Концепція удосконалення діяльності правоохоронних органів України / передм. М. А. Погорецький. Київ : Алерта, 2019. 258 с.
45. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 259 с.
46. Державне управління : підручник / Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. та ін. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
47. Волобуєва О. О., Барган С. С. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 3-4 (7-8). С. 3–7.
48. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077 (із змінами від 05.12.2022 р. № 859). *Відомчий документ*
49. Кельман М. Доктринальні підходи до розкриття поняття «правове регулювання». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 3 (39). С. 13–20.
50. Тичина Д. М., Грицюк І. В. Концептуалізація державної політики у сфері правоохоронної діяльності: теоретико-правовий підхід. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 41–47.
51. Загальна теорія права та держави : навч.-метод. посіб. / Крижановський А. Ф., Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г., Скуріхін С. М., Іванчук В. Є. Одеса : Фенікс, 2022. 258 с.

52. Тарахович Т. І. Правове регулювання та правотворчість: співвідношення понять. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 9–16.
53. Бобровник С. В. Методологічний інструментарій дослідження правових категорій. *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. Вип. 29. Київ : Вид. Дім «Юридична книга», 2018. С. 50–56.
54. Бостан С. К. Концептуальні основи визначення стратегії державного розвитку України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 3–7.
55. Адміністративне право України / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ : Істина, 2011. 480 с.
56. Рябченко О. Зміст державного регулювання господарської діяльності. *Право України*. 2006. № 1. С. 81–84.
57. Миронець І. М. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 235 с.
58. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : монографія / І.О. Кресіна, А.С. Матвієнко, Н.М. Оніщенко та ін.; за ред. І.О. Кресіної. Київ, 2016. 304 с.
59. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
60. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
61. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
62. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. Т., Музичук О. М. та ін. Харків : Факт, 2022. 452 с.

63. Управління органами Національної поліції України : підручник / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.
64. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print>
65. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
66. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: аналіз процесів трансформації. 2024 рік : монографія / авт. кол.: О. Г. Кулик, І. В. Наумова, Л. В. Лісниченко, А. А. Бова, І. Г. Лубенець, І. П. Багаденко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Кулика. Київ : 7БЦ, 2025. 296 с.
67. Князєв С. М. Нормативно-правова регламентація негласної роботи й оперативно-розшукової діяльності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 123–133.
68. Нові підходи до безпеки: в НАВС обговорили законопроект «Про кримінальну розвідку». URL: <https://www.navs.edu.ua/news/novi-pidhodi-do-bezpeki-v-navs-obgovorili-zakonoprojekt-pro-kriminalnu-rozvidku.html>
69. Дмитрик Р. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 178–183.
70. Тлумачний словник української мови : 14 000 / уклад. : Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків : Синтекс, 2005. 672 с.
71. Гречанюк Н. В. Статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання становлення ринку землі в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 91. С. 62–64.
72. Теорія держави і права : підручник. За ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
73. Шульга А. М. Правовий статус особистості, його види. *Право і безпека*. 2012. № 2. С. 19-22.
74. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.

- 75.Літвінов М. О., Стрельченко О. Г. Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 133. С. 48–54.
- 76.Миколенко О. І., Миколенко О. М. Адміністративно-правовий статус як категорія адміністративного права. *Правова держава*. 2023. № 52. С. 65–73.
- 77.Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
- 78.Клипа О. П. Поняття та сутність адміністративно-правового статусу працівників Національної поліції України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 52–56.
- 79.Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
- 80.Біла-Тіунова Л. Р., Білоус-Осінь Т. І. Адміністративно-правовий статус громадянина України. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 3. С. 64–68.
- 81.Бандурка О. О. Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 234 с.
- 82.Литвиненко В. І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 471 с.
- 83.Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
- 84.Юридична енциклопедія: у 6 т. / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : «Укр. Енцикл», 2003. Т. 5: П-С. 736 с.
- 85.Коротких А. Поняття та структура правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). С. 134–139.
- 86.Якимчук Н. Я. Поняття «правовий статус», «правове положення», «правовий модус» та «правовий режим»: теоретико-правовий аналіз.

Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 3. С. 11–18.

87. Зименко О. В. Щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу старости як посадової особи місцевого самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 244–247.
88. Кочеров М. В. Поняття адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта забезпечення реформ. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2019. Вип. 3. С. 294–296.
89. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
90. Сердюк А. М. Поняття й елементи адміністративно-правового статусу патрульної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 76–80.
91. Васюк С. В. Адміністративно-правовий статус підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України : дис. ... докт. філос. : 081 – Право. Львів, 2022. 216 с.
92. Адміністративне право України. Академічний курс. Загальна частина : підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (гол.). Київ : Вид-во «Юридична думка», 2004. Т. 1. 584 с.
93. Білик П. П. Організаційно правові аспекти статусу Національного банку України. *Право і суспільство*. 2014. № 1/2. С. 179–183
94. Кириченко Ю. М. Поняття та структура адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 7. С. 41–47.
95. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. 2-е вид., допов. та перероб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
96. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
97. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків : ХНУВС, 2011. 308 с.

98. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 46–55.
99. Єфремова О. П. Конкурсний відбір у системі державної служби України (теоретико-прикладний аналіз) : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 20 с.
100. Ілюшина О. Н. Теоретико-методологічні основи кадрового забезпечення курортно-туристичного регіону: сутність, структура, особливості. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer30/1072.pdf>.
101. Гаспарян С. Г. Система принципів кадрового забезпечення експертних установ України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4 (25). Т. 2. С. 8–11.
102. Тишлек М. М. Принципи кадрового забезпечення управління в органах Національної поліції України. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 58–64.
103. Публічна служба : системна парадигма : кол. монографія / К. О. Ващенко, С. М. Серьогін, Є. І. Бородін та ін. ; за заг. ред. С. М. Серьогіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 256 с.
104. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 р. № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-%D0%BF#Text>
105. Щукін О. М. До питання концептуалізації поняття адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 73–78.
106. Іншин М. І. Підходи до розуміння відповідальності державних службовців. *Публічне право*. 2012. № 1. С. 161–168.
107. Коломоець Т. О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 65–66.
108. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 752 с.

109. Іщенко Л. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 196–198.
110. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>
111. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; ред. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
112. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
113. Хромова К. І. Поняття та види завдань органів прокуратури України щодо протидії корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 162–166.
114. Полянський А. О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами : монографія. Суми : Вид-во «Мрія», 2021. 384 с.
115. Прокудін О. С. Адміністративно-правове забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службових завдань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2022. 207 с.
116. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус податкової міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 179 с.
117. Манжула А. А. Адміністративно-правові засади організації діяльності науково-дослідних установ в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 422 с.
118. Про затвердження Переліку посад молодшого та середнього складу поліції і відповідних їм граничних спеціальних звань : наказ Національної поліції України від 04.12.2015 № 142. *Відомчий документ*.
119. Притула А. М., Халимон С. І., Митрофанов І. І. Закон України: «Про оперативно-розшукову діяльність» : наук.-практ. коментар / за заг. ред. А. М. Притули. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. 238 с.

120. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2023. 256 с.
121. Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704>
122. Положення про Управління стратегічних розслідувань в Житомирській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України від 06.11.2019 р. № 17. URL: <https://dostup.org.ua/request/response/attach.doc>
123. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ : ТОВ Вид-во «Юридична думка», 2007. 992 с.
124. Кравченко І. С. Основи управління в Національній поліції : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 212 с.
125. Бачило І. Л. Функції органів управління. Київ : Наукова думка, 1990. 128 с.
126. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Київ : Знання, 2005. 375 с.
127. Паршак С. А. Механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження у контексті правозахисної функції держави. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 157–162.
128. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків : Основа, 1996. 398 с.
129. Крищенко А. Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 121–130.

130. Корнієнко П. С. Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 60–63.
131. Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350–356.
132. Битяк Ю. П. Адміністративне право України (Загальна частина). Харків : ООО «Одіссей», 1999. 224 с.
133. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 608 с.
134. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
135. Курс адміністративного права України : підручник / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. М. Дорогих та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
136. Адміністративне право України : підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с.
137. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці. Київ : Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2011. 448 с.
138. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
139. Любченко П. М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. Харків : Модель Всесвіту, 2001. 224 с.
140. Безпалова О. І. Адміністративно правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 544 с.
141. Дмитрик Р. В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 203–208.
142. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15.

143. Верченко Л. С. Система та компетенція правоохоронних органів США, які протидіють організованій злочинності. *Право і суспільство*. 2009. № 5. С. 141–147.
144. Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 145–167.
145. Філіпенко А. С. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255171/252268>
146. Єпринцев П. С. Міжнародний досвід боротьби з організованою злочинністю та корупцією. *Приватне та публічне право*. 2022. № 3. С. 84–89.
147. Federal Bureau of Investigation (FBI). *FBI Annual Report 2022*. Washington, D.C., 2022. URL: <https://www.fbi.gov/news/pressrel/press-releases>
148. Johnson R. The Grand Jury in the U.S. Justice System: Procedural Foundations and Modern Application. *American Criminal Law Review*. 2018. Vol. 55. № 1. P. 70–98. URL: <https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4716&context=umlr>
149. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives (ATF). *ATF Annual Statistical Update 2020*. Washington, D.C., 2020. URL: <https://www.atf.gov/resource-center/data-statistics>
150. U.S. Department of Justice. *Organized Crime and Gang Section – Annual Report 2021*. Washington, D.C., 2021. URL: <https://www.justice.gov/criminal-ocgs>
151. FBI Law Enforcement Bulletin. *Specialized Units and Tactical Teams in Organized Crime Counteraction*. Quantico, VA, 2021. URL: <https://leb.fbi.gov/articles>
152. FBI Training Manual. Federal Bureau of Investigation Academy. Quantico, VA, 2021. 256 p.

153. National Crime Agency. *UK*. URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk>
154. EU Organised Crime Situation Report Archive. URL: <https://europa.eu>
155. Home Office Crime Strategy. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/crime-strategy>
156. Кобко Є. В., Даугуле А. В. Досвід публічно-правового забезпечення національної безпеки країн Європи і США та шляхи його запозичення для України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 186–190.
157. Ministero dell'Interno – Relazioni annuali sulla criminalità organizzata. URL: <https://www.interno.gov.it>
158. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків : Право, 2018. 228 с.
159. USKOK: official Website. URL: <https://www.dorh.hr/uskok>
160. Act of 6 April 1990 on the Police : Dz. U. of 2002 № 7, item 58 as amended. URL: https://www.policja.pl/ftp/pliki/police_act.pdf
161. Justyński K. Police in the System of Public Safety — Polish Experience. Internal Security (Akademia Policji). URL: <https://internalsecurity.akademiapolicji.eu/api/files/view/556188.pdf>
162. Act of 9 June 2006 on the Central Anti-Corruption Bureau (English version). URL: https://www.cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/ACT_on_the_CBA_October_2016.pdf
163. Bundeskriminalamt. Organised Crime – Annual reports / Situation reports. URL: https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/AnnualReports/OrganisedCrime/organisedcrime_node.html
164. Police nationale (Ministère de l'Intérieur). La direction nationale de la police judiciaire (DNPJ) URL: <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/notre-organisation/organisation/direction-nationale-de-police-judiciaire-dnpj>

165. Ministère de la Justice (France). Le parquet national anticriminalité organisée entre en fonctio. URL: <https://www.justice.gouv.fr/actualites/actualite/parquet-national-anticriminalite-organisee-entre-fonction>
166. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>
167. Статут Організації Об'єднаних Націй, прийнятий 26.06.1945 р. Організацією Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_010
168. Клочко А. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/44992/3/Klochko_protydiia_zlochynnosti.pdf;jsessionid=9C0EEC783EB5042557D4539E70703C81
169. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789
170. Конгреси Організації Об'єднаних Націй по попередженню злочинності та кримінальному правосуддю 1955–2020 роки. Досягнення за 65 років. URL: https://www.unodc.org/documents/congress/About/information/65-years-brochure_ru.pdf
171. Шакур В. І. Незасвоєні уроки реформ кримінальної юстиції. *Правова система України в умовах воєнного стану* / Кот О. О., Гриняк А. Б., Міловська Н. В., Хоменко М. М. Київ : Гельветика, 2022. 540 с.
172. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
173. Грохольський В. Л. Нормативно-правове та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю. *Право і безпека*. 2003. № 4. Т. 2. С. 102–106.

174. Організована злочинність в Україні та країнах Європи : навч. посіб. / Джу́жа О. М., Васи́левич В. В., Кула́кова Н. В. та ін. ; за заг. ред. проф. О. М. Джу́жі. Київ : Київськ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 247 с.
175. Шостко О. Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованим злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176–185.
176. Конвенція про кіберзлочинність Ради Європи від 23.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575
177. Севрук В. Г. Взаємодія органів Національної поліції України із засобами масової інформації, громадськістю, державними органами й недержавними структурами під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 173–177.
178. Рішення Ради Європейського Союзу про створення Європейської поліцейської установи (Європолу) від 6 квітня 2009 року № 2009/371/ЖНА. URL: http://eulaw.ru/translation/2009371?page=0,0#_ftn2
179. Європол. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB>.
180. Regulation (EU) 2022/991 of the european parliament and of the council of 8 June 2022. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/CELEX_32022R0991_EN_TXT.pdf
181. Використання досвіду іноземних спеціальних служб у протидії організованим злочинності та корупції : монографія / Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко, Ю. В. Луценко та ін. ; за заг. ред. проф. Г. В. Новицького. Київ : НА СБУ, 2021. 172 с.
182. Вітюк І. А. Європейські стандарти запобігання злочинності у сфері економіки : дис. ... докт. філос. : 081 – «Право». Київ, 2023. 225 с.

183. European transnational Crime Centre – EFECCE. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-financial-and-economic-crime-centre-efecc>
184. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
185. Говійко Є. А. Структура та функції міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 232–237.
186. Інтерпол. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
187. Про Національне центральне бюро Інтерполу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF#Text>
188. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, СБУ, ДБР, МФУ, МІОУ від 17.08.2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. URL: <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/RE35132?land=UA&context=UA&an=34>
189. Trach S., Nahorniuk-Danyliuk O., Rossokha S., Tsutskiridze M., Yermakov Y. Use of specific forms of international cooperation in special criminal proceedings. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11. Iss. 58. P. 57–64. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.6>. (Web of Science)
190. Лешукова І. В Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 217 с.
191. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у

сфері банківської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020.
215 с.

192. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. реком. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Акти впровадження

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
 доктор юридичних наук, професор,
 майор поліції

Стор НАЗИМКО

« 08 » _____ 2025 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження
 в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ

1. Комісія у складі:

Голова комісії: Ганна БУГА, начальника відділу організації наукової роботи,
 доктор юридичних наук, доцент

Члени комісії: 1. Ольга ГАПОНЮК, начальник навчально-методичного
 відділу, кандидат економічних наук, доцент
 2. Ольга ЛИТВИНЕНКО, гарант освітньо-професійної
 програми «Право (Поліцейські)» Law (Police Officers) першого
 (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю D8
 Право, галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
 кваліфікація: Бакалавр права, професійна кваліфікація Слідчий
 (поліція), доктор юридичних наук, доцент
 3. Ольга МЕРДОВА, гарант освітньо-професійної програми
 правоохоронна діяльність (поліцейські), Law Enforcement
 activity (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня вищої
 освіти, за спеціальністю K9 Правоохоронна діяльність, галузі
 знань K Безпека та оборона кваліфікація: бакалавр
 правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук,
 професор

2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження **Яндовича Дмитра Олександровича**
 на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних
 розслідувань Національної поліції України» використовуються в освітньому процесі
 Донецького державного університету внутрішніх справ у процесі викладання
 дисциплін: ОК 17 «Адміністративне право», освітньо-професійної програми «Право
 (Поліцейські)» Law (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за
 спеціальністю D8 Право галузь знань D Бізнес, адміністрування та право кваліфікація:
 Бакалавр права професійна кваліфікація Слідчий (поліція) та ОК 10 «Адміністративне

право», освітньо-професійної програми правоохоронна діяльність (поліцейські) Law Enforcement activity (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність галузі знань К Безпека та оборона кваліфікація: бакалавр правоохоронної діяльності, і, а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін. Зокрема в частині:

– наукових підходів до узагальнення правового забезпечення протидії організованій злочинності з урахуванням трансформації безпекового середовища, дії правового режиму воєнного стану та модернізації правоохоронних органів, що дозволило виявити концептуальні прогалини у науковому осмисленні адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та обґрунтувати необхідність його комплексного дослідження як спеціалізованого суб'єкта реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності;

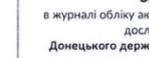
– систематизації нормативно-закріплених завдань Департаменту стратегічних розслідувань з виокремленням оперативно-розшукових (стратегічні, тактичні), які спрямовані на протидію організованим групам і злочинним організаціям, терористичним загрозам у межах визначеної компетенції; корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

– наукового обґрунтування пропозицій щодо посилення нормативно-правової бази протидії організованій злочинності в Україні та розроблення і прийняття комплексних міждержавних програм протидії транснаціональній організованій злочинності, з урахуванням рекомендацій ООН та діяльності міжнародних безпекових інституцій, що безпосередньо визначають зміст і практичну реалізацію цільових та компетенційних елементів адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у міжнародному вимірі.

Голова комісії:

 Ганна БУГА

Члени комісії:

 Ольга ГАПОНЮК
 Ольга ЛИТВИНЕНКО
 Ольга МЕРДОВА

<p>ЗАРЕЄСТРОВАНО в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ « 08 » 07 2025 р. Науковий співробітник ВОНР (підпис)</p>
--

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
 доктор юридичних наук, професор,
 майор поліції

Єгор НАЗИМКО

2025 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження «Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України» в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ

1. Комісія у складі:

Голова комісії: Ганна БУГА, начальник відділу організації наукової роботи, доктор юридичних наук, доцент

Члени комісії:

1. Тетяна ПОНОМАРЬОВА, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням ДонДУВС, доктор юридичних наук, старший дослідник
2. Юлія ДАНИЛЕВСЬКА, завідувач докторантури ДонДУВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
3. Андрій ЧЕРВІНЧУК, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності КННІ ДонДУВС, кандидат юридичних наук, старший дослідник

2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження **Яндовича Дмитра Олександровича** на тему: «Адміністративно-правовий статус Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України» використовуються в науково-дослідній діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень спрямованих на подальший розвиток науки адміністративного права та фінансового права.

У науково-дослідній роботі Донецького державного університету внутрішніх справ використовуються положення щодо:

– розподілу функцій Департаменту стратегічних розслідувань на організаційні, інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, процесуальні, координаційні, міжнародні, безпекові;

– змісту повноважень Департаменту стратегічних розслідувань: 1) права (загальні, спеціальні (цільові, оперативні), що сприяють забезпеченню охорони прав і свобод людини, протидії організованій злочинності, корупції, тероризму; 2) обов'язки – носять функціональний характер і визначені через завдання та сферу компетенції;

– критичного осмислення нормативно-правового забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, яке носить не тільки підзаконний (відомчий) механізм адміністративно-правового регулювання, а й кримінальний процесуальний та оперативно-розшуковий характер, що зумовлює необхідність правового закріплення функції оперативно-розшукового реагування на кримінальні правопорушення в окремому розділі Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (2019 р.) як однієї з цілей діяльності, спрямованої на проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів в умовах збройних ризиків, з метою прийняття невідкладних управлінських рішень у тому числі й в умовах воєнного стану.

Голова комісії:

Ганна БУГА

Члени комісії

Тетяна ПОНОМАРЬОВА

Юлія ДАНИЛЕВСЬКА

Андрій ЧЕРВІНЧУК

<p align="center">ЗАРЕЄСТРОВАНО</p> <p align="center">в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в науково-дослідну діяльність</p> <p align="center">Донецького державного університету внутрішніх справ</p> <p align="center">« 08 » 07 2015 р.</p> <p align="center">Науковий співробітник ВОЦР</p> <p align="center"> Шчур М.Ю.</p> <p align="center">(підпис, прізвище)</p>

ЗВЕДЕНІ РЕЗУЛЬТАТИ
анкетування 225 працівників Департаменту стратегічних розслідувань
з проблемних питань протидії організованій злочинності

Питання 1. Як Ви оцінюєте рівень нормативно-правового забезпечення діяльності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

<i>Варіант відповіді</i>	<i>Кількість осіб</i>	<i>%</i>
Задовільний	107	47.6
Незадовільний	65	28.9
Не можу відповісти	53	23.6

Питання 2. Чи відповідає адміністративно-правовий статус Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України сучасним безпековим викликам?

Так	115	51.1
Частково	42	18.7
Ні	68	30.2

Питання 3. Чи потребує законодавче регулювання діяльності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України удосконалення?

Так	111	49.3
Частково	62	27.6
Ні	52	23.1

Питання 4. Наскільки чітко визначені повноваження Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у чинному законодавстві?

Так	100	44.4
Частково	75	33.3
Ні	50	22.2

Питання 5. Чи достатні аналітичні повноваження Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України для протидії організованій злочинності?

Так	137	60.9
Частково	40	17.8
Ні	48	21.3

Питання 6. Чи ефективною є міжвідомча взаємодія Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України з іншими органами?

Так	97	43.1
Частково	76	33.8
Ні	52	23.1

Питання 7. Оцініть рівень координації Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України з органами прокуратури

Задовільний	136	60.4
-------------	-----	------

Незадовільний	74	32.9
Не можу відповісти	15	6.7

Питання 8. Чи достатній рівень міжнародного співробітництва Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

Задовільний	90	40.0
Незадовільний	70	31.1
Не можу відповісти	65	28.9

Питання 9. Чи потребує Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України розширення міжнародних повноважень?

Так	130	57.8
Частково	45	20.0
Ні	50	22.2

Питання 10. Оцініть роль Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності

Так	113	50.2
Частково	72	32.0
Ні	40	17.8

Питання 11. Чи є дублювання функцій Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України з іншими органами?

Так	123	54.7
Частково	55	24.4
Ні	47	20.9

Питання 12. Чи достатньо ресурсів для виконання завдань Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

Так	133	59.1
Частково	52	23.1
Ні	40	17.8

Питання 13. Чи впливає воєнний стан на ефективність діяльності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

Так	101	44.9
Частково	57	25.3
Ні	67	29.8

Питання 14. Чи посилилась організована злочинність під час війни?

Так	133	59.1
Частково	52	23.1
Ні	40	17.8

Питання 15. Чи потребує Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України окремої Концепції розвитку?

Так	131	58.2
Частково	40	17.8
Ні	54	24.0

Питання 16. Чи доцільне впровадження Плану дій до 2030 року для Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

Так	134	59.6
-----	-----	------

Частково	57	25.3
Ні	34	15.1
Питання 17. Оцініть рівень аналітичної роботи в Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України		
Так	90	40.0
Частково	58	25.8
Ні	77	34.2
Питання 18. Чи необхідне створення підрозділів стратегічного аналізу?		
Так	139	61.8
Частково	78	34.7
Ні	8	3.6
Питання 19. Чи достатня цифровізація діяльності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?		
Так	129	57.3
Частково	53	23.6
Ні	43	19.1
Питання 20. Оцініть рівень підготовки персоналу Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України		
Так	114	50.7
Частково	74	32.9
Ні	37	16.4
Питання 21. Чи потребує система підготовки кадрів реформування?		
Так	113	50.2
Частково	80	35.6
Ні	32	14.2
Питання 22. Чи забезпечується дотримання прав людини у діяльності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?		
Так	99	44.0
Частково	72	32.0
Ні	54	24.0
Питання 23. Чи достатній рівень внутрішнього контролю в Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?		
Так	92	40.9
Частково	47	20.9
Ні	86	38.2
Питання 24. Чи сприяє діяльність Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України зниженню кримінальних загроз?		
Так	121	53.8
Частково	51	22.7
Ні	53	23.6
Питання 25. Чи потрібна зміна критеріїв оцінки ефективності Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?		
Так	137	60.9
Частково	68	30.2
Ні	20	8.9

Питання 26. Чи ефективно використовуються кримінальні аналітичні дані?

Так	121	53.8
Частково	48	21.3
Ні	56	24.9

Питання 27. Чи потребує Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України посилення фінансово-розшукових функцій?

Так	131	58.2
Частково	48	21.3
Ні	46	20.4

Питання 28. Чи є потреба у законодавчому розмежуванні повноважень Департамент стратегічних розслідувань і Національної поліції України?

Так	132	58.7
Частково	47	20.9
Ні	46	20.4

Питання 29. Чи відповідає структура Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України його завданням?

Так	123	54.7
Частково	44	19.6
Ні	58	25.8

Питання 30. Чи підтримуєте Ви подальше інституційне посилення Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України?

Так	139	61.8
Частково	45	20.0
Ні	41	18.2

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Яндович Д.О. Зарубіжний досвід публічного адміністрування щодо протидії організованій злочинності. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7 (67). С. 463-469. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.70>.
2. Яндович Д.О. Елементи адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №4. С. 647-650. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/158>.
3. Яндович Д.О. Нормативно-правове забезпечення організації діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. №3 (88). С. 335-341. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.3.48>.
4. Яндович Д.О. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України у системі суб'єктів протидії організованій злочинності. *Право та державне управління*. 2025. №2. С.338-344. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.46>.
5. Яндович Д.О. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2025. №2. С.800-807. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.108>.
6. Яндович Д.О. Завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності. *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 28–29 січня 2022 р.* Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2022. С. 66-69.
7. Яндович Д.О. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності.

Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4–5 лютого 2022 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2022. С. 33-35.

8. Яндович Д.О. Завдання Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 397-400.